

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

KADILIK KILAVUZU OLARAK SAKK MECMUALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Atif BAKIR

Danışman

Prof. Dr. İsmail ÖZÇELİK

2018

KIRIKKALE

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

KADILIK KILAVUZU OLARAK SAKK MECMUALARI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Atif BAKIR

Danışman
Prof. Dr. İsmail ÖZÇELİK

2018
KIRIKKALE

KABUL-ONAY

İsmail ÖZÇELİK danışmanlığında Atif BAKIR tarafından hazırlanan “Kadılık Kılavuzu Olarak Sakk Mecmuaları” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

05.10.2018

(İmza)

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Başkan)

Prof. Dr. İsmail ÖZÇELİK

(İmza)

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

Dr. Öğr. Üyesi İzzet Çelebi

(imza)

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Demir

(İmza)

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

.....

(İmza)

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

.....

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

.../.../2018

(Ünvan, Adı Soyadı)

Enstitü Müdürü

Enstitü Müdürü

Yüksek Lisans Tezi “*Kadılık Kılavuzu Olarak Sakk Mecmuaları*” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve faydalandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak faydalanılmış olduğunu beyan ederim.

Tarih

Adı Soyadı

İmza

ÖZ

Tarihin gördüğü kudretli imparatorluklardan biri olan Osmanlı İmparatorluğu farklı coğrafyalarda hâkimiyet kurmuştur. Bu hâkimiyetin asırlar boyunca sürmesini ve devletin bu kadar uzun bir süre ayakta kalmasını sağlayan en önemli yapı da büyük ölçüde kendine has bir şekilde oluşturduğu adalet mekanizması olmuştur. Osmanlı Devleti daha kuruluşundan itibaren kurumsallaşmaya büyük önem vermiş, hukuk sistemini de sağlam kaidelere oturtmuştur. Osmanlı Devleti'nin adalet mekanizmasını yürüten ve sistemin işleyişini sağlayan kişiler de kadılar olmuştur.

Osmanlı idare yapısının en önemli adli memuru olan kadılar, tuttıkları siciller vasıtasıyla devletin hukukî, toplumsal, kültürel ve ekonomik yapısı hakkında önemli bilgiler vermektedir. Bu kaynaklara *Şer'iyye sicili* denmektedir. Bunlar kadar büyük önem arz eden diğer bir kaynak ise *Sakk mecmuaları*'dır. Kadıların baktıkları davalarda verdiği hükümlerin yazıya nasıl geçirileceğini ve yönteminin ne olacağını gösteren bu belgeler *şer'iyye sicillerinin* bulunmadığı bölgelerde onların boşluğunu doldurmaktadır. Bu mecmualar haiz oldukları değer bakımından kendilerine has bir tarzda yazılmıştır. Bu işlemi tecrübeli kadı ve naipler tarafından yapılmaktaydı. *Şer'iyye sicillerinden* titizlikle seçilmiş konuları ele alan bu mecmualarda genellikle fıkıh kitaplarında yer alan veraset, vefat, hibe, rüşvet, mehr, kefalet, cami inşası gibi konular; hüccet, i'lâm, mürâsele, tereke, mukataa ve iltizam gibi belge türleri bulunmaktadır. *Sakk mecmuaları* bu konuları ve belge türlerinin yazıya nasıl geçirileceği konusunda önemli bir zenginliğe sahiptir.

Anahtar kelimeler: Sakk mecmuası, Şer'iyye sicilleri, Hüccet, İlâm, Kadı, Osmanlı Hukuku

ABSTRACT

The Ottoman Empire one of the most powerful empires of the world history had dominated different geographies. The most important structure which made possible such as durable domination was its sui genesis organization of justice system. The Ottoman Empire gave importance to institutionalization since build its law system on strong principles. The ones who proceeds the Ottoman justice mechanism were the kadıs.

The kadıs who are the prominent members of the Ottoman administrative structure, give important data about social, cultural and economic life of the Empire via their records. These records were called as *Kadı Records*. Another source which is important as much as them is *Sakk periodicals*. These sources which shows what kind of a methodology shall a kadi must follow and fill the gap that kadi records are not present. These periodicals were written in an original style. These works were handled by experinced kadıs. The periodicals usually handle with the topics such as death, succession, corruption, penance and mosque building; and consist of documents such as hüccet, ilam, mürasele, tereke, mukataa and iltizam. *Sakk periodicals* have rich datas about the way these datas are proceeded and written.

Keywords: Sakk periodical, Kadı Records, Hüccet, judgment, Kadı (Judge), Ottoman Law.

KISALTMALAR

a.g.e:	Adı geçen eser
a.g.m:	Adı geçen makale
AKÜ:	Afyon Kocatepe Üniversitesi
AÜ:	Ankara Üniversitesi
AÜSBF:	Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi
Bkz:	Bakınız
C:	Cilt
Çevr:	Çeviren
DEÜİFD:	Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
DİA:	Diyanet İslam Ansiklopedisi
Haz:	Hazırlayan
HÜ:	Hacettepe Üniversitesi
İA:	Milli Eğitim İslam Ansiklopedisi
KÜ:	Konya Üniversitesi
nr:	Numara
s:	Sayfa
S:	Sayı
SÜSBE:	Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
TALİD:	Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi
TİD:	Tarih İnceleme Dergisi
TTK:	Türk Tarih Kurumu
UÜİF:	Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Yay:	Yayın
yz:	Yazma

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti ile ilgili yapılan birçok araştırmada arşiv belgeleri büyük önem arz etmektedir. Bu belgelerin başında da Osmanlı hukukunu tatbik eden kişilerin yani kadıların tuttukları şer'iyeye sicilleri gelir. Şer'iyeye sicilleri sosyal ve kültürel alanda çok değerli bilgi vermektedir. Şer'iyeye sicillerinin yanı sıra onlar kadar önem arz eden bir diğer kaynak ise kadıların başucu kitabı niteliğindeki *Sakk mecmuaları*'dır. Sakk mecmuaları Osmanlı hukuk sisteminde kadıların mahkemelerde verdikleri hükümlerin gelişi güzel bir şekilde yazılmadığını ve bunların belirli bir tertip ve düzen içinde yazıya geçirildiği gösteren kaynaklardır.

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığımız bu çalışmada Baldırzade Mehmed b. Mustafa Bursâvi tarafından yazılan eser incelenmiştir. Osmanlı mahkemelerinde kadı ve naiplerin yazım usullerini gösteren bu eser *sakk mecmuası*'dır. İncelediğimiz yazma eserin giriş kısmı lekeli ve eksiktir. Toplam 52 varaktan oluşmaktadır. Başlıkları kırmızı renkle yazılan mecmuada konular açık bir şekilde belirtilmiştir.

Tezimizin kaynağını oluşturan bu eser öncelikle latinize edilmiştir. Latinize işlemleri sırasında bazı işaretlemeler kullanılmıştır. Şöyle ki; Ayın harfi (‘) şeklinde, uzatma harfleri (^), işaretleriyle hemze okunuşları (?), okunamayan kelimeleri ise (...) şeklinde belirtilmiştir. Bazı kelimelerin silik olması ve yazma eserin mürekkebinin dağınık olması okuma hatalarını da birlikte getirmiştir. Ayrıca ele aldığımız mecmuada köşelere düşülmüş birçok dipnot görebilmekteyiz. Bunlar metin içinde yanlış yazılmış ve sonradan üstü çizilerek belgelerinin yan taraflarına düşülmüştür.

Bu çalışmamda ve öğrencilik hayatında bana vermiş olduğu değerli bilgiler için değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. İsmail Özçelik'e teşekkür ederim. Ayrıca maddi manevi yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen her konuda bana yardımcı olan hocam Dr. Öğretim üyesi Ahmet Demir'e ve tezimin şekillenmesinde bana yol gösteren Dr. Öğretim üyesi Esat Sarıcaoğlu'na ve çalışmam boyunca yardımlarını ve dostluklarını esirgemeyen çalışmanın her aşamasında bana yardımcı olan Dr. Hakan Doğan'a, Arş. Gör. Mert Can Erdoğan'a ve Kırıkkale Üniversitesi Tarih Bölümü hocalarına minnettarım.

Ayrıca beni yetiştirip bugüne getiren, hiçbir maddi ve manevi fedakârlıktan kaçınmayan varlık sebeplerim sevgili AİLEM'e ne kadar teşekkür etsem azdır.

Atif BAKIR

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iii
KISALTMALAR.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	1
I. ÇALIŞMANIN AMAÇ VE ÖNEMİ.....	3
II. ÇALIŞMANIN PLANI.....	3
III. LİTERATÜR DEĞERLENDİRMESİ.....	4
III. I. İncelediğimiz Sakk Mecmuası.....	4
III. II. Ele Aldığımız Sakk Mecmuasının Yazarı.....	4
III. III. Sakk Mecmuası Üzerine Yapılan Çalışmalar.....	5

GİRİŞ

1. OSMANLI HUKUK SİSTEMİNE GENEL BİR BAKIŞ.....	7
1.1. Osmanlı Devlet Geleneğinde Hukuk ve Adalet.....	7
1.2. Osmanlı Sisteminde Şer'i ve Örfi Hukuk Kavramları.....	9
1.3. Osmanlı Yargılamalarında Kadı.....	11
1.3.1. Yargılama Yerleri ve Usulleri.....	13
1.3.2. Kadıların Diğer Görevleri.....	14
1.3.3. Kadıların Eğitimleri ve Görev Süreleri.....	14

BİRİNCİ BÖLÜM

2. YARGILAMA ESASINDA BAŞVURULAN KAYNAKLAR.....	18
2.1. Sakk Mecmuası Dışındaki Kaynaklar.....	18
2.1.1. Kanunnâmeler.....	18
2.1.2. Fetva Mecmuaları.....	22
2.1.3. Dürerü'l-Hükkâm (Gurerü'l-Ahkâm).....	24
2.1.4. Mülteka.....	25
2.1.5. Hidâye.....	27

İKİNCİ BÖLÜM

3. SAKK MECMUALARI.....	29
-------------------------	----

3.1. Sakk	29
3.1.1. Sakk Mecmualarının Yazılış Yöntemleri	31
3.1.2. Sakk Mecmualarında Kullanılan Dil	32
3.1.3. Sakk Mecmualarının İçeriği	33
3.1.4. Bursa Sakk Mecmuası Transkripsiyonu	34

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

4. SAKK MECMUALARINA AİT TERMİNOLOJİ.....	89
SONUÇ	97
EKLER	99
KAYNAKÇA	107

I. ÇALIŞMANIN AMAÇ VE ÖNEMİ

Osmanlı hukuk sisteminde kadıların başvurdukları iki önemli refansı kaynak vardır. Bunlarda bir şer'iyeye sicilleri olurken diğeri ise bu kayıtların gelişi güzel tutulmadığını gösteren *Sakk Mecmuaları*dır. Bu mecmualar Osmanlı hukuk tarihi için değil aynı zamanda sosyal, siyasi ve ekonomik birçok alan içinde birer kaynak niteliği oluşturmaktadır. Mahkemeye gelen bir davada kadının vereceği hükmün nasıl ve hangi üslupla yazıya geçirileceğine dair örnekleri içeren eserler ortaya çıkmış bu eserleri naipler, kadılar ve kâtipler sicil defterlerine uygun bir şekilde kaleme almışlardır.

Sakk mecmualarının bir amacı da mahkemelerde göreve atanmış ve işe yeni başlamış kadıların işi öğretmektir. Bu mecmualar tecrübeli kadılar tarafından şer'iyeye sicillerinden belli başlı konular seçilerek hazırlandıkları için büyük önem taşımaktadır. Ayrıca eserin terminolojisi çıkarılarak bu konuda araştırma yapacaklara kolaylık sağlanması amaçlanmıştır.

II. ÇALIŞMANIN PLANI

Tezimizle ilgili araştırmaya öncelikle literatür tespitinden başlandı. Önce Ankara'da Milli Kütüphanede bulunan Yz. A 2297 numaralı sakk mecmuasının yazma eser nüshası temin edildi. Daha sonra kütüphanelerde yapılan araştırmalar neticesinde diğer literatüre ulaşıldı. Toplanan eserler incelenerek ilgili görüntüler okunarak çalışmaya dâhil edildi. Bütün okumaların sonunda çalışmanın taslağı oluşturuldu.

Yukarıda değinilen amaçlara ulaşmak için tez Giriş ve üç bölüm üzerine kurgulandı. Giriş'te Literatür değerlendirmesi yapılarak çalışmanın amacı, önemi anlatıldı. Daha sonra Osmanlı hukuk sisteminden bahsedilerek bu sistemin uygulayıcısı olan kadı hakkında bilgi verildi. Birinci bölümde Kadıların başvuru kaynakları üzerinde duruldu. İkinci bölümde tezimizin ana konusu olan *sakk mecmuası* hakkında detaylı bilgi verilip belgenin transkripsiyonu yapıldı. Üçüncü ve son bölümde ise, Sakk mecmuasına ait terminoloji çıkartıldı.

III. LİTERATÜR DEĞERLENDİRMESİ

III. I. İncelediğimiz Sakk Mecmuası

İnceleme yaptığımız eser Ankara Milli Kütüphane’de Yazmalar Kataloğu’nda Sukûk başlığı adı altında Yz. A 2297 numara ile kayıtlı olup, Baldırzade Mehmed b. Mustafa Bursâvi tarafından yazılmıştır. Katalog kaydında sırtı siyah meşin, ebru kâğıt kaplı, mukavva bir cilt ve söz başları kırmızı, yaprakları rutubet lekeli olduğu, dış boyutunun 205x145, iç boyutunun 150x95 mm, kâğıt türünün suyolu filigranlı olduğu belirtilmektedir. 1966 yılında Cevat Mimaroglu adlı bir kişiden satın alındığı anlaşılmakta birlikte defter, 52 varaktan ve her sayfa 19 satırdan oluşmaktadır. Defterin ilk ve son sayfalarının, konudan tamamen bağımsız bir şekilde Arapça yazıldığı anlaşılmaktadır. Sayfalardan bazılarının silik ve yırtıktır.

III. II. Ele Aldığımız Sakk Mecmuasının Yazarı

Baldırzade Şeyh Mehmed el-Bursevi (ö.1060/1650) memleketi Bursa’da vefat etmiştir. Abdal Muhammed Camii’nde defnolunmuştur.¹ Bursa ahalisinden olan müellif, uzun zaman mahkemelerde kadılık, naib ve kâtip olarak görev yapmış, yaptığı görevler sırasında birçok davaya bakmış ve bunları kayda geçirmiş, bu suretlerin zamanla unutulmaması için sakk kaleme almıştır.²

Eserin Arapça mı yoksa Türkçe mi yazmağa tereddüt geçirdiği anlaşılan müellif, belge yazımında artık Arapça’nın nadiren kullanılır olması ve Türkçe’nin yaygınlaşmış olması hasebiyle Türkçe’yi tercih etmiştir.³ Dolayısıyla elinde bulunan suretlerden Türkçe olanlarını bir araya getirerek bu mecmuayı oluşturduğu söylenebilir.

¹ Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, (Haz., A. Fikri Yavuz ve İsmail Özen), C. I, Meral Yayınevi, İstanbul, 1972, s. 288.

² Memâlik-i Mahrûsedan Medine-i Brusa ahalisinden fakir-i kem-i bi’da’a ve hakir-i bi istita-a Şeyh Mehmed eş-şehir bi-Baldırzade cealü’l-lahü’s-selah zadehu ve evfrehu küll-i yevmin ameluhu ve zadehu nice zaman mehakim-i emsar ve büldanda hizmet-i şeriat-ı mutahhara ile ber-ünvan olub ulema-i izam ve fuzala-i zevi’l-ihtramdan nice efadıl-ı kiramin bazı zemanda naibi ve bazı zamanda abd-ı mekatebi mesabesinde kâtibi olmağın her ruz vâki’ olan vekayi-i zabt ve tahrir ve bu bahane ile nice suver-i lutfe-i bazı sahifeye tahrir ve tastir etmişdim Bütün evrakda kalub mürur ve duhud ile metrûk ve mehcur olmasın erbâb-ı guremanda bazı ihvan iltimasıyla bir mecmua itmek hatıra olduktan... *Sakk Mecmuası*, nr. 1b.

³ lisan-ı Türki’de mi ve yahut lisan-ı Arabi’de mi olsa deyü tereddüd olunub ahirü’l-emr mehakemi emsarda buldanda vâki’ olan vekai’in ekseri takrirat makûlesi olub arabi yazılan mübaya’at emsali kalilü’l-vuku’ olmağla zeki lisan üzere olan suret ziyade şuyu’ bulub ekser küttab Türkî yazmağa mutad olmağın ben dahî zikrolunan suver-ı mahfuzanın Türk’i olanlarını cem itmek murad edinüb mukaddima... *Sakk Mecmuası*, v. 2a.

Bir mukaddime, on bölüm ve bir hatimededen oluşan eser üç fasıldan meydana geldiği mukaddime kısmında belirtilmiştir. Birinci fasılda mürasele yazmayı, ikinci fasılda aher kadiya mektub yazmayı, üçüncü fasılda ise aruz ve hüccet ile cihan yazmakla alakalıdır. Eser, tespit edilen mecmualar arasında ilam, hüccet, maruz ve nakillerin yanı sıra mukaddime de olsa müraselelere yer veren ilk eser olması hasebiyle dikkat çekmektedir.⁴

Müellifin bazı eserleri şunlardır: Haşiye alâ şerhi's-Seyyid Ale'l-Miftah, Cevamiu'l Meşayihîn ve Kabe'nin yapılışı dair üç risalesi ile Haşiyetü'l-Eşbah ve Tarih-i Mekke'den ibarettir.

III. III. Sakk Mecmuası Üzerine Yapılan Çalışmalar

Kitaplar

Sakk mecmularıyla ilgi detaylı bir çalışma söz konusu değildir. Bu zamana kadar yapılan çalışmalara bakacak olursak, Fethi Gedikli'nin, *Kâtibadllere Mahsus Sakk Osmanlı Dönemi Noterlik İşlem Formülleri ve Bosna'da Hukuksal ve Toplumsal Hayat*⁵ adlı kitabı, Ümit Ekin'in, *Tokat'a Dair Bir Sakk Mecmuası*⁶ adlı kitabı, İ. Hakkı Uzunçarşılı'nın *Osmanlı Devletinde İlmiye Teşkilatı*,⁷

Makaleler ve Çeviriler

Ümit Ekin'in, "Sakk Mecmualarının Tarih Araştırmalarında Kaynak Olarak Kullanılması Üzerine Bir Deneme"⁸ adlı makalesi ve Ahmet Akgündüz'ün *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*'nde çıkan "İslam Hukukunun Osmanlı Devletinde Tatbiki: Şer'iyye Mahkemeleri ve Şer'iyye Sicilleri"⁹ adlı makalesinde sakk mecmualarının işlevinden bahsedilmiş, ayrıca Süleyman Kaya'nın *İslam Ansiklopedisinde* bulunan "Sakk",¹⁰ maddesi ve Cengiz Kallek'in,

⁴ Süleyman Kaya, "Mahkeme Kayıtlarının Kılavuzu: Sakk Mecmuaları" **TALİD**, C. III, S.5, İstanbul, 2005, 379-416.

⁵ Fethi Gedikli, *Bosna'da Hukuksal ve Toplumsal Hayat*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2015.

⁶ Ümit Ekin, *Tokat'a Dair Bir Sakk Mecmuası*, Bilge Yayıncılık, İstanbul, 2010.

⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilatı*, TTK, Ankara, 1984.

⁸ Ümit Ekin'in, "Sakk Mecmualarının Tarih Araştırmalarında Kaynak Olarak Kullanılması Üzerine Bir Deneme" **BİLİG**, S. 53, Bahar, 2010, s. 115-136.

⁹ Ahmet Akgündüz, "İslam Hukukunun Osmanlı Devletinde Tatbiki: Şer'iyye Mahkemeleri ve Şer'iyye Sicilleri", **İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi**, S. 14, 2009, s. 13-48.

¹⁰ Süleyman Kaya, "Sakk", **DİA**, C.XXXV, TDV, Ankara, 2008, s. 58-587.

“Sak”¹¹ maddeleri sakk mecmuaları hakkında detaylı bilgi vermektedir. Bunların yanı sıra Süleyman Kaya’nın, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi bulunan “Mahkeme Kayıtlarının Kılavuzu”¹² adlı makalesinde sakk’ı tafsilatlı bir biçimde anlatmıştır.

Yazma olarak bulunan sakk mecmualarının çevirileri de önemlidir. Bunlar arasında Hadi Sofuğlu’nun *Debbağzâde Numan Efendi’nin Tuhfetu’s-sukûk’u* çevirisi¹³ ve Elif Ağca’nın yüksek lisans tezi¹⁴ olarak hazırladığı *sakk mecmuası* bulunmaktadır. Bununla birlikte Çavuşzâde Mehmed Aziz’in *Dürri’s-sukûk’u* ve bizim incelediğimiz Baldırzâde Şeyh Mehmed el-Bursevî’nin *Kitabü’s-sakk’ı* sakk mecmuaları arasında en çok bilinenleridir.

¹¹ Cengiz Kallek, “Sak” **DİA**, C.XXXV, Ankara, 2008, s. 584-586.

¹² Kaya, “Mahkeme Kayıtlarının Kılavuzu...”

¹³ Hadi Sofuoğlu, “İlm-i Sakk ve Debbağ-zade Numan Efendi’nin “Tuhfetü’s- Sukuk”ü”, **DEÜİFD**, S. XXXV, 2012, s. 197-221.

¹⁴ Elif Ağca, *Sakk Mecmuası Transkripsiyonu Ve Değerlendirmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep, 2011.

GİRİŞ

1. OSMANLI HUKUK SİSTEMİNE GENEL BİR BAKIŞ

1.1.Osmanlı Devlet Geleneğinde Hukuk ve Adalet

Osmanlı Devleti, üç kıtada yüzyıllar boyunca birbirinden farklı inançlara ve kültürlere sahip toplumları yönetmiştir. İçerisinde kavimlerin, dinlerin, iklimlerin ve coğrafyanın kaynaştığı Osmanlı İmparatorluğu, toplumsal hayatı kapsayan, sosyal düzen ve iyi işleyen bir yapıya sahipti. Bu başarısının arkasında etkili bir devlet-toplum ilişkisi yatmaktadır. Devlet, içte ve dışta huzuru sağlamak, barışı tesis etmek ve halkın refahını sağlamak ile mükellefti. Bu yapının en önemli unsuru ise adalet ile devleti yönetmek ve her vatandaşa ayırım yapmadan eşit bir şekilde davranmaktı. Birçok milleti bir çatı altında toplayan Osmanlı Devleti, halkın devletle, devletin de halk ile olan ilişkilerini sürdürebilmeleri için adaleti iyi bir şekilde icra etmesi gerekiyordu.¹⁵ Bu ilişkide, devletin bekası ve toplumun refahını ortak gören kavram adaletti.

Adalet, hakka saygı, halkın üzerinden zulmü gidermek, kusurlu kimsenin zararı ödemesi, başkasına ait olanın verilmesi ve ahde vefa ilkesi gibi kuralları içermektedir.¹⁶ Osmanlıların devletin toplum içindeki rolüne bakışlarında anahtar kavram adaletti. Adaletin tesisi devletin temel vasfı ve var oluş amacıydı. Devlet ancak adaleti sağladığı sürece varlığını koruyabilirdi. Bu yaklaşım “Adalet mülkün temelidir”¹⁷ ifadesinde kendisini göstermekteydi.

İslam siyaset düşüncesinde önemli bir yere sahip olan adaletin nasıl sağlanacağı konusunda zamana ve mekâna göre değişen farklı görüşler mevcuttu. Örneğin Halife Mansur’a göre adalet hukuku doğru uygulayacak devlet adamlarının görevlendirilmesi¹⁸, Kutadgu Bilig’e göre ise halkın adil kanunlarla idare edilmesi herkese, eşit davranılması ve kuvvetlinin zayıfa tahakküm etmesine izin verilmemesidir.¹⁹ Halil İnalıcık’a göre adalet,

¹⁵ Hayri Erten, *Konya Seri’yye Sicilleri Işığında Ailenin Sosyal ve Kültürel Yapısı (18. Yüzyılın İlk Yarısı)*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 2001, s. 1.

¹⁶ Halil İnalıcık, “Kutadgu Bilig’de Türk İdare Geleneği ve Adalet”, **Adalet Kitabı**, (Editör: Bülent Arı, Selim Aslantaş), Yeditepe Yay, Ankara, 2015, s. 20.

¹⁷ “Adalet mülkün temelidir” cümlesinde mülk kelimesi, devlet anlamında kullanılmaktadır. Devlet ise, unsurları genel kabul görmüş, hukuki bir kavramdır. Detaylı Bilgi İçin Bkz. Ayşen Seymen Çakar, “Adalet mülkün temelidir mi?”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S. 106, Ankara, 2003, s. 268.

¹⁸ Patricia Crone, *Ortaçağ İslam Dünyasında Siyaset Düşüncesi*, Kapı Yay., İstanbul, 2007, s. 237.

¹⁹ İsmail Özçelik, *Türk Devlet Geleneği Çerçevesinde Devlet-i ‘Aliyye Yazarlarına Göre Yönetim ve Toplum*, Gazi Kitap Evi, Ankara, 2016, s. 57.

hükümdarın bir bağdaşma fiili değil, *törü*²⁰ nün doğru ve tarafsız bir şekilde uygulanmasıdır.²¹ Kutadgu Bilig ile Hint-İran geleneğinde hükümdarların sahip olması gereken özellikler birbirine çok yakındır. Her şeyden önce hükümdar, idarede, akıl ve bilgiye dayanmalıdır. Bu vasıflara sahip hükümdarlar tebaasına karşı yumuşak ve bağışlayıcı olmalıdır.²²

Osmanlı devlet adamları için istikrârı temsil eden bu kavrama göre, toplumdaki her birey başkalarının haklarını çiğnemeksizin kendi sınırları içinde kalmalı ve devletin çizmiş olduğu sınırlar içinde yaşamalıdır. Devlet ise, belirlediği bu sınırlar çerçevesinde adaletli bir yönetim sergilemeli ve halka zorlayıcı, dayatmacı olmamalıdır.²³

Nitekim XIV. Yüzyıl yazarlarından Şeyhoğlu Mustafa'ya²⁴ göre hükümdarlık bir dine inanmadan sürebilir, ama adalet olmadan yaşayamazdı.²⁵ “XV. Yüzyıl yazarlarından Tursun Bey'e göre ise adalet, siyasetin olmazsa olmaz bir parçasıydı ve ülke adalet olmadan var olamazdı. Ona göre adalet olmadan dünyanın zinciri bozulur ve kötülüklerin önündeki tüm engeller yok olurdu. Bu yüzden iyi bir hükümdarın en büyük üstünlüğü adalet vasfıydı.”²⁶

Fakat adaleti sağlama vazifesinin devlet başkanı tarafından tek başına icra edilmesi mümkün değildi. Hz. Peygamber'i takip eden dönemde İslam devleti geniş bir coğrafyaya yayılmıştı. Bu koşullar altında devlet başkanları hâkimiyetleri altındaki farklı sahalarda adaleti sağlama vazifesini kadırlara emanet etmişlerdi. Bu bağlamda kadılık kurumu, hükümdarın en temel vazifesini yani adaletin tesisini temsil etmekle görevli vekillikler anlamına geliyordu. Böylesine hayati bir vazifeyle görevlendirilen kadılar İslam tarihi boyunca hem protokol hem de işleyiş açısından devlet yönetimin en saygın noktalarından birini oluşturmuşlardı.

Hükümdarın taşradaki vekilleri olan kadırların, adaleti tesis etmek adına aynı anda çok farklı görevleri mevcuttu. Bu görevler, bölgede yaşayan insanların gelir ve giderlerini tespit

²⁰ Törü (Töre): Bir toplulukta benimsenmiş, yerleşmiş davranış ve yaşama biçimleri, görenek, âdet, düzen ve nizam anlamında kullanılan bir tabirdir. Detaylı bilgi için bkz: İsmail Özçelik, *a.g.e.*, s. 5.

²¹ Halil İnalçık, *Osmanlı'da Devlet, Hukuk ve Adalet*, Eren Yay., İstanbul, 2000, s. 22; Seydi Çelik, “Osmanlıda Devlet, Hukuk, Adalet Algısı”, **KÜ. Hukuk Fakültesi Dergisi**, S. 9, Ocak, 2014, s.4;

²² Çelik, *a.g.m.*, s. 5.

²³ Şeniz Anbarlı Bozatay, “Konur Alp Demir, Osmanlı Adli ve İdari Sisteminde Kadılık: Kurumsal bir Değerlendirme”, **M. Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C.6, S. 10, Burdur, 2014, s. 72.

²⁴ Türk divan edebiyatı şairi, Germiyanoglu Süleyman Şah'ın nişancı, defterdarı ve aynı zamanda musahibidir.

²⁵ Fahri Unan, “Osmanlı İdare Felsefesinde Adalet”, **Adalet Kitabı**, (Editör: Bülent Arı, Selim Aslantaş), T.C Adalet Bakanlığı Yay., Ankara, 2007, s.105.

²⁶ Tursun Bey, *Târîh-i Ebü'l Feth*, İlgî Kültür Yayınları, İstanbul, 2014, s. 17-18; M.Can Erdoğan, *Osmanlı Devletinde Siyaset Düşüncesinin Yönetim Anlayışı Üzerindeki Etkileri (1453-1789)*, Kırıkkale Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2016, s. 106.

edip gereken vergi miktarlarını belirlemekten, alışverişte esnafın narha²⁷ uyup uymadığını denetlemeye, silahaltına alınabilecek fertlerin tespitinden halkın her türlü şikâyetini dinleyerek kayıt altına almaya ve nihayet mahkeme vazifesi görerek davalara bakmaya kadar uzanmaktaydı. Tüm bu görevlerini layıkıyla icra edebilmesi için kadıların iyi bir eğitimden geçmeleri ve ülkenin dayandığı hem şer’i hem de örfi hukuka hâkim olmaları gerekmektedir.

1.2.Osmanlı Sisteminde Şer’i ve Örfi Hukuk Kavramları

Henüz Orta Asya’dayken güçlü ve oturmuş bir devlet geleneği ve belirli idari teamülleri olan Türkler, İslam âlemine hâkim olduktan sonra da kendilerine has hukuk anlayışını belirli ölçüde muhafaza ederek geliştirmişlerdir.²⁸ Bu bağlamda Osmanlı Devleti Roma hukuku gibi sıfırdan bir hukuk sistemi kurmamıştır.²⁹ Büyük ölçüde mirasını devraldığı Büyük Selçuklu, Anadolu Selçuklu ve Abbasi Devletlerinin yanı sıra İslam hukukuna belirli ölçüde, Türk-Moğol geleneklerine dayalı ve İslam’ın etkisiyle yeni bir sentez inşa etmişlerdir.³⁰

Osmanlı İmparatorluğu’nda esas olarak kitap, sünnet, icma ve kıyas olmak üzere dört kaynağa dayalı şer’i hukuk sisteminin yanında nizam-ı âlem için akla dayandırılarak, hükümdarın koymuş olduğu düzene, siyaset-i sultani veya yasağ-ı padişah diye tabir edilen örfi hukuk sistemi mevcuttu.³¹ Şeriatın dört kökü olarak isimlendirilen Ku’rân, sünnet, kıyas ve icma’ya ters düşmeyecek şekilde beşinci kaynak olarak örf kabul edilirdi.³² İslam hukuk tarihinde örfün önem kazanarak yeni bir gelişim evresine girmesi, Müslüman ile Türk Devletlerinin şekillenmesi ile aynı döneme tekabül etmektedir. Nitekim Köprülü, Barthold, Gibb ve Becker gibi âlimlerim Türk Devletlerinin kurulmasıyla İslam Devlet anlayışının, devlet hukuk sahasına ayrıntılı bir değişim getirdiğini savunurlar. İslam Devletlerinin

²⁷ Azami fiyat manasına mevzu (konulmuş) bir ıslahtır. Narh yahut halkın telaffuzuyla nark, Türkçe bir kelimedir. Detaylı bilgi için bkz. M. Zeki Pakalın, **Tarihi Deyimler ve Terimler Sözlüğü**, MEB Basımevi, C.II, İstanbul, 1971, s. 654.

²⁸ Halil İncalcık, *Osmanlı Hukukuna Giriş, (Örfî- Sultanî Hukuk ve Fatih’in Kanunları)*, **AÜSBF Dergisi**, C.13, S. 2, Ankara, 1958, s. 105.

²⁹ M. Akif Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, Beta Yay., İstanbul, 2005, s. 69.

³⁰ Aydın Yetkin, “Osmanlı Devleti’nde Hukuk Devletin Gelişim Süreci”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. 6, S. 24, 2013, s. 382.

³¹ İncalcık, *Osmanlı Hukukuna Giriş*, s. 105; Mehmet Canatar, “Yasa, Yasak, Yasakname Tabirleri”, **Adalet Kitabı**, (Editör: Bülent Arı, Selim Aslantaş), Yeditepe Yay, Ankara, 2015, s. 43.

³² Her ne kadar İbn Haldin dahi bir kısım ulema ayrı bir örfi hukukun varlığını meşru saymayarak, dört mezhebin şeriata kesin şeklini verdiğini söylerler. Detaylı bilgi için Bkz: Seydi Çelik, *Osmanlıda Devlet, Hukuk, Adalet Algısı*, s.6

savunduğu dini ve siyasi ümmet bilinci karşısında, Türk-İslam devletleri, devletin menfaatlerini ön planda tutan, siyasi ve içtimai bir örfi hukuk düzeni getirmişlerdir.³³

Türk geleneğinde egemenlik ile hanın koyduğu yasalar bütünü (töre) birbirinden ayrılmaz esaslar olduğundan İslamiyet'in Türkler arasında yayılmasıyla birlikte kanunun yanında şeriat ilkesinde kabul görmüştür. Fakat Osmanlı kanunlarının üzerine birçok tarihçi farklı yaklaşımlar geliştirmişlerdir. Bu yaklaşımlardan ilki Ö. L. Barkan ve C. Üçok'un başını çektiği ve Osmanlı hukukunu daha çok İslam hukukuna alternatif olarak gören kaidelerinin yanı başında örfi ve yahut laik diyebileceğimiz bir şekilde mevcudiyetine şahit olunan bir hukuk sistemi vardır. Bu hukuk anlayışı içerisinde şer'i hukukla uyuşmayan ve şer'i hukuku aykırı hükümler de geçerlidir. İkinci görüş ise yukarıdaki eğilimin tam karşıtı bir görüşü savunmaktadır. Bu görüşe göre Osmanlı hukuku İslam hukukundan ibarettir ve sultanlar tarafından tedvin edilen kanunlar şer'-i şerifin teferruatıdır. Nitekim Türk Hukuk maddesini yazmış olan P. Bisoukides, "Türk Milletinin hayatında ve Türk örf ve adetlerinden doğmuş bir Türk Hukuku yoktur; İslam kadrosu içerisinde yaşayan Türkler'in hususi hukuku, İslam hukukundan ibarettir" der.³⁴ Yine bu görüşe göre kanunnameler ve şer'iyye sicillerinden anlaşıldığı kadarıyla Osmanlı toplumunda uygulanan hukukun büyük çoğunluğu şer'i hukukun ta kendisidir. Geri kalan ise yine şer'i hukuk içerisinde idari hukuk alanında sultana tanınan kanun koyma yetkisinin kullanılmasından başka bir şey değildir. Üçüncü ve son grubu ise soruna daha çok tarihi bir bakış açısıyla bakan ve şer'i ve örfi hukuk açısından dönemlere göre Osmanlı hukukunu değerlendirenler oluşturmaktadır. Bu grubun öncülüğünü de H. İncalcık ve Ahmet Mumcu yapmaktadır. İncalcık'a göre Osmanlı hukukunun en azından erken döneminde şer'i hukuk prensiplerinin yanında ve daha büyük ölçüde eski Türk devlet anlayışının bir devamı olarak sultanlar yoğun bir şekilde kendilerini kanun koyucu statüde görmüşler, örf ve töreden hareketle kanunlaştırma yoluna gitmişlerdir.³⁵ Bu geleneğin bize gösterdiği, devlet kurucu Türk hükümdarların bir kanunname çıkarmış olmalarıdır. Âşık Paşazade Tarihi'ne göre Osman Gazi bağımsızlığını ilan ettikten sonra kanunlar koymuştur. Yine Fatih Sultan Mehmed döneminde devletin teşekküllerinin kurulması ve merkezi yapının güçlenmesine paralel olarak devamlı bir surette gelişen hukuk yapısı, Fatih'in koymuş olduğu

³³ Rahât'us-Sudûr'da geçen ifade bu durumu en iyi şekilde açıklamaktadır. "İmamın vazifesi hutbe ve dua ile meşgul olmak... Padişahlığı ve hâkimiyeti sultanlara havale etmek, dünyevi saltanatı onların eline bırakmak gerekir. Bkz. Halil İncalcık, *Osmanlı Hukukuna Giriş*, s. 104

³⁴ Mehmet Fuad Köprülü, "Ortazaman Türk Hukuki Müesseseleri: İslam Amme Hukukundan Ayrı Bir Türk Amme Hukuku Yok Mudur?", *Adalet Kitabı*, (Editör: Bülent Arı, Selim Aslantaş), Yeditepe Yay, Ankara, 2015, s. 52.

³⁵ Yunus Koç, "Erken Dönem Osmanlı Hukuku: Yaklaşımlar, Temel Sorunlar", *HÜ. Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. 16, Ankara, 199, s. 116-117.

kanunnameler ve nihayetinde devleti bir cihan imparatorluğu durumuna getiren Kanuni Sultan Süleyman'da bir kanunname yapmıştır. Bu kanunnamelerin ortak özelliği, hükümdarın iradesinin şer'i hükümlerle çelişmeyecek şekilde ifadesi; yani Türk devlet geleneğinin bir uzantısı olmasıdır.³⁶

Toparlayacak olursak şeriat kanunla uyumlu bir hukuk sistemidir. Bu bağlamda şeriatın örfi hükümlere açık olduğu anlaşılmaktadır.³⁷ Şer'i hukuk ile örfi hukuk Osmanlı Devleti'nde aynı makam tarafından temsil edilmiştir. Osmanlı hukukunun temsilcisi olan kadılar aynı anda hem şer'i hem örfi hukuka hâkimdi. Kadı hükümlerini bu iki alanı göz önüne alarak vermektedir. Örfi hukukun ve kanunların derleyicisi olan kazasker ve nişancı medrese eğitimi almış, şer'i hukuku son derece iyi bilen kişiler arasından seçilmişlerdir. Örfi hukuk sisteminden yararlanan Osmanlı Devleti'nin uygulamış olduğu kanunlar mutlaka şeriatın süzgecinden geçmekteydi. Her ne kadar da istisnai durumlar olsa da³⁸ hukuk kuralları dışına temel olarak çıkmazdı.³⁹

1.3.Osmanlı Yargılamalarında Kadı

Osmanlı Devleti'nde adaleti padişah adına ulema sınıfını oluşturan kişiler üstlenmişti.⁴⁰ Bu bağlamda kadılık müessesesi, Osmanlı İmparatorluğu'nun ana yapısını ve temel fonksiyonlarının odağını teşkil etmektedir. Kadı kelimesinin aslı, hüküm, karar ve hâkimlik anlamına gelen Arapça, kaza mastarından türetilmiştir. Esas olarak kaza mastarının ism-i faili yani öznesi Kâzî kelimesidir.⁴¹ Mecelle'de ise kadı şöyle ifade edilmektedir; “Beyne's-nâss vuku bulan dava ve muhâsamayı ahkâm-ı meşrûasına tevfikân fasl ve hasm için taraf-ı sultânîden nasb ve tayin olunan hâkimdir.”⁴² Başka bir deyişle Hakimü'ş-şer olarak ifade edilmiştir.⁴³

³⁶ Çelik, s. 5

³⁷ Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğunda Klasik Çağ*, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 2014. S. 76.

³⁸ Her kimesneye evladından saltanat müyesser ola, karındaşların nizâm-ı âlem için katl etmek münâsibdir. Ekser-i ulemâ dahi tecviz itmiştir. Bkz. Fatih Sultan Mehmed, *Kanunnâme-i Âl-i Osman-(Tahlil ve Karşılaştırmalı Metin)*,(Haz. Abdülkadir Özcan), Kitabevi Yay., İstanbul, 2003, s. 23.

³⁹ İnalçık, *Osmanlı Hukuku*, s. 110.

⁴⁰ Gür, *a.g.e.*, s. 7.

⁴¹ Ebül'ula Mardin, “Kadı”, **İA**, C.6, MEB Yay., İstanbul, 1977 s. 42.

⁴² Turan Gökçe, “Anadolu Vilayetine Dair 919 (513) Tarihli Bir Kadı Defteri”, **TİD.**, S. IX, İzmir, 1994, s. 215.

⁴³ Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilatı*, s. 83.

Kur'an-ı Kerim'de kadı kelimesi bir yerde hükmünü, sözünü geçiren manasındadır. Sözlük anlamıyla hâkim kelimesinin çoğulu olan hükkâm, yine bir yerde uhdesinde yargı yetkisi bulunan yöneticiler manasında kullanılmıştır.⁴⁴

Kadılık kurumu İslam'ın ilk dönemlerinde ortaya çıkan adli ve idari bir müessesedir. İslam'ın siyasi ve toplumsal hayatında önemli bir yere sahip olan kadılık kurumu, devletlerin vazgeçilmez bir parçası olmuştur. Her dönemde toplumun beklentilerine cevap veren bu yapının kamu otoritesini kapsadığına şüphe yoktur. İlk zamanlarda bu kurumun bizzat başında bulunan, Hz. Muhammed'in kendisiydi. Dört Halife döneminde devletin sınırlarının genişlemesiyle birlikte idari ve bürokratik işlerin artması, yargı alanında bir iş bölümünün de yapılmasını zaruri kılmıştır. Bu dağılım ise Halife tarafından bizzat yapılmaktaydı. İlk ve Ortaçağ devletleri gibi İslam Devleti yöneticileri de halka adalet dağıtmayı kendi mutlak görevleri arasında görmüş ve bu görevi en iyi şekilde icra etmeye özen göstermişlerdir.⁴⁵

Hiç şüphe yok ki; Bir hükümdarın tek başına ülkedeki adalet mekanizmasını yürütmesi mümkün değildi. Bunun için de kazâ (yargılama) vazifesini halife adına kadıyü'l kuzât veya akzâü'l-kuzât adı verilen merkezde oturan en büyük adalet memuruna vermişti.⁴⁶ Bu şekilde devlet uzak eyaletlerde hukuki meseleleri, cezai işlemleri ve ganimet taksimine daha rahat bir şekilde nezaret edecekti. Nitekim Hz. Ömer zamanında işlerin daha rahat ve kolay halledilebilmesi için Medine'ye Ebu'd-Derda'yı, Basra'ya ashabından Şureyh'i, Kûfe Kadısı olarak da Ebu Musa el Aşar'ı tayin etti. İlk defa Mekke'nin fethinden sonra bu bölgelere kadı tayini yapıldı.⁴⁷

Kadılık kurumunun doğuşu İslamiyetin ilk yıllarına kadar götürülse de bu kurumun sosyal ve idari görevleri göz önüne alındığında, Osmanlıya kadar nasıl bir değişim geçirdiği ve hangi yapıları ne ölçüde miras aldığı ve bunların niteliği üzerinde yeterince durulmamıştır.⁴⁸ Bu konuda farklı açıklamalar mevcuttur. Demombynes, kadılık kurumunun Emeviler devrinde diğer adli ve idari tayinlerle birlikte ortaya çıkmış olduğunu ve muhtemelen İran ve Bizans müesseselerinden etkilendiğini söylemektedir.⁴⁹ E. Tyan ise kadıyı İslam cemaatinin reisi ve bütün iktidarın sahibi olan halifenin adli ve hukuki işler alanındaki naibi olarak tarif

⁴⁴ Fahrettin Atar, "Kadı", **DİA**, C. 24, İstanbul, 2001, s. 66.

⁴⁵ İlber Ortaylı, "Osmanlı Kadısı- Tarihi Temeli ve Yargı Görevi", **AÜSBF Dergisi**, C. 30, S. 1-4, Ankara, 1997, s. 120.

⁴⁶ Mehmet Fuad Köprülü, *İslam Medeniyeti Tarihi*, Alfa Yay., İstanbul, 2014, s. 319.

⁴⁷ İlber Ortaylı, *Türkiye İdare Tarihine Giriş*, Turhan Kitabevi, Ankara, 1996, s. 67.

⁴⁸ İlber Ortaylı, *Osmanlı Devleti'nde Kadı*, Turhan Yay., Ankara, 1994, s. 4.

⁴⁹ Köprülü, "Ortazaman Türk Hukuki Müesseseleri: İslam Amme Hukukundan Ayrı Bir Türk Amme Hukuku Yok Mudur?", 2015, s. 69; Köprülü, *İslam Medeniyeti Tarihi*, s. 314.

etmiştir.⁵⁰ Bununla beraber Osmanlı devletinde kadılık kurumunun nasıl ortaya çıktığını ve şer'i mahkemelerin niteliğini açıklamak için Türk-İslam devletlerine özellikle Selçuklu devleti dönemine bakmak gerekir.⁵¹ Selçuklu döneminde köyler sosyal, ekonomik ve kültürel bakımdan kazaya bağlanarak kazaların merkezi bir hüviyet kazanmasına olanak sağlamıştır. Böylelikle hükümet merkezi kabul edilen kazalara adli ve idari işlerin yürütülmesi için merkezden kadı atamaları yapılmıştır.⁵²

1.3.1. Yargılama Yerleri ve Usulleri

Kaza idaresinin amiri olan kadı, genellikle kazâ merkezi olan ve nefis olarak adlandırılan şehirde oturmaktaydı. Kazâ bölgesi içinde kalan bütün köylerin davaları *meclis-i şer'* adı verilen ve genellikle kadının evinin yahut merkez camiin yanında bulunan mahkemede görülmekteydi.⁵³ Bazı durumlarda kadıların evlerinde mahkeme kurarak yargılama yaptıkları görülmüştür. İslamî dönemde yargılama işleri ibadethanelerde görülmekteydi. Hz. Peygamber ve Hulefa-i Raşidin döneminde cami ve mescidler mahkeme olarak kullanılmıştır.⁵⁴ Osmanlı döneminde camii ve mescide abdest almadan gelenler olduğundan dolayı saygısızlık olacağından buralarda pek yapılmamıştır.⁵⁵

Mahkemelerde duruşmalar açık yapılmaktaydı. Bu durum Sicill-i Mahfuz denilen zabıt defterlerinde dava ile ilgili kaydın altında şuhudu'l-hal diye adlandırılan birtakım isimlerin yazılı olmasından anlaşılmaktadır. Şuhudu'l-hal mahkemelerde tanıklık eden kişilerdir.⁵⁶ Şer'iyeye sicilleri incelendiğinde dava sayılarının farklılık gösterdiği ve isimlerin de değiştiği görülmektedir.⁵⁷ Nitekim davacı şehir halkından biri ise "*nefs-i şehir halkından*" veya "*kasaba-i ...'da vâkî' ... mahallesi sâkinlerinden*" şeklinde, eğer bir köyden ise "... *nahiyesine tâbi' ... karyesi sâkinlerinden*" veya "... *muzâfatından... nâm karye sâkinlerinden*" olarak geçmektedir.⁵⁸

⁵⁰ In theory, the head of the community, the caliph, is the holder of all powers; like all other state officials, the kadi is therefore a delagete direct, if appointed by the caliph in person. Bkz. E. Tyan "Kadi" **The Encyclopededia of İslam**, C.IV, 1997, s. 373.

⁵¹ Hamiyet Sezer Feyzioğlu, *Tanzimat Döneminde Kadılık Kurumu ve Şer'i Mahkemelerde Yapılan Düzenlemeler*, Hel Yay., Ankara, 2014, s. 6.

⁵² Mustafa Akdağ, *Türkiye İktisadi ve İçtimai Tarihi*, C. 1, Cem Yayın evi, Ankara, 1995, s. 320.

⁵³ İsmail Özçelik, *Devlet-i Âliyye'nin Taşra Yönetimi*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2016, s. 40.

⁵⁴ Ortaylı, *Türkiye İdare Tarihine Giriş*, s. 68.

⁵⁵ Abdullah Demir, *a.g.e.*, s. 34.

⁵⁶ İsmail Özçelik, *Devlet-i Âliyye'nin Toplumsal Düzeni ve Kurumları*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2014, s. 315.

⁵⁷ Feyzioğlu, *a.g.e.*, s. 28.

⁵⁸ Mehmet Ali Ünal, "Osmanlı Devleti'nde Merkezi Otorite ve Taşra Teşkilatı", **Osmanlı**, C. 6, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 1999, s. 119.

1.3.2. Kadıların Diğer Görevleri

Kadılar atandıkları yerin hem hâkimi hem savcısı hem noteri hem de belediye başkanı idi. Kadılar idari amirlerin işlerine karışmamak şartıyla denetler, kanunlara karşı saygılı olmalarını, halka eşit bir şekilde davranmalarını sağlardı. Osmanlı kadısının mülki, adli, beledi, askeri alanlardaki görevlerini şu şekilde sıralayabiliriz. Sefer-i hümayun sırasında geçilecek yol, köprü, çeşmelerin tamiri, erzak ihtiyacının teminini sağlamak kadının başlıca sorumluluğundadır. Kadı ordunun saman, tahıl ihtiyacını karşılar ve konak yerlerini düzenlerdi.⁵⁹ Halk arasındaki anlaşmazlıklarının halledilmesi, nikâh akdi, boşanma, miras paylaşımı, ürün denetimi kadıların görev sorumluluğundaydı. Ayrıca hükümet merkezinden gönderilen emir ve fermanların halka duyurulması, vergilerin toplanması, iltizam işleriyle ilgili konular da kadının uhdesinde yer almaktadır. Kısacası kadı faal bir idareci, mali memur, müfettiş ve taşrada devletin işlerini yürüten bir görevlidir.⁶⁰ Kadılar, defter ve muhasebe tutmak, sicil sureti, hüccet, ilâm vermek, telhisleri, mektupları göndermek suretiyle yakından ilgilenen makamlardır.⁶¹ Bütün bu işler kadıların yardımcıları olan Naip, Muhzır, Subaşı, Muhzırbaşı tarafından kontrollü bir şekilde denetlenir ve gerekli defterlere kayıt edilirdi. Kadıların idari, mali, beledi, askeri alandaki olayları kayıt ettiği deftere Şer'iyye Sicili denilmektedir. Şer'iyye Sicilleri yazıldığı dönemin malî, idari, sosyal ve kültürel meseleleri hakkında çok önemli bilgiler vermektedir.

1.3.3. Kadıların Eğitimleri ve Görev Süreleri

İlk olarak kazalara gönderilen kadılar, daha yüksek mevkilere gelebilmek için birçok eğitimi tamamlamaları gerekmektedir.⁶² Kadılar yüksek ihtisas sahibi olup medreselerde eğitim görenlerden seçilirdi. Osmanlılarda kadıların eğitimi için ilk medrese, Orhan Bey döneminde (1326–1362) kurulmuştur. Ancak, Osmanlı devlet ve toplum düzeninde, yargı memuriyeti Fatih Sultan Mehmed döneminde (1451–1481) en gelişmiş seviyeye ulaşmıştır. Osmanlı eğitim sistemi içinde medreselerden mezun olan öğrenciler belirli dersler alarak en yüksek seviyede mezun olurlardı. Medreselerde belagat, kelim, fıkıh, hadis, tefsir dersleri okutulmaktaydı.⁶³ Bu dersler haftada iki gün verilmekteydi. Salı, Perşembe ve Cuma günleri

⁵⁹ İlber Ortaylı, "Kadı", *DİA*, C. VI, Ankara, 1992, s. 72.

⁶⁰ Musa Çadırcı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Ankara, 1997, s. 80.

⁶¹ Tayyib Gökbilgin, "XVI. Asırda Mukaata ve İltizam İşlerinde Kadılık Müessesesinin Rolü, IV. Türk Tarih Kongresi, Ankara, 1948, s. 438.

⁶² Refik Gür, *Osmanlı İmparatorluğunda Kadılık Müessesesi*, İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 2015, s. 16.

⁶³ Ali Sevim, Erdoğan Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi, Siyaset, Teşkilat ve Kültür*, TTK., Ankara, 2014, s. 632.

tatildi. Bu günlerde cami ve mescitlerde derslerin uygulamalı şekilde yapıldığı görülmektedir. Buradan mezun olanlar kadılık, müderrislik, müftülük, kâtiplik ve cami hizmetleri gibi önemli görevlere getirilirdi.⁶⁴

Fatih döneminde kadı olabilmek için Sahn-ı Seman medreselerinden mezun olma şartı getirilmişti. XVI. Yüzyılda Süleymaniye medreseleri kuruluncaya kadar Sahn-ı Seman medreseleri mezunların icazet aldıkları yer olmuştur.⁶⁵

Kadı olarak tayin edilecek kimselerin iyi bir eğitimin yanında derin bir hukuk bilgisine sahip olma görüşü mevcuttu. Bazı görüşlere göre kadıların hukuk bilgisinin tek başına yeterli olmayacağı müctehid seviyesinde âlim olması şartı, fakihler arasında tartışma konusu olmuştur. Nitekim bu konu üzerine ilk dönem Mâlikî, Şâfî ve Hanbelî hukukçular müctehidlik şartı taşımayan kişilerin kadılık görevi yapamayacaklarını söylemişlerdir. Hanefîler, bazı Mâlikî ve Zeydiyye fakihleri ise her zaman her yerde ictihad şartını taşıyan kişilerin zor bulunacağını, dolayısıyla müctehid olmayanların da kadılık görevini ifa edebileceklerini söylemişlerdir.⁶⁶

Kadı olmak isteyenler medreselerde eğitimini tamamladıktan sonra icazet alarak kazasker divanına mülâzemet⁶⁷ için mevleviyet⁶⁸ derecesindeki büyük kadılıklara gönderilirdi. Mevleviyetlerde görev süresi bir yıl olup, bir mevleviyette belirli süresini (müddet-i örfiye) tamamlayan bir kadı bu görevinden ayrılırken bir sonraki mevleviyetin namzedi (pâyelisi) olarak sıra beklerdi.⁶⁹ Üç-beş yıl burada mülâzemet görevini ifa ettikten sonra İstanbul'a gelir ve buradan en alt kademedeki kazalara gönderilerek göreve başlarlardı. Bunlar arzu ederlerse müderris olmadan kaza kadılıklarına geçebilirlerdi.⁷⁰

⁶⁴ Feyzioğlu, *a.g.e.*, s. 9.

⁶⁵ Atar, *a.g.m.*, s. 70.

⁶⁶ Atar, *a.g.m.*, s. 68.

⁶⁷ Mülâzemet: Bir memuriyete geçmek üzere bir daireye maaşsız başlama ve hizmet etme, Bkz, İsmail Parlatur, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Yargı Kitabevi, Ankara, 2011, s. 1173.

⁶⁸ Mevleviyet Kadılıkları Osmanlı İlmiye Teşkilatında yüksek dereceli kadılar için kullanılan bir tabirdir. Bu kadılara mevali denilmiştir. Mevleviyet Kadılıkları 5 kısma ayrılır: Bunlar İstanbul Kadılığı, Haremeyn Mevleviyeti, Bilad-ı Hamse Mevleviyeti, Mahreç Mevleviyeti ve Devriye Mevliviyeti. Bkz, Fahri Unan, "Mevleviyet", *D.İ.A. C.* 19, s. 467, Bkz, *Uzunçarşılı, İlmiye Teşkilatı*, 99-103.

⁶⁹ Mehmet İpşirli, "Klasik Dönem Osmanlı Devlet Teşkilatı", *Osmanlı Devleti Tarihi*, (Editör: E. İhsanoğlu), C.I, İstanbul, 1999, s. 266

⁷⁰ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 87.

Kadılar belli sürelerle görevlendirilmişlerdir. İlk başlarda üç yıl olan görevleri daha sonra iki yıla düşmüş ve nihai olarak 20 aya indirilmiştir.⁷¹

1.3.4. Kadılık Kurumuna Yönelik Eleştiri Ve Düzenlemeler

Kadılık kurumu Osmanlı Devleti'nin ilk yıllarına kadar uzanmaktadır. Kaynaklardan edinilen bilgilere göre Osmanlı Devleti'nin ilk kadısı, Osman Gazi tarafından Karacahisar'a kadı tayin edilen Tursun Fakih'tir.⁷² XIV. asır sonlarına kadar Osmanlı Devleti'nde kadılığa rağbet azdı. Medreselerde okuyan öğrenciler genelde ya müderris, ya da kadı olarak görev yapıyorlardı. Bunun sebeplerinden biri kadınların ücretlerinin az olması⁷³ ve hata yapıp cehennemde yanacakları korkusu idi.⁷⁴ Yıldırım Bayezid döneminde maaşları az olduğu için rüşvete bulaşan kadınlar olmuş, Padişah'da bunları Yenişehir'de bir eve toplayarak yakılması emrini vermiştir.⁷⁵ Bu olaydan sonra Yıldırım Bayezid kadınların Ücret-i Sukûk adı altında gördükleri davalardan belli bir ücret tespit edilerek cezalandırmalarından vazgeçmiştir.⁷⁶

Kadınların rüşvet alma konusu ileriki yıllarda da dile gelmiştir. Nitekim XVI. yüzyılın ikinci yarısında kadılık kurumu bozulmaya başlamış ve bu durum XVII. ve XVIII. Yüzyıllar da boyunca devam etmiştir. Özellikle Koçi Bey yazmış olduğu risalesinin “Vükelanın def'i ne suretle müyesser olacağını beyandır” başlıkla bölümü kadınların rüşvet konusundadır. Keza XVII. Yüzyıl ıslahatçılarından *Kitab-ı Müstetab*'ın müellifi de bu konuya değinmiştir.⁷⁷

Kadılık kurumu ile ilgili düzenlemelere III. Selim zamanında başlanmışsa da bu kurumun yolsuzlukları ile ilgili çalışma II. Mahmut zamanında 1837 yılında Meclis-i Vâlây-ı Ahkâm-ı Adliye ve Şûrây-ı Bâb-ı Âlî adlı ve bunlardan bir yıl sonra kadıasker, kadı ve naipler

⁷¹ Uzun süre kadılık görevinde bulunanlar da olmuştur. Kanuni Sultan Süleyman döneminde (1520-1566) Serez'de on beş yıl kadılık yapan birisinden bahsedilmektedir. Söz konusu kadı dönemin nişancısı Celalzade Mustafa Bey'in yakını olmasındandır. Bkz. Abdullah Demir, *Osmanlı Mahkemesi*, Yitik Hazine Yayınları, İzmir, 2010, s. 42.

⁷² **Aşıkpaşaoğlu Tarihi** (Nşr. Atsız), MEB, İstanbul, 1992, s. 25.

⁷³ Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilatı*, s. 83.

⁷⁴ Ol zamanda kadılığa tanışmend müderrislerden talep ederlerdi. Bir kadılık nice zamanda mahlul tururdu. Ve bir mahal tanışmend bulunca değmesi kadılığa razı olmazdı. “Kadılık cehennemden bir hasır yeridür” dirlerdi. Kadılıktan kaçarlardı. Bu acebdür kim şimdiki zamanda kadılık için eğer elinden gelse birbirin kırarlardı... Bkz. **Anonim Tevârih-i Âl-i Osman** (nşr. F.Giesse, Haz.: Nihat Azamat), Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1992, s. 33.

⁷⁵ Yıldırım Han eydür: İstanbul'da neylersin: “Arab eydür:” Varayım Tekfürden kırk elli keşiş dileyeyim dedi. Padişah: “Keşişleri neylersin”: Arab eydür: Padişahım kadınları kıralım yerine keşişleri kadı idelim “Padişah eydür:” Bre Arab keşişleri kadı idince kendü kullarımı kadı etsem ne olur?” Arab eydür: “Sultanım kadılığa okumuş kişi gerek senin kulların okumuş değildir: “Bre Arab kadınlar hep okumuşlar mıdır? Arab eydür: “Sultanım okumayan kadı olamaz... Bkz. **Lütfi Paşa Tevârih-i Âl-i Osman**, (Çevr. Kayhan Atik), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001, s. 165.

⁷⁶ Gür, *a.g.e.*, s. 58.

⁷⁷ *Osmanlı Devlet Teşkilâtına Dair Kaynaklar, Kitâb-ı Müstetâb*, (yay. Yaşar Yücel), AÜ Basımevi., Ankara, 1974, s. 23.

hakkında Terak-i İlmîyeye Dair Ceza Kanunname-i Hümâyunu dairesinin kurulması ile olmuştur.⁷⁸ Bu düzenlemelerden sonra Osmanlı Mahkemeleri biri şer'î ve diğeri nizami olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Fakat bu iki kurumun vazifeleri iyice ayırt edilmediğinden karışıklıklara sebebiyet vermiş, bu yüzden İslam hukukunun ilm-i fıkıhtan çıkartılarak Mecelle'nin kitaplaştırılmasına gidilmiştir. 30 Ekim 1914'de yayımlanan Usul-i Muhâkemât-ı Şer'îyeye Nizamnamesi şer'î meseleleri esaslı bir surette tespit etmiş ve bunun dışında kalanları nizamiye mahkemelerine bırakmıştır.⁷⁹

Cumhuriyet'ten sonra 1924 yılında da Şer'îyeye Mahkemeleri lağvedilmiş ve Nizamiye Mahkemeleri ülkenin genel mahkemelerini oluşturmuştur. Merkezdeki temyiz mercii olan ve Meclis-i Valâ'nın yerine kurulan Divan-ı Ahkâm-ı Adliye de Yargıtay adını almış böylelikle kadılık kurumuna son verilmiştir.⁸⁰

⁷⁸ Feyzioğlu, *a.g.e.*, s. 51.

⁷⁹ Gür, *a.g.e.*, s. 59-60.

⁸⁰ Ekrem Buğra Ekinci, "Osmanlı Devleti'nde Mahkemeler ve Kadılık Müessesesi Literatürü", **TALİD**, C. 3, S. 5, 2005, s. 420.

BİRİNCİ BÖLÜM

2. YARGILAMA ESASINDA BAŞVURULAN KAYNAKLAR

2.1.Sakk Mecmusası Dışındaki Kaynaklar

Osmanlıda hukuki meselelerin çözümü için kadıların birçok kaynağa başvurduğu bilinmektedir. Bu kaynaklar arasında *Kanunnameler*, *Fetva Mecmuaları*, fıkıh ilmine ilişkin okutulan *el-Hidaye*, *el-Vikaye*, *Dürer (Gurerü'l-Ahkâm)*, *Mülteka* ve Osmanlı âlimleri tarafından kaleme alınan *Muinü'l-Hükkam*, *Levazimü'l-Kudât*, *Hediyetü'l Kudât*⁸¹ gibi yargılama usulüne ilişkin kitaplar ile i'lam ve hüccetlerin nasıl yazılacağını gösteren kitapların yanı sıra başvurdukları bir diğer temel kaynak da *Sakk Mecmuaları* olmuştur. Kadıların temel dayanak noktalarını oluşturan bu kitaplar medreselerde ders olarak okutulduğu gibi fıkıh ilmine ilişkin önemli kaynaktır.⁸²

Osmanlı hukuk tarihi boyunca İslam hukuku kuralları fıkıh kitaplarından öğrenilmiş ve uygulanmıştır. Bunlardan Fatih dönemi âlimlerinden Molla Hüsrev, Feramurz b. Ali'nin *ed Dürer*, Kanuni dönemi hukukçularından İbrahim Halebi'nin *Mülteka'l-Ebhur fi'l-Füru 'il-Hanefiyye* isimli eserleri on dokuzuncu asrın ortalarına kadar kadıların, müftülerin ve hukuk öğrencilerinin sıklıkla kullandığı kaynaklar olmuştur.⁸³

2.1.1. Kanunnâmeler

Kanun örf prensibinin tatbiki neticesinde çıkarılan emirlere verilmiş genel isimdir.⁸⁴ Çoğulu kavânindir. Yunanca veya Süryanice olduğu belirtilen bu kelime, aslî anlamına bakılarak külli kâide, nizâm ve usul manalarını ifade için kullanılmıştır. Daha sonra da bir hukuk ve felsefe terimi olarak, devletçe tanzim olunan usul ve kaidelere denmiştir. Bu manada kanun, şer'î veya gayr-ı şer'î olabilir. Ancak İslâm devleti söz konusu olunca ve örfî hukukun sınırları içinde kalındıkça, adına kavânin-i örfîye dense de şer'î yani şer'î hükümlere

⁸¹ Abudullah Demir, *Osmanlı Mahkemesi*, s. 201.

⁸² Özçelik, *Devlet-i Aliye'nin Toplumsal Düzeni ve Kurumları*, s. 312.

⁸³ M. Akif Aydın, "Kanunnameler ve Osmanlı Hukuku'nun İşleyişindeki Yeri", *Osmanlı Araştırmaları XXIV*, İstanbul, 2004, s. 40.

⁸⁴ Robert Anhegger, Halil İnalcık, "Kanunname-i Sultani Ber Muceb-i Örf-i Osmani", S. 5, TTK Yay. Ankara, 2000, s. 10

aykırı olmayan kanun söz konusudur.⁸⁵ Bu çeşit usul ve kaideleri ihtiva eden, özet olarak bir araya toplayan mecmualara da kanunnâme adı verilir.⁸⁶

Kanunnâme sözcüğünün birçok şekilde tanımlaması yapılmıştır. Şemseddin Sami'nin "bir madde hakkında fikarât-ı kanuniyeyi câmi kitap veya risale, nizamnâme"⁸⁷ şeklinde tanımladığı kanunnâme, Pakalın tarafından: "bir hükümet tarafından idare usulüne ve âmmenin umur ve mesalihine dair tanzim olunup, umum tarafından icrası mecburi tutulmak üzere vaz' ve ilan olunan hükümleri havi kitap yerinde kullanılır bir tabirdir. Türkçesi kanun kitabı demektir" cümleleriyle ifade edilmiştir. Pakalın'ın ifadelerine göre Osmanlı İmparatorluğu'nda gerek âmme (kamu) hukukuna, gerek hususî (özel) hukuka ait kanunları bir araya toplayan mecellelere (dergilere) "Kanunnâme" veya "Kanunnâme-i Osmanî" adı verilirdi.⁸⁸ Osmanlı düzeninde devlet hukukunun genel adı kanundur. Bu kuraların tamamına ise kanunname olarak adlandırılır.⁸⁹

Şer'i hükümlerden çok Padişahın yetkisi ve eski geleneklere bağlı olarak oluşturulan kanunnameler, Osmanlı hukuku için bir ana kaynak niteliği taşımıştır. Mahkemelerde kadıların hüküm verirken başvurdukları kaynaklar arasında en önemli yeri olan kanunnameler kadılar için vazgeçilmez birer kaynak teşkil etmiştir.

Kanunnâmelerin, birinci derecede kaynağını örf ve âdetler oluşturduğu için özellikle Osmanlı Devleti'nin İlk dönemlerinde kanunname yerine örf tabiri kullanılmıştır. Yine ilk dönemlerde kullanılan yasak kelimesi de, kanun kapsamına dâhildir. Tursun Beğ "*şeriat yanında örfün lüzumunu ispat etmeğe ve tarifini vermeğe çalışarak diyor ki: "(Siyaset) mücerred tavr-i akl üzere nizam-i âlem zahiriyyün, mesela tavr-i Cengiz Han gibi olursa, sebebine izafet ederler; siyaset-i sultan-î ve yasag-i padişah-î derler ki, 'örfümüzce ona örf derler'*". Örf burada bugün bildiğimiz manasıyla kullanılmamıştır.⁹⁰ Siyaset kelimesi ise, sözlükte, reayanın umurunu tedbir ve tanzim yani idare demektir. İslâm hukukçularının tarif ettiği siyaset veya siyaset-i şer'iyye ise, tamamen kanun ve kanunnâmenin karşılığıdır.⁹¹

⁸⁵ Mütercim Asım, *Kamus*, İstanbul 1305, C. IV, s.733; M. Zeki, Pakalın, *Osmanlı Tarihi Deyimleri Ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1983, C. II. S. 162-163.

⁸⁶ İsmail Özçelik, *Devlet-i Aliye'nin Taşra Yönetimi (Sancak Kanunnamelerinden Örnekler)*, Gazi Kitapevi, Ankara, 2016, s. 51.

⁸⁷ Şemseddin Sami, "Kanunnâme", *Kâmus-i Türkî*, Dersaadet, 1317, s. 1041.

⁸⁸ M. Macit Kenanoğlu, "Osmanlı Kanunnâmeleri Neşriyatı Üzerine Bir Tahlil", *TALİD*, C. 3, S. 5, İstanbul, 2005, s. 142.

⁸⁹ Colin İmber, *Şeriatın Kanuna*, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 2004, s. 45.

⁹⁰ İslâm'da menşeden itibaren hükümetlerin şeriat haricinde çıkardıkları emirler (*lu primipis*) manasında kullanılmıştır. Detaylı bilgi için bkz. Robert Anhegger, Halil İnalçık, a.g.m. s. 9.

⁹¹ Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, FEY Vakfı Yay., İstanbul, 1990, s. 78.

Siyaset hükümdarın otoritesini koruma ve kuvvetlendirme ve bunun vasıtalarını sağlama yoludur.⁹² Şöyle ki: Siyaset-i şer'iyeye, şer'iatın genel esaslarına aykırı olmamak şartıyla, İslam milleti ve devletinin içeride ve dışarıda her çeşit siyasî ve idarî konuları düzenleyen hükümlere denir.⁹³

Kanun ve kanunnâme geleneği Osmanlılara has değildir. İslamiyet'ten önceki Türker'de de kanunnâme geleneği mevcuttur. Nitekim Osmanlı Kanunnâmeleri, daha önceki Türk idare kanunlarından yararlanmışlardır. Ancak, bu kanunlar da şer'ilik süzgecinden mutlaka geçirilmiştir.⁹⁴ İslamiyet'ten önceki Türklere ve özellikle Altay Türklerine ait bir kanunnâmeden bahsedilmektedir. Bu kanunnâmenin orijinali elimizde mevcut değildir. Ancak İslâm tarihçilerinin nakline göre devlet idaresine, devletler hukukuna ve ceza hukukuna ait önemli hükümleri ihtiva etmektedir.⁹⁵

Osmanlıda kanunnameler bozkır töresi ve yerel gelenekler olmak üzere iki kaynağa dayandırılmıştır. Osmanlı hanedanlarının köklü bir şekilde hâkimiyet kurduğu İran, Anadolu, Irak ve Hindistan gibi ülkelerle birlikte tipik Osmanlı iradesinin hâkim olduğu yerlerde kamu hukuku, devlet idaresi, genel idareler düzenlenmiş ve kanunlaştırılmıştır.⁹⁶

Müslüman Türk devletleri, hukuk alanında kanunlaştırma yaparken her konuyu ele almamıştır. Bunlardan ceza hukukunun had ve kısas cezaları ayrı tutmuşlardır. Bunlardan başka ta'zir konusunun da böyle olmadığı ve tesbit işinin kadılara ve ülü'l-emre bırakıldığı görülmektedir. İlk dönemlerde, bu tesbit işini ülü'l-emr adına kadılar yapıyordu. Bu tarz uygulama, büyük devlet adamı Fâtih Sultan Mehmed devrine kadar devamı etmiştir. Fâtih, bildiğimiz kadarıyla, ta'zir cezaları alanında kanunnâme tanzim eden ilk Müslüman devlet adamıdır.

Fâtih Sultan Mehmed yapmış olduğu kanunname ile kendi döneminin kanun koyucu rolünü üstlenmiştir. Fatih Sultan Mehmed'in Kanun-ı Osmanî adında iki büyük kanunu mevcuttu. Bunlardan ilki Fatih'in Teşkilât Kanunu'dur ve ceza hukuku ile ilgili tek maddesi mevcuttur (Kardeş katli meselesi devlete isyan eden kardeşlerin öldürülmesi). İkincisi ise,

⁹² Halil İnalçık, "Kutadgu Bilig'de Türk İdare Geleneği ve Adalet", **Adalet Kitabı**, Yeditepe Yay, Ankara, 2015, s. 19

⁹³ Akgündüz, Osmanlı Hukukuna Giriş..., s. 78

⁹⁴ Halil İnalçık, "Kanun" ,**DİA**, C. 24, Ankara, 2001, s. 324.

⁹⁵ Akgündüz, *a.g.e.*, s. 79.

⁹⁶ Turan Gökçe, "Osmanlı Kanunnameleri ve Bir Kanunname Sureti Hakkında", **TİD**, C. V, İzmir, 1990, s. 205.

Fatih'in, askerî, mülkî ve cezai hükümleri konu alan ve daha sonraki bütün genel Osmanlı kanunlarının esasını teşkil eder.⁹⁷

Elimizdeki en eski kanunnâmelerin ilki, Fatih Kanunnâmesi, ikincisi ise II. Bayezid döneminde düzenlenen genel kanunnâmedir. “Osmanlı hukukunda en köklü düzenlemeler Kanunî Sultan Süleyman zamanında yapılmıştır. Bu dönemin kanun düzenlemelerinde önde gelen iki ismi, şer'î hukuk alanında Ebussuûd Efendi ve örfî hukuk alanında Celâlzâde Mustafa Çelebi'dir. Bu devrede hazırlanan ceza kanunnâmesi Celalzade Mustafa Çelebi tarafından derlenmiştir.”⁹⁸ Fatih'ten sonra gelen hükümdarların yapmış olduğu kanunnamelerin nispeten birbirinin benzeri olduğu ve genel hükümler içerdiği görülmektedir.

Osmanlı Kanunnamelerini çıkarılış şekillerine göre şu başlıklar altında sıralayabiliriz: Padişah hükümleri şeklindeki kanunnâmeler, Sancak (Liva) kanunnâmeleri⁹⁹, belirli gruplarla ilgili kanunnâmeler¹⁰⁰, devlet teşkilatı ile ilgili kanunnâmeler¹⁰¹, genel kanunnamelerdir.¹⁰² Genel kanunnâmeler, bütün Osmanlı ülkesinde geçerli olan örfî hukuk kurallarını ihtiva etmektedir. Örneğin Fatih'in Teşkilat Kanunnâmesi, Yavuz Sultan Selim Kanunnâmesi, Kanuni'ye ait umumi kanunnâme, III. Ahmet Kanunnâmesi genel kanunnâme grubuna girmektedir. Özel kanunnâmeler ise fethedilen her bölge için çıkarılan ve o bölgenin tapu tahrir defterlerinin başlarına konulan kanunnâmelerdir. Bu kanunnâmeler içerdikleri hükümler itibarıyla kamu hukuku, devlet teşkilatı, idare, ceza, vergi hukuku ve hisbe gibi alanları kapsamaktadır. “Bu kanunnâmelerin çoğu hükümleri, genel kanunnâmelerdeki hükümlerin o bölgelere adepte olmuş şeklidir.

Çeşitli hukuk alanlarında zamanla sultanların emir ve fermanlarıyla vazedilmiş olan kanun ve talimatları bir araya toplamış bulunan kanun mecmualarının birinci derecede kaynak

⁹⁷ Akgündüz, *a.g.e.*, s. 129.

⁹⁸ Kenanoğlu, *a.g.m.*, s. 148.

⁹⁹ İlhanlılar devrindeki kanun-ı memleket'i andıran bu kanunnâmeler Osmanlı Devleti'nde vilâyet veya sancak (livâ) kanunnâmesi diye bilinmektedir. Detaylı Bilgi için Bkz. Akgündüz, *a.g.e.*, s. 91. Özçelik, *Devlet-i Âliye'nin Taşra Yönetimi*, s. 54, Bkz, Gökçe, *a.g.m.*, s. 207.

¹⁰⁰ Bu tür kanunnâmeler eyalet kanunnâmeleri ile aynı sınıfta toplayabiliriz. Bunlar prensip olarak yedek askerî hizmeti yerine getiren gruplar olup en önemlileri yaya ve müsellemler, canbâz, eşkinci yörük ve eşkinci tatar ve eflaklar'dır. Bu grupların kanunnâmeleri, yardımcı askerî kıtalar olarak teşkilâtlandırıldıkları için vergi muafiyetine sahip olduklarını gösterir. Detaylı bilgi için bkz. İnalçık, “Kanunnâme”, s. 335, Bkz, Gökçe, *a.g.m.*, s. 210.

¹⁰¹ Fatih Sultan Mehmed'in kanunnâmesi bu türde tektir. Bu konuda daha sonra hazırlanan kanunnâmeler ve düzenlemeler devlet adamları ve bürokratların düzenlemeleridir. En önemlileri arasında Ayn Ali Efendi, Nişancı Abdurrahman Paşa, Eyyubi Efendi, Hezarfen Hüseyin Efendinininki sayılabilir. Bkz., İnalçık, “Kanunnâme”, s. 335, Bkz, Gökçe, *a.g.m.*, s. 211.

¹⁰² Bu tür kanunnâmeler özellikle vergi nüfus tahrirleri ve yeni yasaların önerilmesine yol açardı. Bkz. Özçelik, *a.g.e.*, s. 54, Bkz. İnalçık, “Kanunnâme”, s. 335, Bkz, Gökçe, *a.g.m.*, s. 212. Akgündüz, *a.g.e.*, s. 83.

oluşturdukları ve bizim için kendilerinden azami bir şekilde faydalanmak lüzumu gün geçtikçe arttığı görülmektedir.¹⁰³

2.1.2. Fetva Mecmuaları

Fetva, yiğit, delikanlı anlamındaki fetâ kelimesinden gelen fetvâ (fütyâ, çoğulu fetâvâ, fetâvî), sözlükte bir olayın hükmünü açıklayan veya hükmünü koyan, güçlükleri çözen kuvvetli cevap anlamındadır.¹⁰⁴ Fakihin hüküm mahiyetinde olmaksızın fikhî bir meseleye yazılı veya sözlü olarak verdiği cevap manasına gelir.¹⁰⁵ Örfte ise sorulan dinî sorulara müftüler tarafından yazı ile verilen cevaptır. Fikhî bir meselenin hükmünü fetvaya yetkili kişilerden sormaya istiftâ (sual), fetvayı isteyene müstefî (sâil), böyle bir meseleyi açıklamaya veya meselenin hükmünü sözlü veya yazılı olarak cevaplandırmaya iftâ, verdiği fetva ile hükmü açıklayana da müftî (mucîb) denir.¹⁰⁶

Kur'an-ı Kerim'de fetva kelimesi ve türevleri dokuz ayette geçmekte olup hepsinde sözlük anlamına paralel olarak, hakkında bilgi edinilmek istenen bir konuda görüş sorma veya görüş soru sorma, rüyayı yorumlama anlamlarına gelir. Ayrıca on beş ayette yer alan “yes'elûneke” (sana ya da senden soruyorlar)¹⁰⁷ ifadesi genellikle, Senden konuyla ilgili dinî hükmün ne olduğunu soruyorlar anlamını taşımaktadır. Hz. Peygamber'in hadislerinde ve İslâmiyet'in ilk dönemlerinde fetva yerine daha çok fütyâ kelimesinin kullanıldığı, istiftâ, iftâ terimlerinin de yaygın bir kullanımının bulunduğu görülür.

Fetvanameler hem şer'i hukuk, hem örfi hukuk alanında kadıların kolayca başvuracakları bilgi kaynakları olmuştur. İslam hukukunda fetva kurumu kaynakların değerlendirilmesi ve yorumlanmasında, hukuk kurallarının açıklığa ve anlaşılabilirliğe kavuşmasında önemli bir araçtır. Gerek kadının gerek halkın hukuki konularda fetvaya müracaat ettikleri bilinmektedir. Kadıların önemli bilgi kaynaklarından biri olan fetva mecmuaları insanların günlük hayatta karşılaştıkları hukuki meseleler ile ilgili olarak sordukları sorulara verilen cevaplardan oluşur. En çok karşılaşılan problemlere yer vermesi ve Hanefi mezhebi içindeki hâkim görüşü

¹⁰³ Ömer Lütfi Barkan, “Osmanlı Kanunnameleri”, **III. Türk Tarih Kongresi**, Kasım, 1943, s. 505.

¹⁰⁴ Fahrettin Atar, “Fetva”, **DİA**, C. 12, Ankara, 1995, s. 486-487.

¹⁰⁵ Ebül'ula Mardin, “Fetva”, **İA**, C. 4, MEB, İstanbul, 1988, s. 583.

¹⁰⁶ Atar, “Fetva”, s. 486.

¹⁰⁷ Kur'an-ı Kerim, Enfâl Süresi 1. Ayet,

bildirmesi nedeniyle, Osmanlı Devleti'nde kadıların çok sık başvurdukları bir kaynak olmuştur.¹⁰⁸

Kadıların müçtehit hukukçu olmadıkları durumlarda, gelen davalarda hukuki meselenin çözümü ve kadıların hükümlerinin hukuka uygun olması için müftülerden yardım aldıkları bilinmektedir. Nitekim sistematik bir temyiz usulünün bulunmadığı dönemlerde, özellikle merkezden uzak bölgelerde müftüler her zaman tarafların başvurduğu bir merci olmuştur. Müftü, kadıları hukuka uygun hareket etmeye mecbur bırakmıştır. Bir anlamda kadıların vermiş olduğu hükümler, her zaman müftülerin ilmi denetimine açık olmuştur.¹⁰⁹

Fetva, kadının hükmünün aksine, yerine getirilmesi gerekli bir hüküm değildir; uygulamada soru sahibine, her zaman takip etmesi gerekmeyen, sadece yetkili bir hukukî tavsiye sağlamaktadır. Ancak uyup uymama konusunda serbestlik tanınmışsa da fetvalar özellikle şeyhülislâmın fetvalarına uyulması gerektiğini vurgulamıştı. Zira birçok şeyhülislâm fetvasına göre, fetvalara itibar etmemek, bir Müslümanı ta'zir cezasına maruz bırakır ve hatta onu, inanmayı (kâfir) konumuna düşürürdü.¹¹⁰

Osmanlı tarihi boyunca “Fetava” yahut “Mecmuatü'l-fetava” adı altında oluşan literatür gerek içerik gerek derleyenlerin statüleri açısından karışıklık yaşanmaması için iki grup halinde incelemeye gidilmiştir. Birinci gruba girenlere *aslî fetva mecmuaları* ve ikinci gruba ise *menkûl fetva mecmuaları* denilmiştir. Her iki gruba giren derlemeler hem şeyhülislâmlar ve hem de müftü, kadı ve fetva emini (kâtibî) gibi daha alt kademede olanlar tarafından meydana getirilmiştir. Ancak şeyhülislâmların verdikleri fetvalar umumiyetle kendileri tarafından derlenmemiş, fetva kâtipleri veya eminleri tarafından bir araya getirilmiştir.¹¹¹

Kadılar, fıkıh kitaplarında yer alan hukukî meseleler, ilmî olarak incelendiğinden şer'î ve hukukî meselenin cevabını bulmakta zorlanıyorlardı. Bundan dolayı önceki şeyhülislâm veya müftülerin verdikleri cevaplar, bizzat kendileri veya başkaları tarafından toplanarak fetva kitapları haline getiriliyordu. Toplanan Fetva mecmuaları soru-cevap tarzında olduğu, (el cevab olur ya da olmaz) çeşitli görüşlerden birini tercih edip aktardığı ve güncel konuları işlediği için bu kaynakları daha çok tercih etmişlerdi. Fetva mecmuaları Hanefî mezhebi içinde hâkim görüşü bildirmeleri sebebiyle kadıların çok sık başvurdukları metinlerden sonra

¹⁰⁸ Atar, “Fetva”, s. 487.

¹⁰⁹ Seda Örsen, “Osmanlı Hukuk Tarihi Kaynağı Olarak Fetva Mecmuaları”, **Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları**, S. 4, 2007, Güz, s. 35.

¹¹⁰ Seda Örsen, *Osmanlı Hukukunda Fetva*, AÜSBE, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2005, s. 10.

¹¹¹ Şükrü Özen, “Osmanlı Döneminde Fetva Literatürü”, **TALİD**, Cilt 3, S. 5, 2005, 249-378.

ikinci önemli bilgi kaynağı olmuştur. Ayrıca kadılar verdikleri hükümlerin doğruluğunu ispatlamak için ve Divân-ı Hümâyün'dan kararın geri dönmemesi için hükümlerini güvenilir bir hukukçunun özellikle bir şeyhülislâmın fetvasına dayandırmışlardır.¹¹²

Verilen Fetvanın sorumluluğu Şeyhülislam'a aitti. Şeyhülislam bizzat kendisi fetvaları tetkik eder ve fetva eminlerine verirdi. Fetva Emîni, fetva konusunda kendisine güvenilen kişi demek olup; resmî unvan olması itibariyle, medresede öğrenilen şer'î ve hukukî bilgilerin en yüksek tatbik sahası Fetvâhâne'nin başında bulunan, şeyhüislama yöneltilen şer'î meselelerin fetvalarını hazırlamakla ve şer'iyeye mahkemelerinden verilen ilâmları tetkik etmek ve ettirmekle görevli kişidir.¹¹³ Şer'î meseleler de ihtisas sahibi kudretli kişilere verilmiştir. Tanzimat'tan sonra bu iş Fetvâhâne'nin kurulmasıyla oradaki heyete bırakılmıştır.¹¹⁴

Fetvâhâne'nin tanzimat öncesindeki gelişimi konusunda ilk defa Kanûnî Sultan Süleyman devrinde, Zenbilli Ali Efendi'nin şeyhülislâmlığının son dönemlerinde fetva işlemlerini takip etmek için fetva emîni başkanlığında kurulduğu belirtilmektedir. Fakat bu dönemde bâb-ı fetva denen şeyhülislâmlık içerisinde doğrudan fetvahane adı altında bir resmî dairenin teşkil edildiğine dair devrin kaynaklarında herhangi bir bilgi yoktur. Öte yandan fetvahane bazı kaynaklarda, “şeyhülislâm dairesinde müftülerle şer'iyeye mahkemelerinin mercii olmak üzere ayrı bir daire halinde tesis olunan iftâ müessesesinin adı” şeklinde tarif edilmektedir.¹¹⁵

Buradan anlaşılacağı üzere Fetva mecmuaları kadılar için tam bir tasdik kaynağı olmuş ve medresede eğitim aldıkları dönemlerde bu konuları iyi bir şekilde öğrenmeye çalışmışlardır.

2.1.3. Dürerü'l-Hükkâm (Gurerü'l-Ahkâm)

Molla Hüsrev'in fîrû'-ı fıkıh konusunda Arapça olarak kaleme aldığı eserdir. Eserin tam adı *Gurerü'l-Ahkâm*'dır fakat daha çok *Gurer* diye bilinmektedir. Molla Hüsrev sonradan bu eserini *Dürer* ismiyle şerhederek Osmanlı ilim ve özellikle de hukuk alanına sunmuştur. *Gurer*, tipik bir fıkıh kitabı özelliğine sahiptir. *Gurer*, Hanefî fıkıh kitapları esas alarak bir hukuk metni olarak hazırlanmıştır. Bu eser, kısa ve özlü hükümleriyle maddeler haline

¹¹² Özen, a.g.m., s.253.

¹¹³ Talip Ayar, “Osmanlı Devlet Teşkilatında Fetva Eminlerinin Görevleri”, *AÜİFD*, S. 38, Erzurum, 2012, s. 406.

¹¹⁴ Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilatı*, s. 197.

¹¹⁵ Ferhat Koca, Fetvahane” *DİA*, C. 12, Ankara, 1995, s. 496.

getirilmemiş bir kanun kimliğini anımsatmaktadır. Kadılar tarafından da uzun yıllar gayri resmî bir kanun metni gibi kullanılmıştır.¹¹⁶

Molla Hüsrev gençliğinden beri İslâm hukuku ile meşgul olduğunu, kadılık görevi sırasında bütün fıkıh kitaplarını içine alan böyle bir metni hazırlamaya niyet ettiğini, karşılaştığı hadiseler sebebiyle tecrübe kazandığını ve bütün bunların sonunda bir kadının ihtiyacına cevap verebilecek şekilde bu eseri yazdığını söylemektedir.¹¹⁷

Uzun yıllar kadılık görevi yapmış olan Molla Hüsrev bu süreçte ciddi bir tecrübe kazanmıştır. Kazandığı bu tecrübeyi diğer kadıların ve ilim adamlarının istifadesine sunmak için Dürerü'l-Ahkâm adlı fıkıh eserini yazmıştır. Molla Hüsrev'in en meşhur fıkıh kitabı sayılan Dürerü'l-Hükkâm, Osmanlı dönemi fıkıh anlayışını ve üslubunu göstermesi bakımından önemli bir yere sahiptir. Hem eğitim-öğretim, hemde yargıda çalışanlar için bir başvuru kaynağı olmuştur.¹¹⁸

Dürer, Hanefî mezhebini anlatmaya yönelik yazılmış bir eser olmasına rağmen Osmanlı toplumunda yaşayan diğer mezhep mensupları da göz önüne alınmış, o mezheplerin görüşlerine de az da olsa yer verilmiştir.¹¹⁹ Hanefî mezhebindeki muteber görüşler esas alınarak telif edilen Dürerü'l-Hükkâm diğer fıkıh kitaplarına benzer. “Kitabü't-Tahare” ile başlayıp “Kitabü'l-Vasıyye” ile sona eren ve böylece İslam fikhının ibadet ve muamelata dair bütün meselelerini toplayan eser olmuştur.¹²⁰

2.1.4. Mülteka

İbrahim b. Muhammed Halebî (1459-1549) tarafından kaleme alınan bir eserdir. Arap memleketlerinde yetişen ama İstanbul'da ders veren Halebî'nin, *Mültekâ'l-Ebhûr* (Denizlerin Kavşağı) adıyla Hanefî fikhî üzerine yazmış olduğu bu eser, Osmanlı medreselerinde özellikle Muhammed Mevkufâtî (?-1654) tarafından yapılan şerhi *Mevkûfât* diye biliniyordu. Bu eser uzun süre temel fıkıh kitabı olarak okutulmuştur.¹²¹

¹¹⁶ Ahmet Demir, *Fatih Devrinde Yerli Bir Osmanlı Âlimi: Şeyhülislam Molla Hüsrev (1400-1480)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2004, s.185.

¹¹⁷ Ahmet Akgündüz, “Dürerü'l-hükkâm”, *DİA*, C. X, İstanbul, 1994, s. 27.

¹¹⁸ Akgündüz, “Dürerü'l-hükkâm”, s. 27.

¹¹⁹ Ali Rıza Akgün, *Molla Hüsrev'in “Dürerü'l-Hükkâm” Adlı Eserinde Şafi Mezhebine İsnat Edilen Görüşlerin Tahkik ve Tahlili*, Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2014, s. 31.

¹²⁰ Akgündüz, “Dürerü'l-Hükkâm”, s. 27.

¹²¹ Mefail Hızlı, “Osmanlı Medreselerinde Okutulan Dersler ve Eserler”, *UÜİF Dergisi*, C. 17, S. 1, Bursa, 2008, s. 37.

Mültekâ, XV. yüzyılın başından itibaren gerek fıkıh eğitimi gerekse fetva ve kaza ile ilgili temel kitap kabul edilmiştir. Mültekâ, Osmanlı coğrafyasında kapsam ve içerik bakımından uygulamaya esas kabul edilecek hükümlerin şekillenmesi amacıyla kaleme alınmıştır. Eser, Hanefi mezhep birikiminden gerek fikhî faaliyetlerin temelini oluşturacak meseleleri açıklığa kavuşturulması dolayısıyla literatürde önemli bir yere sahiptir. Müellif nüshasında belirtildiğine göre Osmanlı coğrafyasında en yaygın olan fıkıh eseridir. Gerek ilim gerekse bürokrasi üzerindeki etkisini göz önüne alarak eserin bir Osmanlı sultanının ve muhtemelen Kanuni Sultan Süleyman'ın isteğiyle yazılmış olması gerektiğine dair Hammer, Lybyer, Hitti ve Meran gibi yazarların görüşleri mevcuttur. Fakat bunların doğru olmadığı ve tarihi olarak da hatalı olduğu sanılmaktadır. Nitekim eserin telifi Kanuni'nin cülusundan yaklaşık üç yıl öncesine tekabül etmektedir.¹²²

Mültekâ'nın Osmanlı coğrafyasında yaygın olmasının nedeni, fetva ya da kazada bilgi ve delil kaynağı olacak mesele ve görüşlerdeki doğruluğudur. İlmiye çevresinde büyük takdir toplayan eser, bazı medrese müfredatlarının vakfiyelerle belirlenmiş olmasına karşın her medreselerde ders olarak okutulmamıştır. O dönemlerde fıkıh dersi olarak Osmanlı eğitiminde okutulan "mütun-i erbaa"¹²³ın yerini hemen alamamıştır. Ancak XVII. yüzyılda Mültekâ'nın hem saraydaki eğitim kurumlarına hem İstanbul ve taşra medreselerinin müfredatına hâkim olduğu anlaşılmaktadır. Eserin fıkıh eğitiminde temel metin haline gelmesi toplumdaki fıkıh kültürüne çeşitli boyutlarda yansımıştır.¹²⁴

Mültekâ'nın kaza ve fetva sahalarına hâkim olması medrese eğitimindeki tarihine nispette çok daha kısa bir sürede gerçekleşmiştir. “R. Levy, *Osmanlı hukukunda XVI. yüzyıl ortalarından itibaren standart otorite Mültekâ olmuştur derken, Ubicini bu eserin Sultan Süleyman'ın zamanından beri itiraz edilmez bir otorite haline geldiğini söylerken, XVIII. yüzyıl sonunda İstanbul'da yaşayan Thornton ise Mültekâ'yı “Osmanlı Devleti'ni idare eden kanunlar mecmuası” diye tanımlamaktadır.” Farley'in, “Sultan Türklere, Kur'an ve Mültekâ da sultana hükmeder”¹²⁵ ifadesine Mehmed Akif'in Ersoy, “Mültekâ fikhimizin namı, usulün*

¹²² Şükrü Selim Has, “Mülteka'l-Ebhur”, *DİA*, C. XXXI, İstanbul, 2006, s. 550.

¹²³ Hanefî mezhebi âlimleri arasında Muhtasarü'l-Kudûrî, Vikâye ve Kenzü'd-Dekâik “mütûn-i selâse” olarak şöhret bulmuşken; bu üç metinden Vikâye ile Kenzü'd-dekâik, Muhtâr ve Mecmau'l-bahrayn ile birlikte “mütûn-i erbaa” olarak anılır olmuştur. Detaylı bilgi için bkz. Mehmet Ekinci, *Mütûn-i Erbaa'da İmâm Ebû Yûsuf'a Atfedilen İbâdetle İlgili Görüşlerin Tahkiki*, Selçuk Üni. Sosyal Bilimler Enst., Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2011, s. 26.

¹²⁴ Has, a.g.m., s. 550.

¹²⁵ The Sultan rules over the Turks, but the Koran and the Multeka rule the Sultan. James Lewis Farley, *Turks and Christians: A. Solution of the Eastern Question*, London, 1876, s. 156.

Mir'at"¹²⁶ mısraı eserin XIX. asır modernleşme tecrübeleri sırasında da Osmanlı Devleti ve toplumu üzerindeki hâkimiyetini büyük ölçüde sürdürdüğünü göstermektedir. Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye'nin hazırlanmasında en çok müracaat edilen eserlerin başında, Ahmed Cevdet Paşa'nın "metn-i metin" diye tavsif ettiği Mültekâ ve şerhi Mecma'u'l-enhur gelmektedir. Mecelle'deki 270 maddenin tamamen ve yaklaşık seksen maddenin kısmen bu iki eserden alındığı anlaşılmaktadır. Şerhleriyle neşredilen eserin Cumhuriyet döneminde ofset baskıları yapılmıştır. Kitabın ana konuları tahâret, gusl ve teyemmüm, ezan, namaz, zekât, oruç, hac, nikâh, boşanma, zina, yemin, alış-veriş, riba, hırsızlık, yeme-içme, diyet, kısas, feraiz ele alınmıştır.¹²⁷

Medreselerde kadıların eğitimi için verilen dersler arasında bulunan Mültekâ yukarıda da bahsedildiği gibi Osmanlı Devleti topraklarında, Hanefî fikhî üzerine yazılan en yaygın kitaplardan bir tanesi olmuştur. Fıkıh usullerini çok iyi işleyen, hukuk alanında hâkimlerin birçok meseleyi sonuca bağlamasına yardımcı olan Mültekâ önemli bir başvuru kaynağı olmuştur.

2.1.5. Hidâye

Hanefî fikhının en tanınmış ve muteber metinlerinden biri olup Burhaneddin Merginânî'nin (1117-1197) *Bidâyetü'l-Mübtedî* adlı eserine kendi yazdığı hâşiye *Hidâye* adıyla bilinmektedir. Fıkıh âlimlerinin altıncı tabakasından bu büyük insan eş- Şeybânî'nin "el-Câmiu's-Sagîr" ve Kudûrî'nin "Muhtasar" adlı eserlerini bir araya getirerek "Bidâyetü'l-Mübtedî"yi meydana getirmişti. Hidaye kitabının 13 yılda ve hep oruç tutularak yazıldığı söylenir.¹²⁸ İçinde kullanılan hadislerin sağlamlığı ile dikkati çeken kitap ve şerhleri yüzyıllarca Osmanlı medreselerinde ileri düzeyde temel ders kitabı olarak okutulmuştur.¹²⁹

Hidâye, İslâm dünyasının her yerinde kabul görmüş önemli bir eserdir. Medreselerde ders müfredatlarına konulmakla birlikte kadı ve müftülerin el kitabı haline de gelmiştir. Hidâye uzun yıllar hem Anadolu Selçuklu Devleti medreselerinde hem de Osmanlı Devleti

¹²⁶Sayısız hadise var ortada tatbik edecek;

Hani bir tane usûl âlimi, yahu, bir tek

Böyle avare düşünceyle yaşanmaz heyhat!

Mültekâ fikhımızın namı, usulün Mir'ât, Bkz., Mehmet Akif Ersoy, *Safahat*, s. 417-418.

¹²⁷ Mustafa Ergün, "Medreselerde Okutulan Dersler ve Ders Kitapları" **AKÜ. Anadolu Dil-Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi**, S. 1, Afyon, 1996, s. 20.

¹²⁸ Cengiz Kallek, "el-Hidâye", **DİA**, C. XVII, İstanbul, 1998, s. 472.

¹²⁹ Muhammed Esad Erkaya, *Hanefî Fakihlerin Muhaddisleri Tarafından Zayıf Hükmü Verilen Hadisleri Kullanma Nedenleri (El-Hidâye Örneği)*, SÜSBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Konya, 2009, s. 12.

medreselerinde ilim ehli arasında çok tutulmuş ve beğenilerek medreselerin programlarına ders kitabı olarak kabul edilmiştir.¹³⁰

Osmanlı Padişahlarından Fatih Sultan Mehmet Sahn-ı Seman kurduğu medreselerindeki ders müfredatıyla da ilgilenmiş ve hangi konuların hangi ilim dalında hangi kitabın okunması gerektiğini de belirlemiştir. Vakfiyede bizzat fıkıh derslerinde Hidâye adlı eserin okutulması ve bu medreselerden mezun olan talebelerin de, vezirlerin yaptırdıkları “Hariç” denen medreselerde de yine Hidâye okutulması bizzat Padişah tarafından emre dilmektedir. Mergînânî'nin Hidâye'si Padişahın fermanıya beş yıl fıkıh dersin ders kitabı olarak okutulmuştur. Bir yıllık ders müfredatında da Hidâye'nin belli bölümleri ders olarak verilmiştir. Bir dönem Hidâye'nin nikâh bahsi okutulurken bir dönem ise zekât vb. konular okutulmuştur.¹³¹

Fatih medreselerinin kuruluşundan yaklaşık bir asır sonra Kanuni Sultan Süleyman döneminde 1539'da Fatih medreselerine müderris olarak tayin edilen Taşköprüzade öğrencilerin Hidaye'nin okutulmasını söylemiştir.¹³²

Fıkıh konularına ilişkin okutulan bu kitaplar Osmanlı hukukunda kadıların başvuru en önemli kaynaklarından birini oluşturmaktadır. Hidaye de bu konuya ilişkin okutulan en önemli kitaplardan biridir.

¹³⁰ Kallek, a.g.m., s. 473.

¹³¹ <http://www.literatur.gen.tr/fikih/hanefi/56-el-hidaye-merginani.html>

¹³² İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ*, s. 175.

İKİNCİ BÖLÜM

3. SAKK MECMUALARI

3.1.Sakk

Osmanlı Devleti'nde, şer'î ve örfî hukukun en önemli temsilcisi ve yürütücüsü kadıdır. Kadıların verdikleri karar suretlerini, hüccetleri ve yargıyı ilgilendiren çeşitli yazılı kayıtları ihtiva eden defterlere şer'îyye sicilleri (sicilât-ı şer'îyye), kadı defterleri, mahkeme defterleri, zabt-ı vakâyi sicilleri veya sicillât defteri denilmektedir.¹³³

Şer'îyye sicillerini yazarken temel olarak üç konunun iyi bilinmesi gerekirdi. Bu konulardan birincisi (mahdar) mahzardır. Mahzar kelimesi taraflar ve şahitlerin hâkim karşısında dava ile ilgili olarak hâkime verdikleri delil ve bilgilerin ikrâr ve yemin kaydedildiği deftere denir.¹³⁴ İkinci ise sicil'dir. Sicil, kaydetmek, karar vermek ve okumak manalarına gelir. Terim olarak ise insanlarla ilgili bütün hukukî olayları, kadıların verdikleri karar suretlerini, hüccetleri ve yargıyı ilgilendiren çeşitli yazılı kayıtları ihtiva eden belgedir. Şer'î mahkemeler tarafından verilen her çeşit ilam, hüccet ve şer'î evrak, istisnasız asıllarına uygun olarak sicil defterine kaydedilmektedir. Hâkim mahkemede mutlaka bir sicilât defteri bulundurarak vereceği ilam ve hüccetleri, tahripten korunacak şekilde düzenli bir biçimde bu deftere yazar.¹³⁵ Üçüncü konu ise *Sakk*'dir.

Farsça çek, senet ve hüccet anlamı taşıyan; sözlükte “vurmak, kilitlemek ve yazılan şey” anlamlarına gelen *sakk* ifadesi Osmanlı hukukunda işe yeni başlayan bir kadının davada nasıl hüküm vereceğini, hüküm verdiği meseleyi nasıl yazıya geçireceğini, hangi ibareleri hangi düzenle yazacağını, bunu hangi kurallar çerçevesinde gerçekleştireceğini gösteren belgedir.¹³⁶ Bu belgelerin düzenlenmesi işine *sakk-ı şer'î*¹³⁷, belgeleri düzenleyenlere *sakkâk* veya *kâtibü's-sakk* adı verilir.¹³⁸ Sakk belgelerinin bir araya getirilmesi ile sakk mecmuaları

¹³³ Ahmet Akgündüz, “İslam Hukukunun Osmanlı Devletinde Tatbiki: Şer'îyye Mahkemeleri ve Şer'îyye Sicilleri”, **İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi**, S. 14, Ankara, 2009, s. 22.

¹³⁴ Mehmet İpşirli, “Mahzar”, **DİA**, C. 27, Ankara, 2003, s. 398.

¹³⁵ Akgündüz, a.g.m., s. 22.

¹³⁶ Süleyman Kaya, “Mahkeme Kayıtlarının Kılavuzu: Sakk Mecmuaları” **TALİD**, C. III, S.5, İstanbul, 2005, s.381.

¹³⁷ Süleyman Kaya, “Sakk”, **DİA**, C.XXXV, TDV, Ankara, 2008, s. 586.

¹³⁸ Elif Ağca, *Sakk Mecmuası Transkripsiyonu Ve Değerlendirmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep, 2011, s. 2.

oluşturulmuştur. Bu belgenin çoğul *sukûk*, *sıkâk*, *esuk* şeklinde ifade edilmektedir.¹³⁹ Sakklar hazırladıkları malzemeye nisbetle “rakk” veya “ruk’a” (deri parçası) adıyla da anılmışlardır.¹⁴⁰

Anlaşılacağı üzere sakk kavramı, mahkemelerde belgelerin yazılma işlemi ve belgelerin yazılma usulü anlamlarına geldiği gibi, mahkemelerde yazılan hüccet, i’lam ve temessük gibi belgeler için de kullanılmaktadır. Ayrıca teknik anlamda sakk, kadının tasdikini içermeyen ve kadınlara işi öğretmek üzere yazılan, şahsi belge özelliğini taşıyan belgelerdir.¹⁴¹ Bu belgelerin bir araya getirilmesiyle de sakk mecmuası oluşur.¹⁴²

Sakk mecmuaları Osmanlı hukuk sistemi için önemli bir yere sahiptir. Şer’iyye sicillerinin bulunmadığı bölgelerde, sakk mecmualarına rastlamak mümkündür. Sakk mecmuaların bölgenin sosyal, kültürel, ekonomik hayatı hakkındaki bilgilerden çok Osmanlı hukuk sisteminin nasıl bir yapıya sahip olduğunu gösteren çok önemli kaynaklardır.

Sakk mecmuaları, büyük çoğunlukla şer’iyye sicillerinde yer alan belgelerden titizlikle seçilmiş olmaları hasebiyle, şer’iyye sicillerinin kaynak olarak kullanıldığı başta hukuk tarihi olmak üzere hemen her tarih çalışması için önemli birer kaynak konumundadır. Sakk mecmualarını şer’iyye sicillerinden ayıran özellik, çoğunlukla belgelerin tekrar gözden geçirilmiş ve daha üst düzey ilmiye mensuplarının tashiinden geçmiş olmalarıdır. Sakkların temize çekme işleminin basit bir tashiiden ibaret olmadığı, konuyla ilgili fıkıh ve fetva kitaplarında yer alan hükümlerin gözden geçirildiği, daha önce yazılan sakk mecmualarıyla mukayese edildiği ve ibarelerin yeniden ele alındığı yine müellifler tarafından belirtilmektedir.¹⁴³ Ayrıca sakk mecmualarında genellikle şahıs adları yerinin boş bırakıldığı ve tarihlerin yazılmadığı görülmektedir. Belgelerde “filân nam, filân binti” gibi ifadelere çokça rastlanmaktadır.¹⁴⁴ Bu tür eserler, kadının herhangi bir mesele hakkında vereceği hükmü bulmasına yardımcı olduğu gibi, devletin bütün topraklarında aynı mesele hakkında tüm mahkemelerde ortak hüküm verilmesini de sağlanmakta ve böylece Osmanlı Devleti topraklarının her yerine adaletli bir hukuk sistemi oluşturulmaya çalışılmıştır.

¹³⁹ Cengiz Kallek, “Sak” *DİA*, C.XXXV, Ankara, 2008. s. 584.

¹⁴⁰ Hadî Sofuoğlu, “İlm-i Sakk ve Debbağ-zade Numan Efendi’nin “Tuhfetü’s- Sukuk”ü”, *DEÜİFD*, S. XXXV, 2012, s. 198.

¹⁴¹ İlber Ortaylı, “Osmanlı Devleti’nde Kadı”, *DİA*, C. XXIV, Ankara, 2001, s. 73.

¹⁴² Ağca, *a.g.e.*, s. 2.

¹⁴³ Kaya, “Sak”, s. 587.

¹⁴⁴ Kaya, “Mahkeme Kayıtlarının Kılavuzu”, s. 380.

Belli başlı sak mecmuaları şunlardır: XVI. yüzyıl: Ebussud Efendi, Bida'atü'l-Kâdi li-ihhtiyacihî fi'l-müstakbel ve'l-mazi, Hamza Karahisarî, Mühimmatü'l-kudat li-ihhtiyacihim ileyh fi külli'l mühimmat, Derviş Mehmed b. Mevlana Eflatun, Şakk-i Derviş Mehmed; XVII. Yüzyıl Baldırzade Mehmed Efendi, Sakk-i Baldırzade (Kitabü's Sak, Sukûk); Mehmed b. Derviş Mehmed es-Sani el-Edirnevî, Sakk-i Sani-i Edirnevî; Mustafa b. Şeyh Mehmed, Ravzatü'l-kudat fi'l-Mehadırî ve's-Sicillat; Hacibzade Muhammed b. Mustafa b. Mahmud el-İstanbulî, Bidaatü'l-Hükkam fi İhkami'l-Ahkâm; Hızır b. Osman, Sakk-i Hızır; XVIII. Yüzyılda yazılan Mehmed b. Abdullah Musazâde, Tuhfetü'l-Kitab; Şanizâde Mehmed Atallah'ın babası Hacı Mehmed Sadık Efendi, Bedayiu's-Sukûk; Debbağzade Numan Efendi, Tuhfetü's-Sukûk. XIX. Yüzyıl yazılan: Çavuşzade Mehmed Aziz, Dürrü's Sukûk; Yusuf Ziyaeddin b. Hac Ya'küb b. Ali el-İstanbulî, Camiu Envari's-Sukûk ve lamiu'z-Ziyaâ li-Zevi's-Sukûk. Bu eserlerin büyük çoğunluğu yazma halindedir ve çoğu basılmamıştır. Sadece 14 tanesi Osmanlı matbaalarında basılmıştır.¹⁴⁵

3.1.1. Sakk Mecmualarının Yazılış Yöntemleri

Başta ilam ve hüccetler olmak üzere bütün kayıtların düzenlenmesi ve tahrir şekillerini açıklayan numuneler yazılarak sakk kitapları telif edilmiş ve şer'îyye sicillerindeki kayıtların düzenlenmesi konusu düzenli ve sağlam bir zemine oturtulmuştur. Her kadının şer'i şartlara uygun sakk düzenleyemeyeceği göz önüne alınarak, kadıların işlerini kolaylaştırmak için bazı değerli âlim kadılar tarafından değişik şer'î muamelelerin ne suretle yazılması icap edeceğine dair aynı konunun çeşitli şekillerine ait numunelik sakklar kaleme alınmıştır. İslam hukukunda yazılı muamelelerde takip edilecek usul, fıkıh kitaplarında "eşşurût"; "kitabü'l-mahadır ve's-sicillat" başlıkları altında izah edilmiş ve bu usulü Türkçeleştiren Osmanlı şer'îyye mahkemeleri yazılı numunelerini daha standart bir hale getirilmiştir.¹⁴⁶

XVI. yüzyılın sonuna kadar Sakk mecmualarını kaleme alanlar uzun yıllar boyunca kadılık görevinde bulunmuş daha üst rütbeye sahip ilmiye mensupları olmuşlardır. Nitekim ilmiyeyi iyi tahlil edememiş kişilerin yazdıkları sakk mecmuaları geçerli sayılmamıştır. Bu hususta Ebussud Efendi ve Pîr Mehmed dibacede sakk ilmini iyi bilmeyen kadıların yazdıkları sakların geçerli olmayacağını söylemiştir. Yine Ebussud Efendi'nin "*kadının hükmü bulunan ve bulunmayan sakklar*" ayrımı da bu mecmuaların tecrübeli bir kadı

¹⁴⁵ Kallek, "Sak", s. 587.

¹⁴⁶ Akgündüz, "İslam Hukukunun Osmanlı Devletinde Tatbiki: Şer'îyye Mahkemeleri ve Şer'îyye Sicilleri", s. 21.

tarafından tutulmasının beklendiğini göstermektedir. Fakat XVII. yüzyıldan itibaren taşradaki küçük yerleşim yerlerinde artan ihtiyaç sebebiyle, yerel kadı naibleri ve katipler tarafından da Sakk mecmuaları kaleme alınmaya başlanmıştır. Bu durum mecmuaların dibacelerinde bulunan ve yazarın mesleğini ifade eden kısımlardan rahatlıkla anlaşılmaktadır. Ayrıca kâtip ve naip olarak görevde bulunan kişilerin daha sonra kadılık mevkiine geldiklerinde de sakk mecmuaları kaleme aldıkları bilinmektedir. Nitekim Kâtip olarak göreve başlayan Hacibzade Üsküdar mollalığına kadar yükseldikten sonra eserlerini kaleme almıştır. Buradan hareketle kâtip ya da naib iken topladıkları müsveddeleri ileriki yıllarda kadılık yaparken temize çektikleri düşünülebilir.

3.1.2. Sakk Mecmualarında Kullanılan Dil

Sakk Mecmuaları dil bakımından farklılık göstermektedir. İlk yazılan sakklar genellikle Arapça olarak kaleme alınmıştır. Bu yüzden Ebussuud Efendi, eserinin dibâcesinde, mahkemelerde yazılan sakkların çoğunun Arapça olması hasebiyle hâkimlerin Arapçayı iyi bilmeleri gerektiğini ifade etmiştir. XVI. Yüzyılın başlarında, Ebussuud Efendi'nin yanı sıra sakk mecmuası telif eden Pîr Mehmed b. Musâ ve Derviş Mehmed b. Mevlânâ Eflâtun da, eserlerinde sadece Arapça belgelere yer vermişlerdir. Bu dönemde çok nadir de olsa bazı eserlerin bir bölümü Türkçe olarak kaleme alınmıştır. XVI. ortalarında Türkçe'nin belgelerde kullanılmaya başlamasıyla mecmuaların yazımında Arapça'dan Türkçe'ye önemli ölçüde geçilmiş olduğu göstermektedir. Dolayısıyla sicillerde kullanılan dilde meydana gelen bu değişimin, sakk mecmualarına daha sonra yansıdığı düşünülebilir. Nitekim bu dönemden sonra mahkemelerde belgelerin Türkçe tanzim edilmesine paralel olarak, sakk mecmualarının da Türkçe telif edilmeye başlandığı görülmektedir. XVI. yüzyıl yazılan “Kitabu's-sakk”da belgelerin ilk kısımları Arapça, sonraki kısımlarının ise Türkçe yazıldığı anlaşılmaktadır. Daha sonra Sukûk-i Şem'î'de belgelerin yaklaşık olarak yarısının Türkçe'dir. XVI. yüzyılın sonlarına ait olduğu anlaşılan Kitabu's-sukûk'ta ise dil tamamen Türkçe'dir.¹⁴⁷

XVII. yüzyıl başlarında Baldırzâde Şeyh Mehmed, eserinin dibâcesinde mecmuasını Arapça ya da Türkçe yazma hususunda tereddüt ettiğini, ancak Arapça'nın artık nadiren kullanılır olması ve Türkçe'nin yaygınlaşmış olması dolayısıyla Türkçe'yi tercih ettiğini ifade

¹⁴⁷ Kaya, “Mahkeme Kayıtlarının Kılavuzu”, s.386.

etmektedir. XVII. yüzyılın başından itibaren en azından Anadolu ve Rumeli topraklarında artık Arapça sakk mecmuası yazılmadığı görülmektedir.¹⁴⁸

3.1.3. Sakk Mecmualarının İçeriği

Sakk mecmualarında konular genel olarak fıkıh kitaplarında mevcut olan *Nafaka, Tereke, Miras, Talâk, Vakıf, Hüccet, İlâm* gibi başlıklarda yer almaktadır. Bazı mecmualarda bu başlıkların az bir kısmı kullanılırken, bazılarında önemli bir kısmı kullanılmıştır. Fıkıh kitaplarında kullanılmayan bazı başlıklara yer verildiği gibi, bazı başlıklar da bu eserlerde hiç yer almamaktadır. Özellikle *zebaih, udhiye, eşribe, sayd, hünsa* gibi pek dava konusu olmayan konu başlıklarına sakk mecmualarında rastlanmamaktadır.¹⁴⁹

Sakk mecmuaları ihtiva ettiği konuları ele alma şekliyle de ikiye ayrılır. Şer‘e uygun olarak kaleme alınan sakklara sakk-ı şer‘î denirken, adî düzenlemeye göre yazılana ise sakk-i adî veya sakk-i kanunî denilmektedir. Bu tür belgelerin düzenlenebileceğine dair padişah emri verildiği bilinmektedir.¹⁵⁰

Osmanlı Devleti’nde sakk’ın medreselerde sakk-ı şer‘î adı altında bir ders olarak okutulduğu da bilinmektedir. Bu dersten dokuz alanlara “aliyyü’l-a’lâ”, sekiz alanlara “a’lâ” altı alanlar “karîbü’l- a’lâ” derecesi ile mezuniyet ruûsu almaya hak kazanırlardı.¹⁵¹

Sakk-ı şer‘î muallimi, sakk usulünü ve kurallarını öğrenciyeye öğrettikten sonra her on beş günde bir bu kuralları uygulamalı olarak öğrencilere gösterirdi. Her sınıfta öğrencilerden oluşan davalı, davacı, kadı ve kâtibe olur, bunlar şer‘i usüllere göre mahkemeleri yürütürlerdi.¹⁵²

Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinde yazılan bazı eserlerde ise sakk kavramının tatbikat ve tatbikata dair numune anlamında kullanıldığı görülmektedir.¹⁵³

¹⁴⁸ lisan-ı Türki’de mi ve yahut lisan-ı Arabi’de mi olsa deyü tereddüd olunub ahirü’l-emr mehakemi emsarda buldanda vâki’ olan vekaî’in ekseri takrirat makûlesi olub arabi yazılan mübaya’at emsali kalilü’l-vuku’ olmağla zeki lisan üzere olan suret ziyade şüyu... *Sakk Mecmuası*, nr, 2a.

¹⁴⁹ Kaya, “Mahkeme Kayıtlarının Kılavuzu”, s.387

¹⁵⁰ Kaya, “Mahkeme Kayıtlarının Kılavuzu”, s. 382.

¹⁵¹ Diren Çakılcı, “Bir Hukuk Mektebi: Medresetü’l Kûzat”, *Mediterranean Journal of Humanities, Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi* III/1, 2013, S. 102

¹⁵² Çakılcı, a.g.m., s. 101.

¹⁵³ Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti’nin İlmiye Teşkilatı*, s. 116.

3.1.4. Bursa Sakk Mecmuası Transkripsiyonu

1b

Bismillahirrahmanirrahim

Hamd-İ mevfur ve şükr-İ nâ-mahsur ol hallak-ı âlem ve Rezzak-ı ümem cennata layık ve sezâvârdır ki ketb kütüb-i sukûk ve sicillat-ı hukuk-ı müslimîn ve müslumatı hıfz ve sıyânet için meşrû ve rütbe-i zümre-i ulemayı şerif hidmet-i şeriat-ı muhamediye ile bâla ve merfu eyledi ve salât vesselâm ve vürud-ı malâ kelim ol vaz-ı şeriat ve hai-i rah-ı hakikat cenâb-ı bözörk ve erine nesar ve îsar olunur ki sahib-i hücec-i kâtı-a ve berahin-i mucize-i sâtı'adır ki ve bakıye-i nakıye-i selam âl ve evlâdü'l-kiram ve ashab-ı fihâmlarının merâkıd-ı ber ihtiramlarına amedi olunur ki izhar-ı din-i İslam ve icrâyı şerai ve ahkâmı cidd'ü ihtimam ve sai malâ kelim etmişlerdir rıdvân-ü teâlâ aleyhim ecmain min ba'd iş bu evrak-ı perişânı cem' ve telifte dâ'i ve adi ve bu sutur pür kusur tahrir ve tenmika diye ba'is ve ba'di budur ki Memâlik-i Mahrûseden Medine-i Brusa ahalisinden fakîr-i kem-i bi'da'a ve hakîr-i bi istita-a Şeyh Mehmed eş-şehir bi-Baldırzade ceala'l-lahü's-salah zadehu ve evfrehu küll-i yevmin ameluhu ve zadehu nice zaman mehakim-i emsar ve büldanda hizmet-i şeriat-ı mutahhara ile ber ünvan olub ulema-i izam ve fuzala-i zevi'l-ihtiramdan nice efadıl-ı kiramın bazı zamanda naibi ve bazı zamanda abd-ı mekatebi mesabesinde kâtibi olmağın her ruz vâki' olan vekayi-i zabt ve tahrir ve bu bahane ile nice suver-i lutf-e-i bazı sahifeye tahrir ve tastir etmişdim lakin zikrolunan müsevvedât

2a

Bütün evrakda kalub mürur ve duhud ile metrûk ve mehcûr olmasın erbâb-ı guremanda bazı ihvan iltimasıyla bir mecmua itmek hatıra olduktan sonra bir zaman dahî lisan-ı Türkî'de mi ve yahut lisan-ı Arabî'de mi olsa deyü tereddüd olunub ahirü'l-emr mehakemi emsarda buldanda vâki' olan vekaif'in ekseri takrîrât makûlesi olub Arabî yazılan mübaya'at emsali kalilü'l-vuku' olmağla zeki lisan üzere olan suret ziyade şuyu' bulub ekser küttab Türkî yazmağa mutad olmağın ben dahî zikrolunan suver-ı mahfuzanın Türkî olanlarını cem itmek murad edinüb mukaddima ve bir hatime ve on bab üzerine cem eyledim bu mecmuaya nazar eden erbâb-ı fazl ve hünerden rica olunur ki mevazi zabt ve suhune nazar itmeyüb vâki' olan kusurunu kâlem affi ve sahfla tashih ve tekmil itmekle ecr-i cezil ve sevab-ı cemil tahsil eyleye vallahü'l-müst'an ve aleyhi'l-itimad ve't-tekellan mukaddese üç üzerinedir fasl-ı evvel

yaftaya ve mürasele yazmağı bildirir fasl-ı sani aher kadiya mektub yazmağı bildirir fasl-ı salis aruz ve hüccet ile cihan yazmağı bildirir fasl-ı evvel sûret-i yafta filân mahalle imamü'l-mükerrem ba'de'l selam ilâm olunur ki mahallenizde sakine olan filâne binti filân nâm bikrin mani-i şer'isi yok ise velisi izniyle talibi olan filân bin filân nâm kimesneye şahidin huzurunda akd-i nikâh eylesin eğer nikâh olıcak şeyibe ise böylece yazılır

2b

Filâne binti filân nâm hatunun mani-i şer'isi yok ise filâna akd-i nikâh edesin müteveffa fakir için bey't deyü yazılır elmal-i eminine kefen behası böylece yazılır bey'tü'l-mal emini el-mükerrem ba'de's selam ilâm olunur ki Mahrûse-i Brusa'da filân mahallede vefat eden filân fakir için mutad-ı kadim üzere kefen behası verüb varaka-i hıfz edesin karye ahalisinde hak olsa mürasele böyle yazılır filân imamı el-mükerrem ilam olunur ki karye-i mezbûre ahalisinden filân zimmetinde hâmil-i mürasele filân nâm kimesnenin filân behasından yahut karzdan filân kadar akçe hakkı olmağın mürasele irsal olundu lede'l-vusul mezbûr filâna tenbih edesin ki hakkını bi kusur vere ve yahud gelüb mürafaâ ola davası olsa mürasele böyle yazılır filân nâm kimesne ile hâmil-i mürasele filânın filân hususa müte'allik şer'i davası olmağın mürasele irsal olunmuştur lede'l-vusul mezbûr filâna tebniye edesinki gelüb mürafaâ ola ve bir vakfin tevliyeti zabt için mürasele böylece yazılır filân vakıfdan olan karye imamı ve ahali ba'de's selam hülâsa-i kelam budur ki karye-i mezbûre filân vakfi olup hala vakf-ı mezbûrun tevliyeti der'i devletden hâmil-i mürasele filân nâm kimesneye sadaka olunub yed'ine beratı âlîşan verilmeğın mürasele tahrir ve irsal olunmuştur lede'l-vusul karye-i mezbûre beratı âlîşan mucibince müteveli-i mezbûra tasarruf

3a

Ettirüb müteveli-i sabık filânı ve aheri taruz etdirmeyüb tevliyete müte'allik vâki' olan umura mezbûr filâna müracaat eylesiz timar zabt için yazılan mürasele suretidir filân karye imamı el-mükerrem ba'de'd-dua inha olunur ki hâmil-i mürâsele Mehmed Çavuş ile Ahmet Çavuş canibinden karye-i mezbûrede vâki' filân kadar akçe yazar timar hususunda nizâ'ları olup hala timar mezbûr der-i devletden merkûm Mehmed Çavuşa mukarrer kılub yedine mücedded ve müvekked mukarrername mucibince mezbûr Mehmed Çavuşa zabt ve tasarruf etdiresiz eğer timarda nizâ'ları olup mürasele yazılıb böyle yazılır filânın filân ile timara müte'allik külli niza'ları olup der-i devlete arz olunmuştur mürasele vusulünde mahsulü ehadi tarafına teslim ettirmeyüb hıfz edesizki ba'dehu kangı tarafı mukarrername verilürse ana göre amel oluna fasl-ı sani sûret-i mekatib aher kadılıkda sakın olan kimesnede hakkı olsa böyle yazılır

yüz elli akçe aşağıya böyle yazılır fazilet meâb şeriat nısab filân efendi hazretleri kamiab-ı dürer deavat-ı safiyat ve gurer teslimat vafiat ithafından sonra inha-i mahlas-ı fakir budur ki darend-e-i mektub müedd-et uslub filân bendelerinin taht-ı kaza-i muadelet iktizalarında sakın filân nâm kimesne zimmetinde filândan filân kadar akçe hakkı olub bu canibde varaka rica itmeğ-in varaka-i hul-us

3b

İrsal olunmuştur lede'l-vusul eltaf-ı âliyye gözden memuldür ki bi kusur hakkını ba'de's-subûtiş-şer'i alı virmek hüsnü imdad ve i'netleri bi diriğ buyrula ve eğer davaları olub görölmek için böyle yazılır filân bendelerinin filân ile filân hususa müteallik şer'i davaları olmağın varaka-i mahsulat tahrir ve irsal olunmuştur mercudur ki ber muktazayı şer'i şerif davaları görölüb ihkâk-ı hak buyrulmağ-a himmet buyrula mevaliden bir aher kazada olan davası istimaina emr-ü şerif ile mevla müvellâ olup naib-i nasbiye fahrü'l-kuzzât filân efendi el-mükerrem tahiyat-ı sefayat itthafıyla inha olunur ki kaza-i filânda vâki' filân hususunda hâmil-i varaka filânın filân ile şer'i davaları olub üzerine varub görömek için bu fakire ve kaza-i mezbûre efendisine hitaben emr-i celilü'l-kader varid olmağ-la imtisâlen li'l-emri'l-âli üzerine varub görömek uhde ahire lâzım olub lakin bunda mesalih müslimîne müte'allik mevanimiz olub bi'z-zat varub itmeğ-e mecâl'im olmamağ-la cenabınızı tevki ve naib nasb eyledik varaka vusulünde mercudur ki üzerine varub kaza-i mezbûre efendisi ile mahsır-ı müsliminde akda meclîs idüb davalarını istima ve fasl-ı husumet idesiz müstedam bad-ı bi-rabbi'l-'ibâd sairi bu üslub üzere iktiza eylediğ-ine göre tahrir oluna eğer mevali-i kiramdan biri bir emsaline gönderse böyle yazılır

4a

Meclîs şerif şeriatü'l-yef ve mahfel Münif Mehmed redifleri subenedir edâye-i layika ve gurer esna-i raia iysar ile niha-i mahlus sadakat kâr budur ki hâmil nemika-i hul-us ki sebr-i filân bendeleri bu muhlislerinin mün-tehi ve münkasıb olub mezbûrun saye-i şerife-i bey'rayelerinde sakın filân zimmetinde bu kadar akçe hakkı olub ve yahut filân hususuna müte'allik davası olmağın varaka-i hul-us vidad irsal olunmuştur iltaf-ı âliyyelerinden rica ve tevki olunur ki hakkını tahlis bab'ında himmet-i âliyyeleri sadur bula ki mezkûrun hakkında zuhur eden ihsan calib imtinab olduğuna keman yoktur eğer kenden mertebesi ali ise böyle yazılır devletlü ve sa'âdetlü sultanım hazretlerinin devletlü ve faziletlü ve mürüvetlü sultanım hazretlerinin hâk-i pâ-yı şeriflerine der-i edâyı layika (Allah) vüzera-i izame dahî böyle yazılır gaflib oluna devletlü ve saâdetlü ve fukaraya merhametli sultanım hazretlerinin

hakpayi şeriflerine envai ve inha derdi mal oldukdan sonra arz-ı ubudiyet dahî budur ki fasl-ı salis sûret-i aruz mahlûlünden ceht-i tevcih oluna böyle yazılır dergâh-ı felek medar ve bargâh-ı gerdun iktidar dam fi himayetü'l-mülk türabına arz-ı dâ'i-i bi mikdar budur ki Mahrûse-i Brusa'da filân mahallede merkûm filân yevmiye bir akçe vazife ile bir cüzi

4b

Şerif tilâvet eden ve ihsan idüb yerine iş bu râfi-u rik'a ubudiyet filân layık ve mahal olmağın tevcih olunub berat-ı şerif-i sadaka buyrulmak ricasına arz olundu bakî emr-ü ferman der adlindir tahriren fi 1251 eğer ferağden yazılırsa böyle yazılır filân rub için yevmi bir akçe vazife ile bir cüzi şerif-i tilâvet eden filân hüsnü ihtiyarıyle ferağat idüb iş bu râfi-ü rika-i ubudiyet filân layık ve mahal olmağın tevcih olundu bir kimesnenin ciheti alunup ibka ricasına yazılan arzıdır dergâh-ı felek penahi ve bargâh azimet desti gâh türabına arz-ı dâ-i bi'ıştibah budur ki Mahrûse-i Brusa'da filân vakfına yevmi bir akçe vazife ile mütevellî olan iş bu râfi-ü rika-i ubudiyet filân bendeleri hizmetinde mücedden sai şerait-i hıdematı kem'ayen bağı rai olup hizmetinde kusuru ve azl icab eder hususu yoğiken filân nâm kimesne tevliyet-i mezbûre kendiyne berat ettirmekle mezbûr filân bendelerine gadru hayf olmağın tevliyet mezbûre-i mezkûre bendelerine ibka mukırr-ı buyrulmak ricasınadır devlet-i mısia arz olundu bakî ferman dergâh-ı muallânındır mütevellinin ref'i için yazılan arz böyle yazılır südde-i sidre-i mekîne arz-ı dâ-i kemine budur ki Mahrûse-i Brusa'da filân vakfına yevmî beş akçe vazife ile filân mal vakf-ı mütevellî olan eklü bel'i idüb ve mürtezikaya vazifelerin virmeyüb her vecihele ref'i

5a

Lâzım olub iş bu râfi-ü rika-i ubudiyet filân bendeleri layık ve mahal olmağın mezbûr filân ref olunub tevliyet mezbûre-i mezkûr bendelerine tevcih olunub berat-ı şerif-i âlişân sadakat-i buyrulmak ricasına arz olundu camiî ahd-i inşasına izn-i sultan rehasına böyle yazılır Mahrûse-i Brusa'da mahallatından filân mahalle ahalisinden filân bin filân ve sayirleri ba cem ihum mahfel-i kazaya gelüb tâkrir-i kelim idüb mahalle-i mezbûr hariç şehride olub mahallemize karib camiî şerif olmamağla eyyam-ı şitada cuma namazını eda itmekde külli usret çeküb mahalle-i mezbûrda bir camiî ihdas olunmağa şiddet-i ihtiyacımız olmağın mahallemizde mescid-i şerif camiî olub eyyam-ı cuma'da cuma eda olunmağa cenib-i sultandan izin ve icazeti mutazımmın emr-ü şerif sadaka buyrulmak ricasına arz olunmak ideriz dediklerinde vech-i merkûm üzere mescid-i mezbûr camiî olub şerayit-i sıhhat Cuma mür'atından sonra ikamet cuma olunmağla izn-i âlişân-ı sadaka buyrulmak ricasınadır der

devlete arz olundu baki ferman adlıdır tahriran fi 51 mazbata ricasına yazılan arz dergâh-ı felek misal ve bargahdır yanval dam fi himayetü'llahü'l-mülkü'l-müte'ale türabına arz dâ'i halisü'l-bal budur ki Mahrûse-i Brusa'da vâki' molla medresesinden münfasıl olan iş bu râfi-ü rika-i ubudiyet mevlana filân dâ'i-i leri zebur ulum ile araste ve haliye-i

5b

Salah ve adab ile mecilli beyraste layık merhamet ve müstehâk cûd-i refet olmamağın haline münasib bir medrese ile behermen ve bir murad buyrulmak ümidine vâki' hal dergâh-ı felek misal sevbına arz olundu baki ferman der-i devletindir tahriren fi 51 zevayid için yazılan arz suretidir atabe-i âliyye-i adalet karim ve senedi ve seniyye-i saâdet rehin seyde'llahü teâlâ bünyarına ilâ yevmü'd-din türabına arz-ı dâ'i kemterin bu dur ki Mahrûse-i Brusa'da vâki' cami'i kebirde hala vaiz ve nasih olan mevlana filân dâ'ileri ziver ulum ve fezail ile araste ve hilye-i salah ve der-i âliyye mücella ve peyraste layık-ı merhamet ve müstehâk cûd-ı refet olmağın hakkında iltaf ve zuhur-ı âliyye-i sultaniye ve itaf-ı seniyye-i hakaniye sudur idüb idüb filân vakfında bi'inayetü'llahü teâlâ kemal-i müsaade olmağın vakf-ı mezbûr zevayidinden yevm bir akçe vazife-ı sadaka ve inayet buyrulub berat-ı şerif-i âlişân sadaka ve ihsan buyrulmak ricasına arz olundu terakki ricası için yazılan arz-ı surat bu mimval üzere yazılır Mahrûse-i Brusa'da vâki' filân vakfına yevm-i bir akçe vazife ile müteveli olan râfi-ü rika-i ubudiyet filân bendeleri hizmetinde mecd ve sai ve şerait-i zevatına tevliyeti hıdemat-ı kema'yen bağı dâ'i-i mahal ve müstehâk ve himmet-i atufet olub lakin vazifesi şey-i kalil ve hidmeti kesir ve sakil olub canib-i vakıfda daî-i kemal-i müsaade olmağın bir akçe terakki sadaka buyurub yevmi iki akçe vazifesi ile

6a

Berat-ı şerif âlişân inayet ve ihsan buyrulmak ricasına der-i devlete arz olundu baki ferman der adlıdır timar-ı mahlûl olub ahire arz olundukda böyle yazılır Mahrûse-i Brusa tevabından filân nâm karyede vâki' olan bin akçe yazar timara mutasarrıf olan der-i devlet çavuşlarından filân çavuş vefat idüb sulbi oğlu iş bu râfi-ü rika-i ubudiyet filân bendeleri yerar ve kârgüzâr merhamet layık ve sezavar kulları olmağın kanun üzere zikrolunan timar oğlu mezkûr bendelerine olub berat-ı şerif sadaka buyrulmak ricasına arz olundu baki ferman dergâh-ı muallanındır hidmet-i padişah-i için gulam şahı yazılan arz böyle yazılır oldu ki der-i devlet çavuşlarından iş bu râfi-ü rika-i ubudiyet filân çavuş kulları Mahrûse-i Brusa'da filân husus için emri-şerif âlişân ile gelüb imtisâlen li'emri'l-âli esvak ve cem-i nas olan mevazide husus-ı mezbûr için muhkem nida ve tenbih olunub mezkûr filân çavuş kulları

itimam-ı hizmet itmeğin vak-i hal der-i devlete arz olundu baki ferman der adlıdır hüccet ile mahlûl cihet-i tevciye olursa böyle yazılır Mahrûse-i Brusa'da filân mescidde filân ruhi için ayda yirmi dokuz akçe vazifesi bir cüzi şerif tilâvet eden filân vefat idüb iş bu hamîlü'l-kitâb filân mahall olmağın tevcih olunub liecli't-temessük bu huruf ketb ve tahrir olunub yedine def olundu eğer ferağından olursa böyle yazılır ciz-i şerif tilâvet eden

6b

Filân hüsnü ihtiyariyle feragat idüb iş bu hamîlü'l-kitâb mevlana filân mahall olmağın tevcih olunub liecli't-temessük bu huruf ketb ve tahrir olundu edâ-yı hizmet itmediği için ciheti ahire verile böyle yazılır Mahrûse-i Brusa'da filân vakfında ayda yirmi akçe vazife ile mütevellî olan filân hizmetinde ihmal ve mükasilde eylediğinden ma'ada mal-ı vakfi ekl ve bel' idüb her vecihle ref'i lâzım olmağın iş bu râfiü'l-kitâb filân tevliyyete layık ve mahal olmağın tevcih olunub liecli't-temessük bu huruf ketb olundu imaretden iş ve hudûl-ı tayin olursa böyle yazılır Mahrûse-i Brusa sükkanından iş bu râfiü'l-kitâb filân salih ve mütedeyyin ve mütaki fakîrü'l-hâl ve kesîrü'l-iyâl mahal merhamet ve müstehâk cûd-ı re'fet olmağın Mahrûse-i mezbûrede âsude olan cennet mekân hallede aşiyân merhum sultan Yıldırım Han tâbe serâhu imaret-i amiresinde fukara-i müslimîn için tabh olunan ta'amdan mezbûr filâna yevm-i bir kâmil aş ve dört fudula tayin olunub liecli't-temessük bu huruf ketb olundu zikrolunan iş mahlûl aş böyle yazıla Mahrûse-i Brusa âsude olan kaddese aşiyân merhum sultan murad han tâbe serâh imaret-i amiresinde fukara-i müslimîn için tabh olunan ta'amdan yevmi bir kâmil aş dört kıta fudulaya mutasarruf olan filân vefat idüb iş bu râfi-ü rika-i ubudiyet filân fakîrü'l-hâl ve kesîrü'l-iyâl olmağın

7a

Zikrolunan aş ve fudula mezbûre tevcih olunub liecli't-temessük bu huruf ketb olundu zikrolunan aş mütevellisi tevcih idüb yedine tezkire verüb mucibince canib-i şerden hüccet verile böyle yazılır akb oluna Mahrûse-i Brusa sakinlerinden iş bu râfiü'l-kitâb filân mahfel-i kazaya gelüb tâkrir-i kelam idüb Mahrûse-i mezbûrede asude olan merhum mağfîret şan Sultan Mehmed Han tab-e serahı imaret-i amirede fukara-i müslimîn için tabh olan ta'amdan yevmi bir kâmil aş ve üç fudula mutasarruf olan filân vefat idüb zikrolunan aş ve fudula mezbûrun mahlûlünden hala vakf-ı mezbûre mütevellisi olan bana tevcih ve tayin idüb yedime hat ve hatimini müştemil temessük vermişdir zikrolunan temessüke nazar olunub mucibince kıbl ş'erden hücceti şer'iyye verilmek taleb edüp deyu merkûm üzere tevcih ve filân tarihiyle müverrih kelimat-ı meşrûhasına mutabık ve veche-i merkûm üzere tevcih

olunduğu natık temessük ibraz eylediğinde mucibince kabul-i şerden dahî tâkrir-i ketb olunub liecli't-temessük bu huruf terkim olundu ehl-i cihatdan biri aher-i diyare gidib naib-i nasib etse böyle yazılır Mahrûse-i Brusa'da vâki' filân mescidde imam olan filân selasına veya aher-i diyara gidüb gelinceye değin imametine iş bu hâmilü'l-kitâb filân nâm kimesneyi naib-i menâ'b nasb idüb kıbel-i şerden istizan eyledikde izin verilüb bu huruf ketb olundu

7b

Hacc-ı şerife müteveccih olub naib nasib etse böyledir Mahrûse-i Brusa'da filân mahalle mescidinde imam olan filân iş bu sene-i mübareke de tavaif-i beytullahu'l haram ve ziyarete ravza-i seyyidü'l enam aleyhi's-selavatü's-selam için sadaka niyyet safiye ve tavbiyyet dafiye ile vazimet idüb yerine iş bu hamîlü'l-kitâb filân nâm kimesne-i naib-i nasb idüb istizan eylediğinde kıbel-i şerden ahire izn verilüb gibbet't-taleb ketb olundu bab-ı evvel nikâh ve talak ve takdir nafaka ve bunlara müte'allik olan suret beyân eder hamd mevfur ve şükr-i namahzur ol haluk inas ve zükr ve rezzak ve cüyüş ve tayyur canebına muayyendir ki müminine nikâhı helal itmekle i'nam ve ihzal eyledi ve selevate telatı ol seyyid kainab-i şer ve mehfer mevcudat cenabına ihda olunur ki ummetine tâlim rabbim ve tefhim ahkâm-ı şer'i mübey'yen eyledi ve âl ve ashab ve ezvâc tahirat ve ithas müminin ve ehibba-i nesebiyye-i seniyye seydü'l-mürselinde sai beliğ ve haddei diriğ eylemişdir rıdvan-ü taela aleyhim ecmain ve ba'd dâ'i-i tahrir vesika ve ba'is-i tastiri ve rik'a-i enika Mahrûse-i Brusa'da filân mahallede sakine olan filâna binti filân nâm hatun tarafından akd-ı at'i'z-zikre vekil olub vekâleti filân ve filân şehâdetleriyle hısm-ı şer'ide sabite olan filân filân mahfel şer'i şerifde iş bu ba'isü'l-kitâb filân mahzarında ikrâr ve tâkrir-i kelim idüb müvekkilem mezbûre filâna mezbûr filâna on bin nakid akçe ve bir kaftan ve berceft bilarzik mihr-i müeccele

8a

Üzerine ve yirmi bin akçe müeccel üzerine iş bu meclîs-i şerde hâzırân olan şuhud mahzarında ve vekâletin hasebiyle tezvîc eyledim deyü vekil mezbûr filân dahî müvekkile-i merkûme-i zikrolunan mihr-i muaccele ve mihr-i müeccele üzerine kabul ve tezevvüc eyledüm deyü vekil mezbûr kelimat-ı meşrûhasında tasdik eyledikde mâ vaka'a ketb ve tahrir olundu eğer sagire kızı velayeti hasebiyle tezevvüc ile böyledir Mahrûse-i Brusa'da filân mahalle sakinlerinden filân nâm kimesne mahfel-i kazada iş bu hamîlü'l-kitâb filân mahzarında ikrâr ve tâkrir-i kelim idüb sulbiyye sagire kızım filâne-i mezbûr filâna bin akçe mihr-i muaccele on bin akçe mihr-i müeccel üzerine velayetim hasebiyle mahzır-ı şuhudda tezevvüc ve akd-u nikâh eyledim dedik de zikrolunan bin akçe mihr-i muaccele-i meclîs akde

teslim eyledik de mâ vaka‘a gıbbe’t-taleb ketb olundu yed-i talibey‘e vaki’ olundu velisi olmayan sagireye kadı tezvîc etse böyledir Mahrûse-i Brusa’da filân mahallede vefat eden filân nâm kimesnenin filâna nam sagire kızı mezbûre iş bu hamîlü’l-kitâb filân bin filân nâm kimesneye tezvîc itmek murad edinüb lakin mezbûrenin akreb ulyasından nikâha kadir kimesne olmayacak hâkim-i muvakkîü’l-kitâb tubâ lehu ve hüsnü meâb hazretleri vilayet-i âmesi hasebiyle sagire-i mezbûre on bin akçe mihr-i müeccel üzerine zeyl kitada masturü’l-esamı olan şuhud mahzarında mezbûr filâna tezvîc eylediklerinde merkûm filân dahî veche mestûr üzerine kabul ve tezvîc eylediğinde mevki gıbbe’t-taleb ketb ve tahrir olundu şuhud ile subût nikâh suretidir

8b

Mahrûse-i Brusa sakinlerinden filân nâm kimesne filân nâm hatun mahzarında tâkrir-i dâ’vâ idüb mezbûre filâna benim zevcim ve menkûham olub bundan ‘akdem filân mahallede mezbûreyi filân kadar mihr-i müeccel üzerine mahzır-ı müsliminde tezvîç idüb olduğu nefsinin bana tezvi etmişken cala bana mutavet itmekde imtina eder sual olunmak taleb iderim dediğinde gıbbe’s-suâl mezbûre filâna husus-ı mezbûru bi’l-külliyeye inkâr idüb müddeî mezbûrdan davasına mutabık yine taleb olundukda udûl-ı müsliminden filân bin filân ve filân bin filân liecli’ş-şehâde hâzırân olub ve fi’l-hakika bundan ‘akdem filân mahallede mezbûr filân bu kadar mihr-i müeccel üzerine merkûm filâna nefsinin tezvîc idüb ol dahî veche merkûm üzere tezvîc eyledi mezbûre filâna merkûm filânın elan zevcesi ve menkühasıdır bu hususa şahidleriz lehadet dahî ideriz deyü edâ-yı şehâdet-i şer’iyye ettiklerinde ba‘de riayete şeraitü’l-kabul şehâdetleri mabule olub mucibiyle hüküm olundu sûret-i ikrâr-ı talak Mahrûse-i Brusa’da feln mahalle sakinlerinden filân zevcesi iş bu hamîlü’l-kitâb filân mahzarında ikrâr ve tâkrir-i kelam idüb zevcem mezbûre filânesi zimmetimde olan on bin akçe mihr-i müeccel ve nafaka-i addeti için üç yüz akçe kendüye temame def ve teslim eyledikten sonra talâk-i bain ve ya salise ile tatlik idüb zevciyyete müte’allik cemi dâ’vâ ve husumatdan biri biri birimizin zimmetini ibrâ-i ‘âmm

9a

İle ibrâ eyledin dediğinde mezbûre filâna dahî zevci mezbûr filânı kelimat-ı meşrûhasında tasdik ve veche merkûm üzere kabz mihr ve nafaka-i âdeti ve ibrâ-i immeti tahkik edecek mâ vaka‘a gıbbe’t-taleb ketb ve tahrir olundu sûret-i subût-ı talak Mahrûse-i Brusa mahallatından filân mahallede sakine olan iş bu ba’isü’l-kitap filân binti filân meclîs-i şer’i şerifde zevci filân mahzarında tâkrir davayı idüb mezbûr filân binti zevcem olup hala beni talâk-ı bâin ile

ve yahud talâk-ı sâlise ile tatlik itmeğin zimmetinde olan bin akçe mihr-i müeccelimi mezbûrdan talep iderim dediğinde gıbbe's-suâl mezbûr filân zevcesi merkûme filân zevcesi olup zimmetinden mihr-i muaccelden bin akçe hakkı olduğuna itiraf idüb lakin tatlik eylediğini inkâr edecek müddeî mezbûrdan davasına mutabık beyyine talep olundukda udûl-ı müslimînden filân ve filân liecli'ş-şehâde hâzırân olup fi'l-hakika mezbûr filân bizim huzurumuzda zevcesi mezkûre filâneyi talâk-ı bain ve yahud talâk-ı sâlise ile tatlik eyledi bu hususa şahidleriz ve şehâdet dahî ideriz deyü edâ-yı şehâdet-i şer'iyye eylediklerinde ba'de riayete şeraitü'l-kabul ve şehâdetleri makbule olup mucibiyle hüküm olundu zevcesinin talakına tatlik etse böyle yazılır Mahrûse-i Brusa mahallatından filân mahalle sakininden falan mahfel-i kazada evcesi iş bu hamîlü'l-kitâb filâne nam hatun mahzarında tâkrir-i kelim idüb hala bin filân diyare gitmeğe

9b

Müteveccih oldum eğer tarih-i kitâb gününde üç yıl tamamına değin bunda gelüb müddet-i mevrube tamamında evime dâhil olmaz ismim mezbûre filâne filân talâk-ı bâin ile mutlak olsun dediğinde vâki' hal ve hıfz-ı makal için ketb olundu tahrir sûret-i subût tâlik-i talak Mahrûse-i Brusa'da filân mahallede sakine olan iş bu ba'isü'l-kitâb filâne binti filân zevci filân mahzarında tâkrir-i dâ'vâ idüb zevcim mezbûr filân bundan 'akdem filân hususu edersem sen benden talâk-ı bâin ile mutlaka ol deyü bana hitab idüb veche mezbûr üzere şart-ı tatlik eyledi ba'dehu mezbûr filân bu hususu itmek ile fiil-i müte'allik bulunub ben mezbûrdan talâk-ı bâin ile mutlaka olmağın zimmetinde olan bin akçe mihr-i müeceli talep iderim dediğinde gıbbe's-suâl mezbûr filân husus-ı mezkûru bi'l-külliyeye inkâr idüb müddeî mezbûreden davasına mutabık beyyine talep olundukda udûl-ı müslimînden filân ve filân liecli'ş-şehâde hâzırân olup fi'l-hakika mezbûr filân bundan 'akdem bizim huzurumuzda eğer filân hususu edersem zevcem mezbûre filâne benden talâk-ı bâin ile mutlaka olsun deyü tatlik ettikten sonra malik bin olan husus-ı mezbûru ikâ itmekle zevcesi mezbûre filâne mezkûrdan talâk-ı bâin ile mutlaka olmuşdur bu hususa şahidleriz şehâdet dahî ideriz deyü şehâdet ettiklerinde ba'de riayete şeraitü'l-kabul şehâdetleri makbule olup mucibiyle vuku talaka hükm

10a

Olunub yed talebe def olundu sûret-i muhalla böyle yazılır Mahrûse-i Brusa'da filân mahallede sakine olan filâne nam hatunun zevci hamîlü'l-kitâb filân mahzırda ikrâr ve tâkrir-i kelim idüb zevcem mezbûr filân ile zimmetinde olan bin akçe mihr-i müeccelim ve nafaka-i

âdetim üzerine muhala idüb zevciyete müte'allik olan cem-i dâ'vâ ve husumatdan biri pederimizin zimmetini ibrâ-i 'âmm ile ibrâ eyledik dediğinde mezbûr filân dahî zevcesi mezkûre filâne ile veche mezbûre hal ve ibrâ eylediğini tasdik ve tahkik edecek mevki bi't-taleb ketb olundu sûret-i subût muhala böylece yazılır filân nâm kimesne zevci filân mahzarında tâkrir-i dâ'vâ idüb zevcimiz mezbûr filân beni hala tatlik itmeğin zimmetinde mihr-i müeccelimden olan bin akçe hakkı mezbûrdan talep iderim dediğinde gıbbe's-suâl mezbûr cevabında fi'l-hakika mezbûre filâne mukaddeme benim zevcem ve menkûham olub lakin mezbûre ile zikrolunan bin akçe mihr-i müeccel ve nafaka âdeti üzere muhala eyledik deyücek akîbü'l-inkâr ve akîbü'l-istişhâd udûl-ı müslimînden filân ve filân nâm kimesneler şehâde hâzırân olub fi'l-hakika mezbûre filân bundan 'akdem bin akçe mihr-i müecceli ve nafaka âdeti üzerine zevci mezbûr ile bizim huzurumuzda muhala ile veche merkûm üzere âdeti muhâlasına şahidleriz şehâdet dahî deyü edâ-yı şehâdet-i şer'iyye ettiklerinde ba'de't-ta'dîl ve't-tezkiyye şehâdetleri makbule olub mezbûre filâna mütalebeden men olundu zevciyen beyinde rıza sabit olub şer'ile tefrik olunduğudur

10b

Mahrûse-i Brusa'da filân mahallede olan filâna tarafından husus ati'ü'l-beyâne vekil olub vekâleti filân ve filân şehâdetleri ile hısm cahid-i şer mahzarında sabit olan filân mahefel şer'i şerifde müvekkil mezbûrenin zevci filân mahzarında dâ'vâ idüb mezbûre filâna hal sagirinde zevci merkûm filâne nam hatunun memesinden emüb müddet-i rızadan karındaşı ikisi cem olmağla mezbûr filân müvekkilemin ceht-i rızadan karındaşıdır şerle tefrik olunmak talep iderim dediğinde gıbbe'l-inkâr ve akîbü'l-istişhâd udûl-ı müslimînden filân ve filân liecli's-şehâde hâzırân olub fi'l-hakika mezbûr filân hal-i sagirinde müvekkile-i mezbûre ile filâne nam hatunun memesinden emüb ikisi müddet-i rızada cem olunmuştur mezbûran filân ve filâne ceht-i rızadan karındaşlarıdır bu hususa şahidleriz şehâdet dahî ideriz deyü edâ-yı şehâdet-i şer'iyye ettiklerinde ba'de riayete şeraitü'l-kabul şehâdetleri makbule olub mucibiyle mezbûr filân ile müvekkile mezbûrenin mabey'nleri tefrika hükm olundu âdem-i kifayet ile fesh-i nikâh suretidir böyle yazılır Mahrûse-i Brusa'da vâki' benaz taifesinden olub ayân-ı şerden olan filân mahfel-i kazada sulbiye kızı filâne nam bekir bi'l-gaye tezvîc etdim bin haddad taifesinden filânı ihzar ve mahzarında tâkrir-i dâ'vâ idüb

11a

Bundan 'akdem beni ticaret tarikiyle emaken bâidiye sefer ettiğimde benim gaybubetimde iznim yoğiken mezkûr filân sulbiye kızım mumaileyhanın bi'la-kifayete bey-nihma tezvîc

etmiş zira mezbûr filân ehl-i sanâi'nin rezilinden hadded olub ve ben bezzâz taifesinden zu mal ü menal olub ayân şehrinden olmağın bana ol cihetden a'rû'l-hak olub ve henüz halvet-i sahihi dahî olmağın velayetim hasebiyle fesh-i nikâh ettim canib-i şerden dahî tefrik feza olunmak taleb iderim dediğinde gibbe's-suâl mezbûr filân dahî mezkûr filânı ceman kelimat-ı meşrûhasında tasdik itmeğın müddeî mezbûrun feshi tahkik ve mezkûre filâne mezbûr filândan tafrik olunub mâ vaka'a gibbe't-taleb ketb olundu sagire babasından intikal eden malından nafaka takdir olunduğudur Mahrûse-i Brusa'da filân mahallede vefat eden filân nâm kimesnenin sulbi sagir oğlu olub hala validesi ba'isü'l-kitâb filâne nam hatunun hacr ve tecrübesinde olan filân nâm sagirin nafaka ve kisve ve sair levazım zarurriye babası için müteveffa mezbûrdan ars-ı şer ile kendiye intikal eden filân emvalinden validesi mezbûre filâne talebi ile yevmi bir akçe nafaka takdir olunub meblağ-ı mezbûru sagir-i mezkûre sarfa ve vakit zaruretden istidane ve vakit zaferde vahisi olan filân nâm kimesneye rücu mezbûre filâne kıbl-i şer'den izn verilüb gibbe't-taleb ketb olundu zevce için zecv gaib üzerine nafaka takdir olunduğu suretdir Mahrûse-i Brusa mahallatından filân nâm mahallede sakine olan iş bu

11b

Ba'isü'l-kitâb filâne nam hatun mahfel-i kazaya gelüb tâkrir-i kelim idüb bin mahalle-i mezbûre sakininden filân nâm kimesnenin zevcesi ve menkûhası olub filân kadar zemandan beri mezbûr filân gaib olub bana nafaka ve kisve makbuleesinden bir habbe koymayub nafaka ve kisveye şiddet ihtiyacım vardır kıbel-i şer'den nafka ve kisve tayin olunmak taleb iderim dediğinde mezbûre filâne merkûm filânın zevcesi ve menkûhası olduğu sekât-ı ahyardan cem-i gafır ihbarıyla sabit zahir olub ve mezbûr filân nafaka ve kisve makûlesinden bir hasbe konduğuna mezbûre filâne yemin-i billah-ü teâlâ eyledikten sonra mezbûre filânenin nafaka ve kisve ve sair havyc zaruriyyesi için günde üç akçe tâkrir olunub ba'dehu istidaneye ve vakt-i zaferde gaib mezbûre rücu mezbûre filâneye canib-i şerden izn verilüb mevki gibbe't-taleb ketb olundu babası için oğlu üzerine nafakası takdir olunduğudur Mahrûse-i Brusa'da filân mahalle sakininden iş bu hamîlü'l-kitâb filân masr ve fakir ve peyr ve zarir olub nafakaya şiddet ihtiyac olmağın kendi sulbi oğlu olub gani ve müyesser olan filân kimesnenin üzerine mezbûrun talebi ile nafaka ve kisve ve sair levazım zaruriyyesi için yevmi üç akçe takdir olub vakt-i zaruratda istidaneye veledü'l-züfr oğluna rücu izn verdikten sonra bu huruf ketb olundu tebni ve farz nafaka suretirdir böyle yazılır Mahrûse-i Brusa mahallatından filân mahalle sakininden hamîlü'l-kitâb filân mahallede filân mahfel kazaya gelüb

12a

Takdir-i kelim idüb iş bu meclîsde mevcut tahminen üç yaşında olub filân tesmiye olunan sagiri filân mahallede bulub ihzar eyledim velisi olmağın tebenni ve terbiye için bana kibel-i şer'den teslim olub ba'dehu nafakası için alâ menleh hakkü't-taleb bir mikdar akçe farz ve takdir olunmak taleb iderim dediğinde nida-i a'mm ettrilüb sagir-i mezkûrun velisi ve akarıbından üzerine şer'in infakı lâzım olur kimesne bulunmamağın hâkim muvakkîü'l-kitâb tavyale ve hüsnü maeb hazretleri vilayet-i a'mesi hasebiyle sagir mezkûr filâne teslim idüb mezbûru ol dahî tebenni terbiye için olub kabz ettikten sonra nafaka ve kisve sair levazım zaruriyesi için günde bir akçe nafaka takdir olunub istidaneye sagire-i mezbûre sarfa ba'dehu sagir mezkûr içi hak taleb olan kimesneye rücu izni verilüb mevki gıbbe't-taleb ketb olundu ziyade nafaka suretidir Mahrûse-i Brusa'da filân mahallede vefat eden filân nâm kimesnenin zevcesi filâne nam mahfel-i kazaya gelüb tâkrir-i kelim idüb sulbi oğlum olub hala hecr olan filân nâm sagire babasından intikal eden emvalinden mukaddemâ kibel-i şer'den yevmi bir akçe nafaka farz olunmuş idi lakin meblağ-ı mezbûr nafaka ve kisve ve sair levazımına vefa itmeyüb vesalinin dahî ziyadeye müsadese olmağın yevmi bir akçe ziyade olunub yevmi iki akçe takdir olunmak taleb iderim dediğinde husus-ı mezbûre vakıf olan bi karz kimesnelerden istihbar ettiklerinde bir akçe dahî ziyade olunub yevmi iki akçe takdir olunduktan sonra vakit-i zaruretden istidaneye ve zeman-ı zaferde

12b

Vasi olan filâne rücu izn verilüb mevki gıbbe't-taleb ketb olundu hatt-ı nafaka mefruze suretidir Mahrûse-i Brusa'da filân mahallede sakininden filân mahfel-i kazada zevce-i mutlakası filâne mahzarında tâkrir-i kelim idüb mezbûre filâne benim zevcem olub tatlik eyledikten sonra mezbûreden hâsıl olan filân nâm sulbi sagir oğlum için mezbûre filâne benim üzerime yevmi üç akçe nafaka takdir ettirmiş lakin bin fakir ve mu'sir olmağla zikrolunan nafakaya iktidarım olmayub ve sagir mezbûre yevmi iki akçe kifayet itmeğın bir akçe hat olunmak taleb iderim dediğinde hakikat-i hal vakıf olan müslimînden tafhiz ve istihbar olunduktan kaziye veche meşrûh üzere olduğunu ihbar ettiklerinde bir akçesi hat olunub yevmi iki akçe kalmağın mâ vaka'a ketb olundu hak hazane sakat olmağın sagire validesinden ceddisine verildiğidir Mahrûse-i Brusa'da filân mahallede sakine olan iş bu ba'isü'l-kitâb filâne nam hatun mahfel-i kazada tâkrir-i kelim idüb mezbûre filâne benim sadri oğlum mezbûr filân nâm kimesnenin zevcesi olub oğlum filân mukaddemâ fevt olunduktan mezbûrdan hâsıl olan filân nâm sagir oğlu validesi mezbûre filânın hacr ve

terbiyesinde idi hala mezbûre filâna zevce-i ahire tezvîc ve bin sagir mezbûrun itmekle hakk-ı hazane mezbûreden sakat olub babasının validesi olmağla şer'in hak beni olmağın validesi mezbûre yedinden alınub bana def ve teslim olunmak taleb

13a

İderim dedikde mezbûre filâne dahî mezbûre filâne cem-î kelimatından ahire tezvîc eylediğini ve hazane mezbûrenin olduğu tahkik edecek sagir mezbûr mezbûre filâne yedinden alınub ceddese mezbûre filâneye ref ve teslim olunub mevki gıbbe't-taleb ketb olundu hak hazane sakat olmağın sagir validesinden ceddisine verildiğidir bab-ı sani i'tak ve tedbir ve kitabet ve bunların emsali beyânındadır suret i'takname budur hamd bi hesap ve şükr müstetab ol malik rekab ve hüdayı vesil sevab cenabına ref olunur ki ibadından bazısı şerif-i islam ve iman ile akubat nirandan i'tak ve bazı kefr ve tayanı sebebiyle esir kayd istirkak eyledi ve salâte evvel seyid kâinat ve mefhur-ı mevcudat hazretlerinin merkâd-i münevver ve meşhed-i mutahharına ahdi olunur ki i'tak rakiyenin faziletini beyân ve sebil-i hayrat ve müberratı ayân eyledi ve âl ashab ve itiba ve ahbabı üzerine dahî nesar olunur ki her biri mukadder uzuv-u sadetden müstevi olmağla ukubat dar-ı ahiretten mu'taklardır ve ba'dehu dâ'i-i tahrir-i kitab ba'is tastir hitab budur ki Mahrûse-i Brusa mahallatından filân mahalle sükkânından fahrü'l-ayân filân bin filân mahfel-i kazada abd-i memlû olan iş bu ba'isü'l-kitâb orta boylu açık kşlı ela gözlü Rumîyyü'l-asl filân bin Abdullah mahzarında ikrâr-ı sahih şer ve itiraf sarih mer'î idüb abd-i memlûküm olan mevsuf-ı mezkûru niyet-i halise vafiye ve tavîyet-i tayyibe

13b

Safiye ile hasbeten lillahi'el-hallak i'tak idüb mülkünden azale ve ihrac ve selük-i ihrara asliyyen gibi idrac eyledim min ba'd mezbûr felek sair ihrar-ı asliyyen gibi olub sayer mevali için şer'en sabit olan hak-ı veladet gayri hakkım kalmadı dediğinde gıbbe't-tasdik mâ vaka'a ketb olundu babası i'tak eylediğini ikrâr ise böyle yazılır Mahsûre-i Brusa'de filân mahallede bundan 'akdem vefat eden filânın sulbi kebir oğlu filân mahfel-i kazada babasının edeb-i memlûkü olan iş bu ba'isü'l-kitâb orta boylu açık kaşlı Rusiyyü'l-asl filân mahzarında ikrâr ve takrîr-i kelâm idüb babam müteveffayı mezbûr haller sıhhat ve hayat ve zaman-ı nefaz-ı neferat ve tebratında ebed-i memlûkü olan mevsuf mezkûru hasbeten lillahi'el-hallak tahrir ve i'tak etmişdi mezbûr filân elan sayir-i ahrar asliyyen gibi harer olub üzerinde hak olan gayri hakkım bu kadar dediğinde gıbbe't-taleb mâ vaka'a ketb olundu vükelaten atika ikrâr ile böyle yazılır Mahrûse-i Brusa da filân mahalle sükkânından filân tarafından veche

at'î'z-zikr üzere sudur eden atik ve tahriri ikrâra vekil olub vükelatı filân ve filân şehâdetleri ile âlâ vechü'l-hasm sabite olan filân muhfel-i kazada müvekkil-i mezbûru abdi memlüği olan iş bu ba'isü'l-kitâb uzun boylu kara kaşlı Bosnaviyyü'l-asl filân mahzarında bi'l-müvekkile ikrâr ve tâkrir-i kelim idüb müvekkilim mezbûr filân abd-i memlüği olan mevsuf-ı mezkûru hasbeten lillahi'el-hallak tahrir ve i'tak

14a

Eyledim min ba'd filân sair ahrar-ı asliyyen gibi harer olub üzerinde müvekkilimin hak olan gayri hakkı yokdur dediğinde gıbbe't-tasdik ve'l-taleb-i mâ vaka'a ketb ve takdim olundu sûret-i i'tak ale'l-mal Mahrûse-i Brusa'den filân mahallede sakine olan filâne nam hatun cariyeyi memlükesi iş bu ba'isü'l-kitâb kasabolu kara yağız Mâ-cera'l-asl filâna mahzarında ikrâr ve i'tak idüb cariyeyi mezbûrun yedinden beş bin akçe olub kabz eyledikten sonra mezbûre filâniyeyi meblağ-ı mezbûr üzerine i'tak idüb mülkünden ihrac eyledim min ba'd mevsufe-i mezbûre sair ahrar asliyet gibi harer olub üzerinde hak olan gayri hakkım yokdur dediğinde gıbbe't-tasdik mevki-i ketb olundu sûret-i tedbir mutlak Mahrûse-i Brusa'da filân mahallede sakin olan filân mahfel-i kazada abdi memlükü olan iş bu ba'isü'l-kitâb orta boylu Mâ-cera'l-asl mahzarında ikrâr tam ve tâkrir-i kelim idüb abd-i memlüküm olan mevsuf-ı mezbûru tedbir-i sahih mutlak ile müdebbir eyledim fevt olduğumda malımdan azad olsun dediğinde mukırr-ı mezbûru kelimat-ı meşrûhasında mezbûr filân tasdik edecek mâ vaka'a tasdik gıbbe't-taleb ketb olundu sûret-i tedbir mukid-i Mahrûse-i Brusa sükkanından filân nâm kimesne mahfel-i kazada cariyeyi memlükesi ba'isü'l-kitâb Rusiyyü'l-asl filâna mahzarında ikrâr ve tâkrir-i kelim idüb cariyeyi memlüküm mevsude-i mezbûreyi tedbir mukid ile müdebbere eyledim vefatımdan kırk gün mukaddem sair ahrar-ı asliyat gibi harre olsun dediğinde mukarar mezbûru ikrâr-ı meşrûhasında merkûme filâna

14b

Tasdik ve tahkik edecek mâ vaka'a gıbbe't-taleb ketb olundu sûret-i kitab ale'l-mal Mahrûse-i Brusa mahallatından sükkanından filân mahalle sükkanından filân nâm kimesne abd-i memlükü olan filânü'l-asl filân mahzarında ikrâr ve tâkrir-i kelim idüb abd-i memlüğüm mevsuf mezbûru bana on bin akçe virmek üzere kitabete kestim ba'de'l-yevm meblağ-ı mezbûru ad eylediğinde mezbûr filân veche merkûm üzere kitabeti kabul edecek mâ vaka'a bit'taleb ketb ve tahrir olundu sûret-i kitab ale'l-hidmet filân nâm kimesne abd-i memlükü mahzarında ikrâr ve tâkrir-i kelim idüb mezbûr filânı tarih-i kitabdan bir yıl tamamına değin bana sadakat ve istikamet ile eda ve hidmet itmek üzere kitabete kesdim ba'de'l müddet-i

mezbûre tamamına değin hizmet idüb müddet-i mefrur tamamında sair-i ahrar-ı asliyyen gibi harer olsun dediğinde mezbûru filân dahî tasdik edecek gıbbe't-taleb ketb olundu sûret-i atik-i karib iş bu ba'isü'l-kitâb orta boylu çatık kaşlı ala gözlü Mâ-cera'l-asl filân bin Abdullah mahfel-i kazada havace filân nâm kimesnenin muatifi olub mevlası filân bin Abdullah mahzarından tâkrir-i kelim idüb mezbûr filân Mâ-cera'l-asl olub bin mezbûru laben ve amen karındaşı olub lisan-ı kafer (kâfir) ile benim âdem filân ve mezbûrun filân ve validemizin filân nâm zımmi olub mezbûr filân şer'i ile malik olmağın şer'in bin mutak olmuşumdur sual olunub atikim hüküm olunmak taleb iderim dediğinde gıbbe's-suâl mezbûr filân dahî mezbûru kelimat-ı meşrûhasında tasdik ve nehih-i mestûr üzere laben ve amen

15a

Karındaşı olduğunu tahkik eylediğinde filânın atikine hüküm olunub bu huruf-ı ketb olundu suret cariye-i mestulde Mahrûse-i Brusa'da filân mahalle sekkatından havace filân mahfel-i kazada cariyesi iş bu ba'isü'l-kitâb orta boylu filânü'l-asl filâne binti Abdullah mahzarından ikrâr nam tâkrir-i kelim idüb mezbûren filân benim cariye-i memlûküm ve ümem evlâdım olub mezbûreden filân nâm veledim hâsıl olmuşdur dediğinde mezbûre dahî merhum havace filânı tasdik ve tahkik edecek mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu sûret-i subût hürriyyet-i asliyye iş bu ba'isü'l-kitâb uzun boylu açık kaşlı ela gözlü filân binti filân mahfel-i kazada kendüye mülkiyet züğm ile vaziyed olan filân mahzarından tâkrir-i dâ'vâ idüb bin hariyyetü'l-asl olub vilayet-i rum ilinde filân kasabada sakin filân nâm hürriyyetü'l-aslın sulbiye ve filân nâm hürri'l-aslın sadriyye kızı olub kıtaen bana ebeveynim rikk darî olmamış iken mezbûr bana bi'l-a veche şer'i vaziyed idüb malikâne tasarruf iderdi kasr ve izale olunmak taleb iderim dediğinde gıbbe's-suâl mezbûr filân cevanibde mezbûreyi cariye olmak üzere filân nâm kimesneden yedi bin akçeye iştira eyledim hariyyetü'l-asl olduğunu bilmem deyü inkâr edecek müddeîye-i mezbûreden davasına mutabık beyyine taleb olundukda udül-ı müslimînden filân ve filân nâm kimesneler liecli'l-şehâdet mahfel kazaya hâzırân olub fi'l-hakika mezbûre filân hürretü'l-asl olub kasaba-i mezbûreden filân nâm hürri'l-aslın sulbiyye ve filân nâm hürriyyetü'l-asl

15b

Sadriye kızı olub kıta-i mezbûreye ve ebeveyni rikk dârî olmuşdur bu husususa şahidleriz şehâdet dahî ideriz deyü iddia-i şehâdet-i şer'i ettiklerinde ba'de't-ta'dîl ve't-tezkiyye şehâdetleri makbule olub muciblerine mezbûre filânenin hariyyetine hüküm olundu sûret-i subût i'tak Mahrûse-i Brusa'da filân mahallede fevt olan filânın abd-i memlûkü olan iş bu

ba'isü'l-kitâb orta boylu açık kaşlı gök ala gözlü Rusiyü'l-asl filân nâm şab emr mahfel-i kazada müteveffayı mezbûrun sulbi kebir oğlu Ahmed ve sulbi sagir oğlu Mehmedin vasi-i şer'isi olan filân mahzarında tâkrir-i kelim dâ'vâ idüb bin müteveffayı mezbûrun abd-i memlûkü olub bene hal hayatında ve kema akl sıhhatinde hasbeten lillahi'el-hallak tahrir ve i'tak etmişidi hala bin sair-i ahrar-ı asliyyen gibi harer olmuşken mezbûrlarını yine mâlikine tasarruf idüb bi'l-veche şer'i vaz-i yed ederler (silik...) ref olunmağ için mezbûrelere tenbih olunmak taleb ederin dediğinde gıbbe's-suâl mezbûran filân ve filân-i asliyye ve vesaye-i atiken mezbûru edecek müddeî mezbûrdan davasına mutabık beyyine olundukda udûl-ı müslimînden filân ve filân mahfel-i kazaya liecli'ş-şehâde hâzırân olub fi'l-vâki' müteveffayı mezbûr hal-i sıhhat ve hayatında abd-ı memlûküm olan mevsuf mezkûru hasbeten lillahi'el-hallak tahrir ve i'tak etmiş idi olan mezbûru filân sair ihrar-ı asliyyen gibi harerdir deyü hususa şahidleriz ve şehâdet dahî ideriz deyü iddia-i şehâdet-i şer'iettiklerinde ba'de't-ta'dîl ve't-tezkiyye

16a

Şehâdetleri makbule olub mezbûr filânın atikine hüküm olunub mâ vaka'a bi't-taleb ketb ve tahrir olundu harer fi evail filân sûret-i subût mutlak iş bu ba'isü'l-kitâb orta boylu açık kaşlı Mâ-cera'l-asl filân bin filân bundan 'akdem filân mahallede fevt olan filândan sulbi oğlu filân ve filân mahzarında tâkrir-i dâ'vâ idüb bin müteveffayı mezbûr filânın abd-ı memlûkü olub müteveffayı mezbûrunu hal-i hayatında ve zeman-ı akl ve sıhhatinde tâkrir-i sahih mutlak ile müdebber idüb atikimi mevtine talik eylemişidi hal-i mezbûran filân ve filân beni mâlikâne tasarruf ederler sual olundu bir defa yed-i itmelerine tenbih olunmak taleb iderim dediğinde gıbbe's-suâl mezbûran filân ve filân husus mazburu inkâr idüb müddeî mezbûrdan tahririne muvafık beyyine taleb olundukda udûl-ı müslimînden filân ve filân liecli'ş-şehâdet hâzırân olub fi'l-hakika mevsufu mezbûru mevlası müteveffayı mezbûr filân hal-i hayatında ve kemal-i sıhhatinde tedbir-i sahih ile bizim huzurumuzda müdebber eyledi idi bu hususa şahidleriz şehâdet dahî ideriz deyü edâ-yı şehâdet şer'iettiklerinde ba'de't-ta'dîl ve't-tezkiyye şehâdetleri makbule olub ve müteveffayı mezbûrun salis malı gulam-ı mezbûrun kıymetine müsaid mevfti olmağın mezbûr filânın atikine hüküm olunub gıbbe't-taleb ketb olundu tahriran fi evail filân sûret-i subût tedbir-i mukayyed iş bu ba'isü'l-kitâb uzun boylu filâniyetü'l-asl ve filâne binti Abdullah mahfel-i kazada Mahrûse-i Brusa'da filân mahallede vefat eden filân bin filân nâm

16b

Kimesne sulbi sagir oğlu filân mahzarında tâkrir-i dâ'vâ idüb bin müteveffayı mezbûrun cariyesi ve memlûkesi olub mezbûr beni hal-i sıhhatinde vefatından kırk gün mukaddem harer olmak üzere tedbir-i mukayyed ile müdebber etmiş idi ba'dehu mezbûr filân kırk gün hayatda olub fevt oldukda müddet-i mezbûr bulunmağın mezbûrun cümle malından azad olub harer olmuş iken mezbûr filân bana mâlikâne vaziyed idüb tasarruf eder idi kasr ve izale olunmak taleb iderim dediğinde gibbe's-suâl filân husus-i mezbûru inkâr idüb mezbûrdan davasına mutabık beyyine taleb olundukda udûl-ı müslimînden filân ve filân nâm kimesneler mahfel-i kazaya liecli'ş-şehâde hâzırân olub fi'l-vâki' müteveffayı mezbûr filân hal-i sıhhatinde cariyeye-i memlûkesi olan mevsufe-i mezkûreyi vefatında kırk gün mukaddem azad olmak üzere tedbir-i mukayyed ile müdebber eyledi idi bu hususa şahidleriz şahadet dahî ideriz deyü iddia-i şehâdet-i şer'iyye ettiklerinde gibbet't-ta'dîl ve't-tezkiyye şehâdetleri makbule olub mezbûr filânın cümle malından mevsufe-i mezkûrenin atikine hüküm olunub gibbe't-taleb bu huruf ketb ve tahrir olundu sûret-i subût-ı kitabet iş bu ba'isü'l-kitâb uzun boylu açık kaşlı ela gözlü Mâ-cera'l-asl filân bin Abdullah bundan akdem Mahrûse-i Brusa'da filân mahallede vefat eden filân nâm kimesnenin sulbi kebir oğlu filân maahzarında tâkrir-i dâ'vâ idüb bin müteveffayı mezbûr filânın abd-ı memlûğü olub hal-i hayatında beni on bin akçe vermek

17a

Üzere yahut beş yıl hıdmet itmek üzere yine kitabete kesub ba'dehu bin dahî bedel-i kitabet olan meblağ-ı mezbûru bi't-temam kendüye teslim idüb yahut beş yıl hidmet idüb azad olmuşiken mezbûr fevt olmağla oğlu merkûm filân benim mâlikâne tasarruf idüb men olunmak taleb iderim dediğinde gibbe's-suâl mezbûr filân husus-i mezbûru bi'l-külliyeye inkâr idüb müddeî mezbûrdan kelimatına mutabık beyyine taleb olundukda adl-i müslimînden filân ve filân nâm kimesneler liecli'ş-şehâde mahfel-i kazaya hâzırân olub fi'l-hakika mezbûr filânı mevlası olan mezkûr filân hal-i sıhhat ve hayatında on bin akçe virmek üzere kitabete kesüb yahut beş yıl kendüye hidmet itmek üzere kitabete kesüb ba'dehu mezbûr filân dahî meblağ-ı mezbûru bi'temama merkûm filâna teslim yahut beş yıl kâmilen hidmet idüb idüb hala sair-i ahrar asliyyen gibi harerdir deyü hususa şahidleriz şehâdet dahî ideriz deyü edâ-yı şehâdet-i şer'iyye ettiklerinde ba'de't-ta'dîl ve't-tezkiyye şehâdetler makbule olub merkûm filânın atikine hüküm olunub bu huruf-ı gibbe't-taleb ketb ve terkim olundu sûret-i fesh akd-ü kitabet iş bu uzun boylu açık kaşlı ela gözlü Eflâkü'l-asl filân bin Abdullah meclîs-i şer'i şerifde mevlası iş bu ba'isü'l-kitâb filân mahzarında bi't-tev'ü'l-saf ikrâr ve itiraf idüb bundan akdem mevlam mezbûr filân beni on bin akçe vermek üzere kitabete kesdi idi lakin meblağ-ı mezbûru edadan aciz ve kasrolunmak taleb iderim diyecek mevlası

17b

Mezbûr filân rızası ve mevsuf mezkûrun taleb ile atik-i kitab fesh olunub mezkûr yine kemagan olan rakka-i avd edecek mâ vaka'a mezbûr filân talebi ile ketb olundu bab-ı salis bey' veche icra ve bunlara müte'allik ve bunların müte'allik olan sûret-i beyânındadır sûret-i bey' münezzele hamd-ı mevfur ve tenkir nâ-mahsur ol malın hakiki malın cumhur canibine muayyen ve maksurdur ki (silik...) hal ve rebvali ihram itmekle umur-ı nema intizam verdi vusuleten ve selam ol mümeyyiz hal ve haram ve mübeyyin şerai ve ahkâm-ı cenabına ahdi olunur ki imtina bey' ve şerait ve dahî al-i ashabına ki umur-ı şer'ide eğer mütabaat etmişlerdir zilk-e ba'is mukadelayı huruf kitab ve dayı nazm-ı münşi hitab budur ki Mahrûse-i Brusa sükkânından filân bin nam kimesne mahzarında mahfel-i kazada iş bu ba'isü'l-kitâb filân mahzarında bi't-tav'i ikrâr ve itiraf idüb Mahrûse-i mezbûre mahalâtından filân mahallede vâki' filânı havi ve müştemil olub filân ve filân mülküne müntehiy olub ilâ hîn hezaü'l-akd-ı mülk mahz sahih olan menzîl i ame-i tevabi ve levami ve kâfe-i menafi ve rafi ile mezbûr filâna bey'-i bat sahih ile on bin fidd-i rayic fi'l-vakit akçeye bey' idüb feyz-i semen medud ve teslim mübî mahdud eyledim ba'de'l yevm menzîl-i mahdud mezbûr mezkûr mülk müşterasıdır keyf-ü mâyeşâ tasarruf eylesün dediğinde mukrerr-i mezbûru ikrâr-ı meşrûhasında müşteri mezbûru dahî bi'l-muvâcehe tasdik ve bi'l-meşafehe tahkik edecek mâ vaka'a gibbe't-taleb ketb olundu.

18a

Bey'-i harîka ma hakkü's-sakîdir Mahrûse-i Brusa ahalisinden filân bin mahfel şer'i şerifden iş bu ba'isü'l-kitâb filân bin filân mahzarından bi't-tav'i sekâsı ve'r-rıza ve'l-ihtiyar itiraf ve ikrâr idüb mahrûse-i mezbûr tevabinden filân karyede vâki' filân ve filân mülküne müntehi olub Nilüfer nam nehr-i kebirden cari olan sudan her hafta çarşamba gün vakt-i sabahta ahşama değin hakkı olan bağçeyi mezbûr filâna on bin akçeye bey' idüb kapz-u semen merkûm ve def mübî mersum eyledim dediğinde mukrır-ı mezbûru ikrâr-ı meşrûhunda müşteri mezkûr dahî vecaha tasdik ve şefeha tahkik edecek mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu verese-i mülk mevruslarını bey' ettikleri suretdir Mahrûse-i Brusa muhalâtından filân mahallede bundan 'akdem vefat eden nam filân kimesnenin kebir oğulları filân ve filân ve zecve-i metrûkesi filâna binti filân nâm hatun meclîs-i şer'i şerifinde iş bu ba'isü'l-kitâb filân mahzarında ikrâr-ı tam tâkrir-i kelam idüb mahalle-i mezbûrede vâki' filân ve filânı havi ve filân mülküne müntehi olub müteveffâyı mezbûrdan eser-i şer'i ile bize intikal eden menzîl i cem-i hudud ve tevabı hukuk ve menafi ile mezbûr filâna bey' bat kati ile sekiz bin akçeye

bey' idüb kabz-u semen ve teslim eyledik giddiklerinde mübî mukarar ve bin mezbûr ve beni ikrâr-ı meşrûhlarında müşreti mezkûr dahî bi'l-muvâcehe tasdik ve bi'l-meşafehe tahkik edecek mâ vaka'a gıbbe't-taleb ketb olundu sûret-i bey'üz- zarureddin Mahrûse-i Brusa mahallatından filân mahallede bundan 'akdem vefat

18b

Eden filânın mehmed nam sagir oğlunun vasiyi şer'isi olan filân mahfel-i kazada iş bu ba'isü'l-kitâb filân bin filân mahzarında ikrâr ve tâkrir-i kelim idüb mahalle-i mezbûrede vâki' filânı ve filânı müştemil olan filân ve filân ile mahdud olan menzîl müteveffayı mezbûrun maliği olup ba'd vefata oğlu sagir mezbûre intikal etmişidi lakin müteveffayı mezbûru filân vakıfta veche karzdan olun on bin akçe deyni şuhud-ı udûl ile benim müvâcehemde sabit olup muhalefetinden hüküm olunub lakin müteveffayı mezkûru akar ve menkûl kısmından menzîl mezbûreden gayri terekesi olmamağla zarureten deyn-i merkûm için bey' olunmak lâzım olacak sevk-i sultanide kerren anid o müzayede olunub merkûm filânın üzerinde sekiz bin akçede karar idüb bir akçe ziyade ile ahir-i tali olmaması vesayetim megin hasebiyle menzîl-i mezkûru meblağ-ı merkûma mersume filâna bey' idüb kabz-u semen ve teslim-i mübî' eyledim dediğinde vasi mezbûrun kelimat-ı meşrûhasında müşteri mezkûru dahî bi'l-muvâcehe tasdik ve bi'l-meşafehe tahkik edecek gıbbe't-taleb ketb ve tahrir olundu sûret-i bey' menzîl ve takaz-ı semendi Mahrûse-i Brusa ahalisinden filân bin filân mahfel-i kazada iş bu ba'isü'l-kitâb filân bin filân mahzarında ikrâr ve itiraf idüb Mahrûse-i mezbûrede havace şükrü (...) mahallesinde filân (...) ve filânı müştemil olup ve filân ve filân mülküne muntehi olan mülk-i menzîl imi cem tevabi ve deva-i hakkı ile mezbûr filân bey' bat-ı sahih kıta ile beş bin akçeye bey' idüb teslim-i mübî' eyledikten sonra

19a

Semen-i mezbûru müşteri mezkûrun benim zimmetimde cihete karzdan on beş bin akçe makaza eyledim min ba'd menzîl-i mezkûrun mülk-i müşterisi olup ve semeninden mezbûr zimmetinde bir akçe ve bir hayye baki kalmamışdır dediğinde mukırr-ı merkûmu ikrâr-ı meşrûhunda müşteri mezkûr dahî bi'l-muvâcehe tasdik ve bi'l-meşafehe tahkik edecek ma hüve'l-vâki' ketb olundu sûret-i bey' mukayaza Mahrûse-i Brusa ahalisinden filân bin filân mahfel-i kazada ba'isü'l-kitâb filân bin filân mahzarında ikrâr ve itiraf mülküne muntehi olan mülk-i menzîl i mezbûr filânın filân mahallede vâki' filânı müştemil ve filân mülküne muntehiy olan mülk-i menzîl i ile bey' idüb her birimiz kabz-ı semen müşteri ve teslim-i mübî' eyledik ba'de'l yevm filân mahallede vâki' olan menzîl-i mezbûr mezkûrun mülk-i

mahzidir dediğinde mukırr-ı mezbûru ikrâr-ı meşrûhada filân dahî bi'l-muvâcehe tahkik edecek mâ vaka'a ketb olundu çiftlik içinde olan eşyâ ile bey' idüb ferağ tefviz olduğudur Mahrûse-i Brusa sükkanından filân bin filân mahfel-i kazada iş bu ba'isü'l-kitâb filân bin filân mahzarında ikrâr-ı tam ve tâkrir-i kelim idüb Mahrûse-i mezbûr tevabiden filân nâm karyede vâki' filân ve filânı havi ve müştemil olub filân ve filân mülküne müntehiy olan mülk-i çiftliğimi ve içinde olan iki ras su sığır ve bir çift kara sığır öküzü ve iki arabayı ve sair adedi bey'imizde ilm-ü şer'i ile malum olan ziraat ve esbab-ı hırsati mezbûr filâna safka-i vahide olan

19b

İle yüz bin akçeye bey' idüb kabz-u semen ve teslim-i mübî' eyledikten sonra yine karye-i mezbûre hududunda vâki' olub filân ve filân ile mahduden olan filân ve kâfi olan on kıta mezrumun dahî hak-ı tasarrufunu vakf-ı mezbûr mütevellisi marufetiyle mezbûr filâna tefviz idüb mukabele-i tefvizde yedinden on bin akçe kabz eyledim ba'de'l menzîl-i mezbûru ve eşyâ-yı mezkûre mezra-i mezbûreyi keyf-ü mâyeşâ tasarruf eylesün dediğinde mukırr-ı mezbûru ikavil-i meşrûhasında merkûm filân dahî bi'l-muvâcehe tasdik edecek mâ vaka'â ketb olundu sûret-i bi't-tarikü'l-istiğlal Mahrûse-i Brusa mahallatından filân mahalle ahalisinden filân bin filân mahfel-i kazada filân vakfına bi'l-fiil müteveli olan filân mahzarında ikrâr ve tâkrir-i kelim idüb mahalle-i mezbûrede vâki' filân ile mahdud olan mülk-i menzîl i on bin ekçeye bey' idüb müteveli mezbûr dahî mal vakf-ı mezbûr ile bi't-tarikü'l-istiğlal işтира idüb kabz-u semen ve teslim-i mübî' eyledikten sonra menzîl-i mezbûru ba'de't-tahliyetü'ş-şer'iyyete yine tarih-i kitab şehri gurrelerinden sene-i kâmile gayetine varınca müteveli mezbûrdan bin akçeye isticar eyledim ol dahî veche meşrûh üzere icar ve teslim eyledi dediğinde gıbbe't-tasdik menzîl-i mezbûrun ve ücret-i lâzıme dediğine sen filân tarafından emr-ü kabulü haviye kefil oldukda mâ vaka'â kefaliyetle ketb olundu sûret-i bey' bi'l-vefa Mahrûse-i Brusa'da sükkanından filân nâm kimesne filân mahalle filân mahzarında ikrâr ve itiraf idüb mahalle-i mezbûrdan filân ile mahdud

20a

Ve filânı müştemil olan mülk-i menzîl i cem-i tevabi veleva hakkı ile tarih-i kitab şehri gurrelerinde sene-i semanına müeccel olmak üzere bey' bi'l-vefa tarik ile bin akçeye bey' idüb kabz-u semen ve teslim-i mübî' eyledim dediğinde mukırr-ı mezbûru ikrâr-ı meşrûhunda mezbûr filân dahî bi'l-muvâcehe tasdik edecek mâ vaka'â ketb ve tahrir olundu sûret-i tefviz hak-ı tasarruf dükkan böyle yazılır Mahrûse-i Brusa ahalisinden filân bin mahfel-i kazada iş

bu ba'isü'l-kitâb filân bin filân mahzarında ikrâr ve itiraf idüb merhum mağfired desâr-ı sultan gazi hüdavendigâr vakfından olub Mahrûse-i mezbûr esvakından filân çarşusunda vak'î filân filân mülküne müntehi (... ..) tarik-i vakfî mezbûrda elli akçe ücret müeccelesi olub ücret-i müeccele ile taht-ı tasarrufundan olan bir bab dükkanın hak-ı tasarrufunu vakf-ı mezbûr mütevellisi marufetiyle mezbûe filâna tefviz idüb yedinden bin akçe olub kabz eyledim min ba'd keyf-ü mâyeşâ ve tasarruf eylesün dediğinde mâ vaka'a ketb olundu müteveli vakf dükkanı ücret-i muaccele ile ahire verübtemek mucibince hacetdir Mahrûse-i Brusa ahâlisinden iş bu ba'isü'l-kitâb filân bin filân mahfel-i kazada tâkrir-i kelâm idüb merhum filân vakfından olub filân çarşuda vâki' filân ile mahdud canib vakfa yevmi bir akçe ücret muaccelsi olan bir bab dükkanı ücret-i muahhale ve müeccele ile filân nâm kimesnenin taht-ı tasarrufunda olub hala mezbûr filân vefat idüb evlâdı

20b

Kalmamağın dükkanı mezbûr kanun üzere vakfa kaldıkda vakf-ı mezbûrun hala mütevellisi olan filân benim yedimde vakf için beş bin akçe ücret muaccele olub kabz ettikten sonra dükkan-ı mezbûru bana yevmi bir akçe ücret müeccele ile icbar ve teslim idüb yedime hat ve zimmetini havi ve müştemil temessük vermiştir mucibince canib-i şerden dahî hüccet tâkrir olunmak taleb ederin deyü kelimat-ı meşrûhasına mutabık ve kulunu natık müteveli mezbûrun hatt-ı hatimini müştemil ve filân tarih ile müverrih temessük ibrâz edecek mucibince bu huruf-ı ketb ve tahrir olunub yedine vaz olundu vakfin mütevellisi gelüle... olan mezrağı ihra tabık ile verse hüccet böyle yazulur Mahrûse-i Brusa'da âsude olan cennet mekân hallede aşıyan merhum Bayezıd Sultan Yıldırım han tâbe serâhu mesvâhu hazretlerinin evkafına hala müteveli olan fahrü'l-emâcid ve'l-ayân filân ağa ibn-i filân mahfel-i kazada Mahrûse-i mezbûre ahâlisinden iş bu ba'isü'l-kitâb filân bin filân mahzarında ikrârı tâm ve tâkrir-i kelâm idüb sâlifü'l-avsâfdan hududunda vâki' olub filân ve filân mezralarına müntehiy tahminen on mudluk tohum isti'ab eder beş kıta mezra mukaddem karye-i mezbûre ahâlisinden filân nâm kimesnenin tasarrufunda olub fevt olundukda evlâd-ı zükuru kalmayub kanun üzere tabuya müstehâk olmağın mezkûr filânın yedinden vakıf için on bin akçe resm-ü tabusun alub kabz

21a

Ve zabt idüb tasarrufuna izn ve yedine hatt-ı ve hatmini havi ve müştemil temessük verdim ba'de'l-yevm canib-i vakfa sal-i aşirin eda idüb keyfim eşyâ-i tasarruf eylediğinde müteveli müşârun ileyh kelimat-ı meşrûhasında mezbûr filân dahî vicahen tasdik ve şifâhen tahkik

edecek ma hüve'l-vâki' bi't-taleb ketb olundu sagirin babasından intikal eden menzîl i harapa müşerref olub bey'ine tamirine dahî malı olmayacak vasine bey'ine inz verildiği suretdir Mahrûse-i Brusa mahallatından filân mahallede bundan 'akdem kuvvet olan filân nâm kimesnenin sulbi oğlu filân nâm sagirin varisi şer'isi olan filân bin filân mahfel-i kazada tâkrir-i kelim idüb mahalle-i mezbûrede vâki' filân ve filânı müştemil olub filân mülküne muntehiy olan müteveffayı mezbûr filânın mülkü olub fevt olmağla sagir mezbûr intikal idüb lakin mezbûr mürur-ı eyyam ile harab ve mâil-i türâb olub sagir-i mezbûrun tamir ve müremmetine vefa ider malı olmayub tehir olunursa bi'l-külliyeye münhedim ve münadem olub sagir-i mezbûre külli gaddar ve zarar müretteb olmak mukarrer olmağın ve menzîl-i mezbûr semen misli ile bey' olunub semen istirbah olunmak mukarrer olmağın ve menzîl-i mezbûr semen misli ile bey' olunub semen istirbah olunmak sagir hakkında men cemü'l-vücuha evveli olmağın cenab-ı şerden menzîl-i mezkûrun beyyine izn verülmek taleb iderin dediğinde kelimatına vakıf ihbar ettiklerinde mezbûrun beyyine izn verilüb bu huruf-ı ketb ve terkim olundu bey'tü'l-mal'a aid olan menzîl in bey'i suretidir

21b

Mahrûse-i Brusa'da hala bey'tü'l-mal emini olan fahrü'l-cuyüş filân çavuş bin Abdullah mahfel-i kazada iş bu ba'isü'l-kitâb filân bin filân mahzarından ikrâr ve tâkrir-i kelim idüb Mahrûse-i mezbûrede vâki' filân mahallede fevt olub zahirde vâris marufu olmamağla cümle mezrukâtı canib-i bey'tü'l-mala aid olan filân bin filân nâm kimesnenin muhalefetinden mahalle-i mezbûrede vâki' filânı müştemil olub filân ve filân ile mahdud menzîl e sük-ı sultanide mehalis talebin ve mehafel-i rağibinde kiraren nida ve müayede olundukda on bin akçede mezbûr filânın üzerinde karar idüb bir akçe ziyade ile ahre talebi ve mezidarı olmamağın menzîl-i mezbûru mezkûr filâna meblağ-ı merkûm olan on bin akçeye amanetim hasebiyle bey' idüb kabz-u semen ve teslim-i mübî' eyledim dediğinde emin müşârun ileyhi kelimat-ı meşrûhasında mezbûr filân dahî vicahen tasdik ve şifehen tahkik edecek mâ vaka'a gibbe't-taleb ketb olundu sûret-i ikaledir Mahrûse-i Brusa'da filân mahalle sakinlerinden filân meclîs-i şer'i şerifde iş bu râfiü'l-kitab filân bin filân mahzarından ikrâr ve itiraf idüb mahalle-i mezbûrede vâki' filân ve filânı müştemil filân ile mahdud olan mülk menzîlimi mezbûra on bin akçeye bey' idüb kabz-u semen ve teslim-i mübî' eyledim lakin müşteri merkûm nadim olub ikale-i müzayed temkin bendahî taliben li'ecr-i ve's-sevab minü'l-meliki'l vebab ikale-i sahiha-i şer'iyye ile akd-u mezkûdan fesh eylediğimizden

22a

Sonra kabz eylediğim semen-i mezbûre teslim idüb ol dahî menzîl-i mezbûru bana teslim eyledi dediğinde mukırr-ı merkûmu ikrâr-ı meşrûhunda mezbûr filân vicahe tahkik ve şifa tasdik edecek mâ vaka‘a ketb olundu sûret-i selemdir Mahrûse-i Brusa mahallatından filân mahalle sükkanından filân bin filân mahzarında ikrâr ve itiraf idüb mezbûr filân yedinde selim-i şer‘i tarikiyle Mahrûse-i mezbûrede elan çarşuda vâki‘ dükkânında bin akçe alub tarih-i kitab şehri guresinden yine meclîs-i akde mezbûr filân Brusa müddeî ile iki muddiyle topuz buğdayı teslim itmeğe taahhüd eyledim dediğinde mukırr-ı mezbûru ikrâr-ı meşrûhunda mezbûr filân dahî bi’l-muvâcehe tasdik ve bi’l müşâfehe tahkik idecek mâ vaka‘a bi’t-taleb ketb olundu sûret-i subût şefâ Mahrûse-i Brusa mahallatından filân mahalle sükkanından filân bin filân maclis-i şer‘i şerifde iş bu ba’isü’l-kitâb filân bin filân mahzarında tâkrir-i dâ’vâ idüb mahalle-i mezbûrede vâki‘ filânı olan menzîl filân nâm kimesnenin mülkü olmağla mezbûre iki bin akçeye bey‘ idüb ol dahî iştira lakin bin eyledim bi’l-a tehir müvasebe ve taleb-i şefâ idüb müslümanları İshad eyledim mezbûr filân eyledim sual olunub menzîl i mezkûr bana hüküm olunmak taleb iderim dediğinde gibbe’s-suâl mezbûr filân cevabında menzîl-i mezbûru veche merkûm

22b

Üzere mezkûr filândan iştira eylediğine muterif olub veche merkûm üzere mezkûrun menzîline mülâsık olmağla şafi olub ve şerait-i şafiyemi riayet idüb taleb ve şifa ve müvasebe ve iştihad eylediğine inkâr edecek gibbe’l-istişhâd filân bin filân ve filân bin filân mahfel-i kazada liecl’iş-şehâde hâzırân olub fi’l-hakika mezbûr filânın menzîl-i mezbûre mutassıl ve mülâsık olmağla şifa olub ve mezbûr akd-u mezkûru istima eylediğinde tehir-i müvasebe ve taleb-i şifa idüb bizi iştihad eyledi bu hususa şahidleriz şehâdet dahî ideriz deyü edâ-yı şehâdet-i şer‘iyye ettiklerinde ba‘de riayete şeraitü’l-kabul şehâdetleri makbule olub menzîl-i mezbûr şifayi mezkûr filâna hüküm olunub bu huruf ketb ve terkim olundu ceri zilk sûret-i isbat mübaye filân mahfel-i kazada at’i’z-zikr olan menzîl e vazü’l-yed olduğu şer‘en malum olan filân mahzarında tâkrir-i dâ’vâ idüb mezbûrun yedinde ve tasarrufunda olub filân mahallede vâki‘ filân ile mahdud olan babam mezkûrun menzîl i olub filânın mülkü fevt olub veraseti bana münhasıra olmağla bana vâris intikal etmişken mezbûr filân bi gayri veche şer‘e vaz-i yed ider idi kasr ve izale olunmak taleb iderim dediğinde gibbe’s-suâl mezbûr filân cevabında fi’l-hakia menzîl-i mezkûr mezbûr filânın mülkü olub hal-i sıhhat ve hayatında bana on bin akçeye bey‘ idüb kabz-u semen ve teslim

23a

mübî eyledi idi mülk-i müşteramdır diyecek gıbbe'l-inkâr ve akîbü'l-istişhâd filân ve filân liecli'ş-şehâde hâzırân olub fi'l-hakia müteveffayı mezkûr filân hal-i hayatında ve kemal-i sıhhatinde mülkü olan menzîl mahdud-ı mezbûru bizim huzurumuzda merkûm filâna on bin akçeye bey' idüb kabz-u semen ve teslim-i mübî' eyledi menzîl-i merkûm nehc-i mersum üzere müddeî-i mezkûrun mülk-ü müşterasıdır biz bu hususa şahidleriz şehâdet dahî ideriz deyü edâ-yı şehâdet-i şer'iyye ettiklerinde ba'de't-ta'dîl ve't-tezkiyye şahidleri makbule olub mâ vaka'a kayd olundu sûret-i subût mazmun hüccet-i istiflal Mahrûse-i Brusa'da filân vakfına mütevveran olan filân bin filân mahfel-i kazada filân mahzarında tâkrir-i dâ'vâ idüb mezbûr filân mukaddemâ vakıf-ı mezbûre müteveli olan filâna filân mahallede vâki' filân ile mahdud olan mülk-i menzîl ini filân tarihin filân ayının guresinde üç bin akçeye bey' idüb ol dahî mal vakf-ı mezbûr ile bitarîkû'listiğlal iştirâ idüb kabz-u semen ve teslim-i mübî' mersum eyledükden sonra ba'de't-tahliyyetü'ş-şer'iyye yine şehir-i mezbûr guresinden sene-i kâmile gayetine varınca üç yüz akçe ile isticar etmişidi asıl maldan olan üç bin akçeyi vakf için mezbûrdan taleb iderin deyü kelimat-ı meşrûhasına mutabık vücuha mestûr üzere bey' ve isticarı natika mevlana filân bin filân nâm naibü'ş-şer'inin hatt-ı vehimetini müştemil ve tarih-i mezkûr ile müverrihe hüccet-i şer'iyye ibrâz eyledüğünde gıbbe's-suâl mezbûr filân

23b

Hüccet-i merkûmenin mezmununu inkâr edecek gıbb'l-istişhâd filân ve filân liecli'ş-şehâde hâzırân olub mazmun hüccet-i merkûmeye mutabık ve mucibiyle meblâğ mevakıf edâ-yı şahadet-i şer'iyye ettiklerinde riayete şeraitü'l-kabul eşhadetleri makbule olub mezbûru canib-i vakfa eda itmeğ için tebiye olundu sûret-i subût bey'i gulam Mahrûse-i Brusa Rusiyyü'l-asldan filân nâm kimesne iş bu ba'isü'l-kitâb filân bin filân mahzarında tâkrir-i kelim idüb mezbûrun yedinde olub iş bu meclîsde mevcut ve hîn-i davada müşârun ileyhi olan orta boylu açık kaşlı ela gözlü Macirü'l-asl filân bin filân nâm emir benim abd-i memlûküm iken merkûm filân bi gayri veche şer'i vaziyed ider idi kasr-u izale olunmak taleb iderin dediğünde gıbbe's-suâl mezbûr filân cevabında fi'l-hakika iş bu mevsuf mezkûr mezbûr filânın abd-i memlûküdür lakin bana mukaddemâ on bin fiddi akçeye bey' idüb kabz-u semen ve teslim-i mübî' eyledi mülk-i müşteramdır diyecek gıbbe'l-inkâr ve akbü'l-istişhâd udûl-ı müslimînden filân bin filân ve filân bin filân liecli'ş-şehâde hâzırân olub fi'l-hakika gulam-u mevsuf mezkûru maliği olan merkûm filân bizim huzurumuzda mezbûr filâna meblağ-ı mezbûr on bin akçeye bey' idüb kabz-u semen ve teslim-i mübî' eyledi bu hususa şahidleriz şehâdet dahî ideriz deyü eda ve şehâdet-i şer'iyye ettiklerinde ba'de't-ta'dîl ve't-tezkiyye şehâdetleri hayyiz kabulde vâki' olub mucibiyle hüküm olundu bu huruf ketb olundu

24a

Fasl-ı fi'l-hibete sûret-i hibe menzîl hamd-ü bihab ve şükrü müstetab ol mülk vehib cenab ve'l-insabına ref olunur ki vahib umur ve razık cumhurdur ve selat-ı selevat ol seyyid-i kâinat ve muciz-i mevcudat canibine ahdi olunurki halayı sebilü's-sevab ve mübey'yen hayyiz sevabdır ve al'î ashab ve evlâd ahabına ahdi olunur ki her biri camî-i cuma ve bey'n ve nasr-ı şeriat seyyidü'l-mürselin ve ba'de dâ'i-i tahrir-i kitab ve baas-ı teshir-i hitab budur ki Mahrûse-i Brusa mahallatından filân mahallede sakin filân bin filân nâm kimesne şer'i şerifde sulbi kebir oğlu iş bu ba'isü'l-kitâb filân bin filân mahzarında ikrâr ve itiraf idüb selük-i mülk-i sahihede münselük ve münharit ve basit-i zabt ve tasarrufumda muntazam ve muntazım olub mahalle-i merkûmende vâki' filânı müstemil filân ile mahdud olan menzîl imi mezbûr filâna hibe sahiha-i şer'iyye ile hibe ve temlûk idüb ba'de't-tahliyyetü'ş-şer'iyye teslim eyledim oldahî meclîs-i hibede menzîl-i mahdud mekur oğlum mezbûr filânın mülk-i mahsıdır keyf-ü mâyeşâ tasarruf eylesün dediğinde vahib-i mazburu kelimat-ı meşrûhasında mevcubla mezkûr dahî vicahen tasdik ve şifahen tahkik edecek mâ vaka'a gıbbe't-taleb ketb olundu veled-i sagirine hibe suretidir Mahrûse-i Brusa mahallatından filân mahallede sakin filân bin filân nâm kimesne mahfel şer'i şerifinde tâkrir-i kelam ve bast-i mukaddemât meram idüb selük-i mülkümde

24b

Mülkün olub mahalle-i merkûmede vâki' filânı müstemil ve filân ile mahdud olan menzîl i cümle tevabi velev ehakkı ve kâfe-i mürafık ve terayiği ile sulbi oğlu Ahmed nam sagire hibe-i sahiha-i şer'iyye ile hibe ve temlûk ve teslim idüb ba'de't-tahliyyetü'ş-şer'iyye yine meclîs-i hibe de velayetim hasebiyle kabz-ı kabul ve intihab eyledim min ba'd menzîl-i mahdud mezkûr oğlum sagir-i mezbûr Ahmed'in mülk-i mahsıdır benim alakam ve müdahilim yokdur dediğinde mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu sûret-i hib-i mihr-i müeccel Mahrûse-i Brusa mahallatından filân mahallede sakine olan filâne binti filân hatun zevci ba'isü'l-kitâb filân bin filân mahzarında ikrâr-ı sahih-i şer'i ve itiraf-ı sarih müddeî idüb zevcem filânın uhdesine mütakarar olan on bin akçe mihr-i müeccelimi mezbûre hasbetün-illah-u teâlâ hibe-i sahiha-i şer'iyye ile hibe eyleyüb mezbûr dahî kabul ve intihab ettikten sonra zimmetini husus-i mezbûre müte'allik dâ'vâ ve talebden ibrâ eyledim min ba'd mihr-i müeccelimden zimmetinde bir akçe ve bir habbe hakkım yoktur dediğinde mukarre-i mezbûreyi ikrâr-ı meşrûhasında mukarr-ile merkûm filân dahî vicahen tasdik ve şifahen tahkik edecek mâ vaka'a gıbbe't-taleb ketb olundu sûret-i hibe deyn-i limen aliyhiddin Mahrûse-i Brusa

mahallatından filân mahallede filân bin filân mahfel-i kazada iş bu ba'isü'l-kitâb filân bin filân mahzarında ikrâr ve itiraf idüb mezbûr filân zimmetinde ceht-i karzdan on bin akçe deyinmi hasbetün-illah-u

25a

Teâla mezbûr filâna hibe-i sahihhe-i şer'iyye ile hibe eyledim ol dahî kabul ve ittihad eyledi min ba'd zemmetinde meblağ-ı mezbûrdan bir akçe ve bir habbe hakkım bu kadar dediğinde mukırr-ı mezbûru ikrâr-ı meşrûhunda bi'l-muvâcehe tasdik edecek mâ vaka'a bi't-taleb kayd olundu sûret-i subûten hibe avz Mahrûse-i Brusa mahallatından filân mahalle sakininde filân bin filân mahfel-i kazada iş bu ba'isü'l-kitâb filân bin filân mahzarında ikrâr ve itiraf idüb filân mahallede vâki' filânı müstemil ve filân ile mahdud olan mülk-i menzîl-i mezbûr filâna hibe-i sahihe ve şer'iyye ile hibe ve temlik ve teslim idüb ol dahî kabz ve kabul ve ittihad eyledikden sonra bir kırmızı uzun yekelli ferace ve bir yeşil kaftan bana avz verüb ben dahî zikrolunan ferace ve kaftanı hibe-i merkûmeden avz alub kabz ve kabul eyledim min ba'd menzîl-i merkûm mezkûr filânın mülküdür dediğinde mukırr-ı mezbûru ikrâr-ı meşrûhunda merkûm filân dahî vicahen tasdik edecek mâ vaka'a gıbbe't-taleb ketb olundu sûret-i subût-ı hibe Mahrûse-i Brusa mahallatından filân mahallede vefat eden filânın sulbi oğlu filân mahfel-i kazada karındaşı olub at'i'z-zikr olan menzîle vaz-ül yed olduğu ilm-ü şer'i ile malum olan filân mahzarında tâkrir-i dâ'vâ idüb karındaşım mezbûr filânın yedinde ve tasarrufunda olub mahalle-i mezbûrede vâki' filânı müstemil filân ile mahdud olan menzîl babamız mezkûr filânın mülkü olub ba'de vefata veraseti ikimize

25b

Ve tasarruf Münhasıra olmağla nısf bana icrayi mezkûre intikal etmişiken karındaşım mezkûr filân cümlesine vaz-ül yed idüb tasarruf ider benim nısf hissemenden yedi kasr olunmak taleb idersin dediğinde gıbbe's-suâl mezbûr filân cevabında fi'l-hakika menzîl-i mahdud mezkûr babamız mezkûr filânın mülkü lakin hal-i hayatında ve kemal-i akl ve sıhhatinde şer'an tasarrufat ve teberruatı nafize ve mutebere olduğu halde menzîl-i mezbûru bana hibe-i sahiha-i şer'iyye ile hibe ve temlik ve ba'de't-tahliyye teslim idüb ben dahî meclîs-i hibede kabz ve kabul ve ittihad eyledim idi udûl-ı müslimînden filân ve filân liecli'ş-şehâde hâzırân olub fi'l-vâki' müteveffayı mezbûr hal-i hayatında menzîl-i mahdud-ı mezbûr oğlu müddeî mezbûre hibe ve temlik ve ba'de't-tahliyye teslim idüb ol dahî meclîs-i hibe-i kabz ve kabul ve ittihad eyledi bu hususa şahidleriz şehâdet dahî ideriz deyü eda-yı şehâdet-i şer'iyye ettiklerinde ba'de't-ta'dîl ve't-tezkiyye şehâdetleri makbule olub mucibiyle hüküm olunub bu huruf ketb

olundu sûret-i icar vakf-ı eyyam Mahrûse-i Brusa'da vâki' filân vakfına bi'l-fiil mütevellî olan filân bin filân mahfel-i kazada iş bu ba'isü'l-kitâb filân bin filân mahzarında tâkrir-i kelam idüb vakf-ı mezbûreden olub Mahrûse-i mezbûrede filân mahallede vâki' vakf-ı mezbûre iltima ile tecdid ve tavsifden müstağni olan çifte hamamı mezbûr filâna tarih-i kitab-ü seniyyesi şehr-i filânı guresinde sene-i

26a

Kâmile gayetine mezbûre filân dahî nehc-i mezkûr üzere kabul ve isticar eyledikten sonra sahih-i icar ve teslim eyledim dediğinde mahalle-i mezbûre sükkanından filân nâm kimesne ücret-i mezbûreye tarafından emr-ü kabulü kefaletle kefil oldukda ma hüve'l-vâki' ketb ve tahrir olundu sûret-i icar değirmen Mahrûse-i Brusa'da merhum Ali Paşa vakfına hala mütevellî olan filân bin filân mahfel-i kazada iş bu hamîlü'l-kitâb filân bin filân mahzarında ikrâr-ı tam ve tâkrir-i kelam idüb vakf-ı mezbûrdan olub Mahrûse-i merkûmede gökdere demekle maruf vadide vâki' vakf-ı müşârun ileyh intima ile tecdid ve tavsifden müstağni olub vadiyi mezkûrden cereyan eden su ile dâ'i olan iki göz değirmen mezbûr filâna tevliyet hasebiyle tarih-i kitab şehr-i guresinden sene-i kâmile tamamına varınca ayda bin akçe ücret-i müeccele ile icar ve teslim eyledim dediğinde mezbûr filân dahî zikrolunan değirmeni nehc-i mezbûr üzere kabul ve isticar eylediğinde mâ vaka'a ketb olundu sûret-i icare-i tavile ma ahzü'l-kefil Mahrûse-i Brusa'da vâki' filân vakfına bi'l-fiil mütevellî olan filân bin filân mahfel-i kazada iş bu ba'isü'l-kitâb filân bin filân mahzarında ikrâr ve itiraf idüb vakf-ı mezbûrdan olub filân mahallede vâki' filân ile mahdud olan menzîl-i tarih-i kitab şehr-i guresinde otuz yıl tamamına varınca üç yılda bir akd-i cedid olub akd-i evvelin iltihası akd-u saninin ibtidası olmak üzere tecdid-i met'a

26b

Kadına muhtaç olmaksızın icrayi tavile-i tecviz eden fakuha-i zevü'l-bab kulları üzere kimesne râğbet itmeyüb veche merkûm üzere icar olunmak canib-i vakfa infa olmağın icare-i tavile-i mu'tade ile yılda bin akçe ücret-i müeccele ile mezbûr filâna icar ve teslim idüb yedinden vakf için on bin akçe ücret-i müeccele alub kabz eyledim dediğinde mezbûr dahî nehc-i merkûm üzere kabul ve isticar eyledikten sonra filân mahalle-i sükkanından filân bin filân nâm kimesne ücret merkûmeye tarafından emr-ü kabulü haviye kefalet ile kefil oldukda mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu sûret-i icar veled-i nefis'ül veled-i el sagir filân nâm kimesne filân nâm sabbağ mahzarında ikrâr ve itiraf idüb sulbi veled-i sagir oğlum iş bu hazır-ı fi'l-meclîs olan filânın nefisini velayetim hasebiyle tarih-i kitab şehr-i guresinden bir yıl

tamama varınca yüz akçe ücret-i müeccele ile icbar eyledim dediğinde mezbûr dahî nehc-i merkûm üzere kabul ve isticar idüb sanatını tâlim itmekle taahhüd edecek mâ vaka‘a ketb olundu sûret-i icarü’l-hâkim-ü nefsi’s-sagir filân bin filân nâm şahsa emr-ü mahfel-i kazada hayat taifesinden iş bu ba’isü’l-kitâb filân bin filân mahzarından ikrâr ve itiraf idüb mezbûr filân bana sanat-ı m hayyatı tâlim itmek üzere tarih-i kitab şehri guresinden bin yıl tamamına varınca yüz akçe ücret-i müeccele ile nefsimi mezbûr filâna icbar eyledim dediğinde mezbûr filân dahî veche merkûm

27a

Üzere kabul ve isticar idüb sanatını mezbûr-e tâlim itmek taahhüd eylediğinde mâ vaka‘a ketb olundu sûret-i icarü’l-hâkim-ü nefsi’s-sagir iş bu meclîs-i şer’de hazır olub evveliyasından karib ve baid kimesnesi olmayan filân bin filân nâm sagir ve yetimin nefsinin hâkim muvakkîü’l-kitab tevabıyla ve hüsnü meâb hazretleri vilayet-i ammesi hasebiyle Brusa’da kuyumcu taifesinden ba’isü’l-kitâb filân nâm kimesneye üç yıl tamamına yılda yüz akçe ücret-i müeccele ile icar ve teslim idüb merkûm filân dahî nehc-i mestûr üzere kabul ve isticar idüb kendi sanatını mezbûre kemayığu tâlim itmeğe ve lâzım oldukça libasını ve taamını veya bevc ve başmağını ve gömlek ve donunu malıyla teberrüan itmek taahhüd edecek mâ vaka‘a gibbe’t-taleb ketb ve tahrir olundu bab-ı rabi ikrâr-ı din ve hısm filân bin filân ba’isü’l-kitâb münker-i müvâcehesinde sabit olan eşyâ-yı beyân ider sûret-i ikrâr-ı deyn filân bin filân mahzarında ikrâr ve itiraf idüb mezbûr filâna cihet-i karzdan yahut filân kumaşı behasından altı bin fidd rayic fi’l-vakit akçe lâzımü’l eda deynim vardır dediğinde mukırr-ı mezbûru ikrâr-ı meşrûhunda mukırr-ı ile merkûm filân dahî bi’l-muvâcehe tasdik edecek mâ vaka‘a bi’t-taleb ketb olundu sûret-i ikrâr deyn ve taksit filân bin filân ba’asü’t-taleb filân bin filân mahzarında bi’t-tavi’s-sak ikrâr ve itiraf idüb mezbûr filâna filân behasınan yirmi bin deynim olub dâ‘ini mezkûr dahî deyn-i mezbûru

27b

Tarih-i kitabdan filân yıla varınca her hafta yüz akçe vermek üzere taksit idüb ben dahî taksit-i mezkûru kabul idüb deyn-i mezkûr tamam olunca her hafta mezbûre yüz akçe vermeğe taahhüd eyledim dediğinde medyun mezkûru ikrâr-ı meşrûhunda dâ‘in mezbûr bi’l-muvâcehe tasdik ve nehc-i mezkûr üzere taksit mezbûru tahkik edecek mâ vaka‘a ketb olundu sûret-i te’cîl-i deyn filân bin filân filân bin filân mahzarında ikrâr ve tâkrir-i kelam idüb mezbûr filân zimmetinde filân behasından on bin akçe hakkım olub deyn-i mezbûru tarih-i kitabdan yüz gün tamamına değin te’cîl eyledim dediğinde dâ‘in mezbûr kelimat-ı meşrûhasında medyun

mezkûr dahî vicahen tasdik ve şifahen tahkik edecek mâ vaka‘a gıbbe’t-taleb ketb olundu sûret-i ikrâr bi’l-mülk Mahrûse-i Brusa mahallatından filân mahalle sükkanından filân bin filân mahfel-i kazada zevcesi ba’isü’l-kitâb filâne binti filân nâm hatun mahzarında ikrâr ve tâkrir-i kelim idüb mahalle-i mezbûre de vâki‘ filân müştemil ve filân ile mahdud olan menzîl zevcem mezkûre filânenin mülkü olup ve içinde olan malumü’l-mikdar esas ve avani nehasiyye ve gayr-i nehasiyyeden mal itlak olunur kalil ve keşir ve celil ve sagir her ne var ise yine zevcem mezbûre filânenin mülk-i mahzı sarfı olup ve sagir benim bir vecihle alakam ve müdahilim yokdur yed’im yedi vekâlet ve niyabettir yed-i mülk ve asalet değildir dediğinde mukırr-ı mezbûru kelimat-ı meşrûhasında mezbûr filâna dahî bi’l-muvâcehe tasdik ve bi’l-müşâfehe

28a

Tahkik edecek mâ vaka‘a gıbbe’t-taleb ketb olundu mal-ı vakfdan muamele-i şer’iyye ile deyni olduğuna itiraf suretidir Mahrûse-i Brusa mahallatından filân mahalle sükkanından filân bin filân Mahrûse-i mezbûrede filân vakfına müteveli olan ba’isü’l-kitâb filân bin filân mahzarından ikrâr ve tâkrir-i kelim idüb vakıf-ı mezbûr malından zimmetimde ceht-i karzdan bin akçe ve tarih kitab şehr-i guresinden sene-i kâmile tamamına müeccel çuka behasından yüz akçe deynim olup mukabelesinde filân ve filânı müteveli mezbûre rehin vaz eyledim dediğinde medyun-ı mezkûr-u kelimat-ı meşrûhasında müteveli merkûm dahî bi’l-muvacehe tasdik ettikten sonra mahalle-i mezbûre sükkanından filân bin filân nâm kimesne meblağ-ı merkûmun cümlesine tarafından emr-ü kabulü haviye kefaletiyle kefil oldukda mâ vaka‘a ketb olundu sûret-i ikrâr ahz-u deyn minü’l-medyun Mahrûse-i Brusa mahallatından filân mahalle sükkanından filân bin filân meclîs-i şer’i şerifinde iş bu ba’isü’l-kitâb filân bin filân mahzarında ikrâr ve itiraf idüb mezbûr filânın zimmetinde ceht-i karzdan yahut filân behasından bin akçe hakkım var idi halâ meblağ-ı mezbûru bi’t-temam ve’l-kemal mezkûrun yedinden alub kabzeyledim min ba’d meblağ-ı mezbûrdan zimmetinde bir akçe ve bir habbe hakkım yokdur dediğinde mukırr-ı merkûmu ikrâr-ı meşrûhunda mezbûr filân dahî vicahen tasdik ve şifahen tahkik edecek mâ vaka‘a gıbbe’t-taleb ketb ve terkim olundu sagir baliğ olup vasisinden malını kabz-u itirafıyye buluğa layıkasında olup rüşd ve buluşunu

28b

Dâ’vâ idüb ve rüşdi istinâs olunan filân bin filân nâm şab-ı emrd mahfel-i kazada vasisi olan ba’isü’l-kitâb filân bin filân mahzarıyla bi’t-tav’i’s-saf ikrâr ve itiraf idüb bundan ‘akdem babam mezbûr filân fevt olundukda ben sagir olmağın mezbûr filân vasim olup babamdan

intikal eden emvâlimi kabz ve zabt etmişdi hala ben akl-ı baliğ olub emvâlimi nefis-i hıfz ve vesayatını kemal-i iktidarım olmağın vasiyyi mezbûrun makbuzu olan on bin akçeye bi't-temam vasi-i mezbûrdan alub kabz eyledim min ba'd babamdan intikal eden maldan vazüyy-i zimmetinde bir akçe ve bir habbe hakkım kalmayub zimmetini husus-ı mezbûre müte'allik cem-i dâ'vâ ve husus-ı maldan ibrâ eyledim dedikde mukırr-ı mezbûru ikrâr-ı meşrûhunda vâsi mezbûrdan vicahen tasdik edecek mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu ba'de'l-hesab zimmetinde deyn zuhur eylediğine itiraf suretidir böyle yazılır gaflet olunmaya Mahrûse-i Brusa mahallatından filân mahalle sükkanından filân bin filân mahfel-i kazada filân bin filân mahzarda ikrâr ve tâkrir-i kelim idüb bundan 'akdem mezbûr ile bey'nimizde muamelat-ı şer'iyye ve muvafakat-i mer'iyye bey' ve şer'en ve ahz-u ita vâki' olub hala erbâb-ı zevi'l-bab huzurunda hesap ve kitab idüb zimmetimde mezbûr filânın beş bin akçe hakkı zuhur eyledi meblağ-ı merkûm zimmetimde lâzımü'l eda ve vacibü'l-kaza deynimdir dediğinde mukırr-ı merkûmu ikrâr-ı meşrûhunda merkûm filân dahî

29a

Vicahen tasdik ve şifahen tahkik edecek mâ vaka'a gibbe't-taleb ketb olundu sûret-i subût deyn Mahrûse-i Brusa sükkanından filân bin filân mahfel-i kazada ba'isü'l-kitâb filân bin filân mahzarında tâkrir-i dava idüb mezbûr filânın zimmetinde ceht-i karzdan bin akçe hakkım vardır talep iderim dediğinde gibbe's-suâl mezbûr filân deyn-i mezbûru inkâr idüb müddeî mezbûrdan davasına mutabık beyyine talep olundukda udûl-ı müslimînden filân bin filân ve filân bin filân liecli'ş-şehâde hâzırân olub fi'l-hakika müddeî mezbûr filânın mezkûr filân zimmetinde cihet-i karzdan bin akçe hakkı olub meblağ-ı mezbûr zimmetinde lâzımü'l eda deynidir bu hususa şahitleriz şehâdet dahî ideriz deyü edâ-yı şehâdet-i şer'iyye ettiklerinde ba'de't-ta'dîl ve't-tezkiyye şehâdetleri makbule olub mucibiyle meblağ-ı merkûmun iddiasına tebniye olunub mâ vaka'a gibbet't-taleb kaydolundu sûret-i subût iddayı deyn Mahrûse-i Brusa sükkanından filân bin filân mahfel-i kazada ba'isü'l-kitâb filân bin filân mahzarında tâkrir-i dâ'vâ idüb mezbûrun zimmetinde cihet-i karzdan bin akçe hakkım vardır talep iderim dediğinde gibbe's-suâl mezbûr filân cevabında deyn-i mezbûre itiraf idüb lakin deyn-i mezbûr filâna bi't-temam eda ve teslim eyledim zimmetinde bir akçe ve bir habbe deynim kalmamıştır deyücek gibbe'l-inkâr ve akübü'l-istişhâd filân ve filân liecli'ş-şehâdet hâzırân olub fi'l-hakika mezbûr filân bizim huzurumuzda deyni olan meblağ-ı mezbûru mezbûr filâna bi't-temam eda ve teslim

29b

İdüb ol dahî alub kabz eyledi bu hususa şahidleriz şehâdet dahî ideriz deyü edâ-yı şehâdet-i şer'iyye ettiklerinde ba'de't-ta'dîl ve't-tezkiyye şehâdetleri makbule olub mezbûr filân mütalebeden men olunub bu huruf liecli't-temessük ketb ve tahrir olundu harer ref-i dahî evahir sûret-i subût te'cîl-i deyn Mahrûse-i Brusa ahalisinden filân bin filân mahfel-i kazada filân bin filân mahzarında kelim idüb mezbûr filân zimmetinde filân behasında bin akçe hakkı vardır taleb iderim dediğinde gıbbe's-suâl mezbûr filân deyn merkûma itiraf idüb lakin mezbûr filân deyn-i mezbûru tarih-i kitab şehri guresinden sene-i kâmile gayetine te'cîl eyledi deyücek mezbûr filân te'cîl-i mezkûru idüb merkûm filândan beyyine taleb olundukda udûl-ı müslimînden filân ve filân liecli's-şehâde hâzırân olub fi'l-hakika mezbûr filân bizim huzurumuzda mezkûr filân zimmetinde olan deyn-i mezbûru tarih-i kitab şehri guresinden bir yıl tamamına te'cîl eyledi biz bu hususa şahidleriz şehâdet dahî ideriz deyü edâ-yı şehâdet-i şer'iyye ettiklerinde ba'de't-ta'dîl ve't-tezkiyye şehâdetleri makbule olub mucibi eyleyeceğim birle bu huruf ketb olundu ceri zalik ve harer-i fi'l-yevm filân daeyn-i deyn dâ'vâ idüb ba'de'l-inkâr deyn verildiği suretdir Mahrûse-i Brusa ahalisinden filân bin filân mahfel-i kazada filân bin filân mahzarında tâkrir-i kelim idüb mezbûr filân zimmetinde cihet-i karzdan

30a

Bu kadar akçe hakkım vardır taleb ederim dediğinde gıbbe's-suâl merkûm filân deyn-i mezbûru inkâr idüb müddeî mezbûrdan beyyine taleb olundukda isbat beyyineden izhar acz idüb mezbûre yemin verilmesin taleb iderim dediğinde mezbûr filân dahî zimmetinde mezkûrun karzdan bu kadar akçe hakkı olmadığına yemin-i billah-ü teâlâ eylediğinde ma vak'â bi't-taleb ketb olundu daeyn-i deyn dava-i medyun efkâr idüb daeyn--i beyyineden acz olub yemin teklif olundukda nügûl idüb hüküm olunduğudur filân nâm kimesne filân mahzarında tâkrir-i dâ'vâ idüb mezbûr zimmetinde filân behasından bin akçe hakkım vardır taleb edersin dediğinde gıbbe's-suâl mezkûr filân deyn-i mezkûru bi'l-külliyeye inkâr idüb müddeî mezkûrdan kelimına muvafik beyyine taleb olundukda etyan-i beyyineden izhar acz idüb merkûm filâna yemin verilmesin taleb edecek mezbûre dahî veche merkûm üzere mezkûr filâna behasından bin akçe deyni olmadığına yemin teklif olundukda mezbûr filân yeminden nügûl itmeğin iddasına tebnih olunub mâ vaka'a gıbbe't-taleb ketb olundu sûret-i subût helal Mahrûse-i Brusa sükkanından filân filân bin filân nâm kimesne mahfel-i kazada filân bin filân mahzarda tâkrir da'va idüb mezbûr filâna yedi bin akçe bargir bey' idüb ve teslim idüb semenin tarih-i kitab senesi şehri Zi'l-kadesi guresinden sene-i merkûme Zi'l-hiccesi gurre

30b

Sene-i te'cîl eyledim idi iş bu filân günü gecesı helal-i Zi'l-hicce görölüb bugünkü Zi'l-hicce guresi olmağın ecel-i mezbûr hulül etmiştir meblağ-ı mezbûru taleb iderim dediğinde gibbe's-suâl mezbûr filân cevabında merkûm filândan yedi bin akçeye bir bargir iştıra idüb semenini şehr-i mezbûr guresine te'cîl eylediğine muterif olub lakin şehr-i mezbûrun guresi yarınki filân gündür bu gün değıldir deyü inkâr edecek müddeî mezbûrdan tâkririne muvafık beyyine taleb olundukda filân ve filân cem-i gafır ve cemü'l-kesirü'l-lieclü'ş-şehâde hâzırân olub fi'l-hakika sene-i mezbûrenin helal Zi'l-hiccesi dünki filân günü ahşam zamanında filân nâm mevzuda reyü'l-ayn gördük sema dahî musahid idi şehr-i mezbûrun guresi bugünkü gündür bu hususa şahidleriz şehâdet dahî ideriz deyü edâ-yı şehâdet-i şer'iyye ettikleirnde gibbe't-ta'dîl ve't-tezkiyye şehâdetleri makbule olub mucibi ile hüküm bir le bu huruf ketb ve tahrir olundu bab-ı hamis dâ'vâ ve sulh ve ibrâ ve mütalakatı beyânındadır sûret-i dâ'vâ istihkâk Mahrûse-i Brusa mahallatından filân mahalle sükkânından filân bin filân mahfel-i kazada filân bin filân muhzırında tâkrir-i dâ'vâ idüb mezkûru elan yedinde ve tasarrufunda olub işbu meclîsde hazır ve hîn-i davada müşârun ileyh olan orta boylu açık kaşlı Mâ-cera'l-asl Keyvan

31a

Bin Abdullah nam gulam benim abd-ı memlûküm olub tarih-i kitab altı ay mukaddem mülkünden ibak ve firar etmişidi halâ mezbûrun yedinde buldum taleb ederin dediğinde gibbe's-suâl merkûm filân cevabında gulam mezkûru bin filân nâm kimesneden on bin akçeye iştıra eyledim mezbûrun mülkü olub mülkünden ibak eylediğın bilmem deyü inkâr edecek müddeî-i mezbûrdan davasına mutabık beyyine taleb olundukda udûl-ı müslimînden filân bin filân ve filân bin filân lieclü'l-şehâde hâzırân olub istişhâd olundukda fi'l-hakika iş bu gulam mevsufu mezbûr müddeî-i merkûm filânın mülk-i mahz sahihi olub altı ay mukaddem mülkünden ibak eyledi bu hususa şahidleriz şehâdet dahî ederüz deyü edâ-yı şehâdet-i şer'iyye ettiklerinde ba'de riayete şeraitü'l-kabul şehâdetleri hayyiz-i kabulde vâki' olub müddeî-i mezbûr gulam-ı mezkûru ahere bey' ve hibe itmeyüb vücuh-i şer'iyyeden bir vecihle mülkünden ihrac itmedüğüne yemin teklif olundukda ol dahî yemin-i billahi teâlâ idüb mucibiyle gulam-ı mezbûru müddeî-i merkûm filâna teslim tebniye olundu harer fi evahir şehr-i filân sûret-i istirca semen Mahrûse-i Brusa sükkânından filân bin filân mahfel-i kazada filân bin filân mahzarında tâkrir-i dâ'vâ idüb bundan 'akdem mezbûr filândan altı bin akçeye orta boylu açık kaşlı rüyyetü'l-asl filân bin Abdullah nam gulam iştıra idüb

31b

Def-i semen ve kabz-u mebi' eyledim idi ba'dehu gulam-ı mezbûr benim yedimde iken filân nâm kimesne gulam mezbûre müstehâk çıkub müvâcehemde dâ'vâ istihkâk idüb şuhud udelle isbat idüb ba'de'l-hükmü's-şer'i yedimden ben dahî almağın dedikde gıbbe's-suâl mezbûr filân cevabında fi'l-hakika mukaddemâ mezbûr filâna meblağ-ı mezbûre bir gulam bey' eyledim lakin filân nâm kimesne müstehâk çıkub hükm-ü şer'iyile yedinden aldığı gulam benim bey' eylediğim gulam değildir deyü efkâr edecek müddeî mezbûrdan davasına mutabık beyyine talep olundukda udûl-ı müslimînden filân bin filân ve filân bin filân liecli's-şehâde hâzırân olub fi'l-hakika mezbûr filân müstehâk çıkub ba'de's-subûtü's-şer'i hükm-i şerle mezbûrun yedinden aldığı gulam beyyine mezbûr filânın mezbûre meblağ-ı mezkûre bey' eylediği gulamdır bu hususa şahidleriz şehâdet dahî ideriz deyü edâ-yı şehâdet-i şer'iyye ettiklerinde ba'de't-ta'dîl ve't-tezkiyye şehâdetleri makbule olub mucibi ile hüküm olunub mevki ketb olundu sûret-i dâ'vâ netaic filân nâm kimesne filân nâm kimesne mahzarında tâkrir-i dâ'vâ idüb mezbûrun yedinde olub iş bu meclîsde hazır ve müşârun ileyh olan kara yağız bargir benim mülküm olub bundan 'akdem mülkümden zayi oldu idi halâ mezbûrun yedinde buldum talep ederin dediğinde gıbbe's-suâl mezbûr filân cevabında iş bu karayağız bargir benim mülk-i mahzım

32a

Olan ..? mütevellid olub kırsrağımın neticesidir diyecek müddeî mezbûr inkâr idüb mezbûrdan netice talep oldukda udûl-ı müslimînden filân ve filân liecli's-şehâde hâzırân olub fi'l-hakika iş bu mevcut ve müşârun ileyh olan karayağız bargir mezkûr filânın mülk-i mahzı olan kuyruyundan tevellid idüb kırsrağı neticesidir bu hususa şahidleriz şehâdet dahî ideriz deyü edâ-yı şehâdet-i şer'iyye ettiklerinde gıbbe't-ta'dîl ve't-tezkiyye şehâdetleri mukabele olub mucibi ile hüküm olunub mevki ketb olundu su başı ahz eylediği abd-ı ıbak yazılan suretidir Mahrûse-i Brusa'da hala zabıt ala abk olan filân bin filân mahfel-i kazada orta boylu açık kaşlı mahresü'l-asl emredi ihzar ve müvâcehesinde tâkrir-i kelam idüb mezbûr filân bin filân abd-ı ıbak olub mezbûru filân mahallede ahz eyledim sual olunmak talep iderim dediğinde gıbbe's-suâl mezbûr keyvan cevabında fi'l-hakika filân kasabada filân nâm kimesnenin abd-i memlûkü olub mülkünden ıbak eyledim deyü ıbakına bi'tavü's-saf ikrâr ve itiraf eylediğinde gulam mezkûrun sahibi zuhur edinceye değin mezbûr filâna teslim olunub günde iki akçe nafaka takdir olunub mevki gıbbe't-taleb ketb ve tahrir olundu vakf toprağında ahz olunsa

böyle yazılır Mahrûse-i Brusa'da filân vakfına mütevellî olan filân mahfel-i kazada orta boylu açık

32b

Kaşlı Bosnaviyyü'l-asl givan bin Abdullahı ihzar idüb mezbûru vakf-ı mezbûrdan olub Mahrûse-i mezbûre tevebından filân nâm karye toprağından ahz eyledim abd-ı ıbakdır sual olunma taleb ederin dediğinde gibbe's-suâl mezkûr keyvan cevabında abd-ı ıbakın mevlası zuhur itmeyüb bey' izn suretidir Mahrûse-i Brusa'da halâ zabt-ı ıbak olan filân bin filân mahfel-i kazaya gelüb tâkrir-i kelam idüb iş bu meclîsde mevud olan orta boylu Rusiyyü'l-asl filân bin ıbakına itiraf eyledikden sonra yevmi iki akçe nafaka takdir olunub habs olunmuş idi lakin meraen nida-i a'm ettirüb mevlası zahir olmayub bu takdir olan nafaka kıymetini isti'ab idüb mevlası müteftir olmak havfindan bey' olunmasına izn verilmek taleb ederin dediğinde sicil-i mahfuz nazar olundukda fi'l-hakika mezbûr filân üç ay mukaddem ahz ve habs olunduğu mestûr olub ve nida-i a'm olunub mevlası zahir olmadığı ve takdir olan nafaka kıymetini istiyan eylediği zahir ve mukırr-ı olmağın canib şer'i şerifden bey' izn verilüb gibbe't-taleb bu harf ketb olundu fasl-ı fi's-sulh sûret-i sulh anü'd-din Mahrûse-i Brusa mahallatından filân bin filân meclîs-i şer'i şerifde işbu râfiü'l-ketb filân bin filân mahzarında ikrâr ve itiraf mezbûr filân zimmetinde filân behasından

33a

Bu kadar bin akçe hakkım olub hala taleb ve dâ'vâ eylediğimde mezbûr filân bi'l-küllîye inkra idüb mabey'nimizden münazat-ı kesire ve muhasemat-ı şedide ve hatıra vaka' olmuş idi elhaletе heze beyyimiz akd-ı sulh inşa idüb husus-ı mezbûru bin akçeye sulh idüb bedel-i sulh olan meblağ-ı merkûmu bi't-temam yedinden o alub kabz idüb zimmetini husus-ı mezbûra müte'allik cem-i dâ'vâ ve husumatdan ibrâ eyledim dediğinde mukırr-ı mezbûru ikrâr-ı meşrûhunda mezbûr filân bi'l-muvâcehe tasdik edecek mâ vaka'a ketb olundu sûret-i sulh-i fuzuli filân bin filân mahzarında ikrâr idüb filân mahallede sakin filân nâm kimesne zimmetinde filân behasından bu mikdar akçe hakkım olub mezbûrdan taleb ve dâ'vâ eylediğimde inkâr idüb mabey'nimizde münazaat-ı kesire vaka oldu idi hala mezbûr filân husus-ı mezkûr filân ile bey'nimizde akd-ı sulh inşa ettikten sonra bedel-i sulh olan meblağ-ı mezbûru mezbûr filân yedinden alub kabz idüb mezkûr filânın zimmetini husus-ı mezkûre müte'allik cem-i dâ'vâ ve husumatdan ibrâ eyledim dediğinde mukırr-ı mezbûru ikrâr meşrûhunda mezbûr filân vicahen tasdik edecek mâ vaka'a ketb ve tahrir olundu sûret-i ibrâ-i 'âmm filân bin filân ikrâr ve tâkrir-i kelam idüb mukaddemâ mezbûr ile bey'nimizde

muamelat-i şer'iyye vaka olub hala birbirimizin zimmetinde ibrâ-i 'âmm ile cem-i dâ'vâ husumatından ibrâ-i 'âmm ile ibrâ eyledik ba'de'l-yevm ahz tarafından dâ'vâ ve neza sadur

33b

Ederse lede'l-hükm istima olunmaya dediğinde mukırr-ı mezbûru ikrâr-ı meşrûhunda mezbûr filân dahî vicahen tasdik edecek mâ vaka'a ketb olundu bab-ı sadisü'l-kefalet ve vekâlet ve mudarebe ve havale ve mütalakatı beyânındadır sûret-i kefalet bi'l-nefsdir Mahrûse-i Brusa mahallatından filân mahalle sükkânından filân nâm kimesne mahfel-i kazaya hazır olub filân nâm kimesnenin nefesine ve hin-i mütalebede mahfel-i şer'i şerife ihsarına hakkım olan iş bu ba'isü'l-kitâb filân nâm kimesne talebi ile tarafından emr-ü kabulü haviye kefalet ile kefil oldukda mâ vaka'a ketb olundu sûret-i subût kefalet bi'l-nefs filân bin filân ve filân bin filân nâm kimesne mahzarında tâkrir-i dâ'vâ idüb bundan mukaddem benim filân nâm kimesne ile filân hususa müte'allik şer'i davam olub mezbûr filân merkûm filânın nefesine vehin-i mütalebede mahfel-i kazaya ihzarına tarafından emr-ü kabulü haviye kefalet ile kefil oldu idi hala mezbûr filân gıybet etmiştir kefalet mahkemiyyesi hasebiyle mezbûru taleb iderim dediğinde gıbbe's-suâl mezbûr filân kefaleti bi'l-külliyeye inkâr idüb müddeî mezbûr filândan davasına mutabık beyyine taleb olundukda udûl-ı müslimînden filân bin filân ve filân bin filân liecli'ş-şehâde hâzırân olub fi'l-hakika mezbûr filân bizim huzurumuzda mezkûr filânın talebi ile merkûm filânın nefesine ve hin-i mütalebede mahfel-i kazaya ihzarına kefil oldu bu hususa

34a

Şahidleriz şehâdet dahî ideriz dediğinde ba'de't-ta'dîl ve't-tezkiye şehâdetleri hayyiz-i kabulde vâki' olub mucibi ile mezbûr filânı meclîs-i şer'i ihzara mezbûr filâna tebliyye olunub gıbbe't-taleb ketb ve tahrir olundu bir kimesnenin nefesine kefil olan kimesne ol şahsı arayub bulmadığına temessük böyledir Mahrûse-i Brusa mahallatından filân mahalle sükkânından ba'isü'l-kitâb filân bin filân mahfel kazaya gelüb tâkrir-i kelim idüb bundan 'akdem Mahrûse-i Kostantiniyyede filân mahalle sükkânından filân nâm kimesne filân nâm kimesne ile filân hususa müte'allik davası olub bin mezbûrun talebi ile merkûm filânın nefesine ve hin-i mütalebede mahfel-i kazaya ihzarını tarafından emr-ü kabulü haviye kefalet ile kefil oldum idi hala mezbûr filân gıybet idüb ve mezbûr filân ihzarın murad edinüb kefaletim hasebiyle canib-i şerden bana mezbûru ihzar itmeğe tenbiyye olunmağın ben dahî gelüb mezbûru teccüss ve tefehhus idüb bulmamağın yedime temessük verilmek taleb ederim dediğinde bu huruf ketb olunub mutalebe def olundu kefil deyni eda idüb ba'dehu medyundan aldūğu suretdir filân filân mahzarında ikrâr ve tâkrir-i kelim idüb mezbûr filânın filân nâm

kimesneye filân behasından iki bin akçe deyni olub tarafından emr-ü kabulü haviye kefaletle kefil oldum idi ba'dehu dâ'in mezbûr kefaletim hasebiyle meblağ-ı mezbûru benden talep ve dâ'vâ idüb bi't-tamam benden alub kabz itmeğin

34b

Ben dahî mezbûr filâna müracaat idüb meblağ-ı mezbûru bi't-tamam yedinden alub kabz eyledim dediğinde mukırr-ı mezbûru ikrâr-ı meşrûhunda mezbûr filân bi'l-muvâcehe tasdik edecek mâ vaka'a ketb olundu sûret-i subût kefalet filân ve filân mahzarından tâkrir-i dâ'vâ idüb mukaddemâ benim filân nâm kimesne bin akçe hakkım olub meblağ-ı mezkûre mezbûr filân tarafından emr-ü kabulü haviye kefaletle bin kefil oldum idi hala kefaletim hasebiyle meblağ-ı mezbûru kefil mezkûrdan talep ederin dediğinde gibbe's-suâl mezbûr filân inkâr idüb müddeî mezbûrdan davasına mutabık beyyine talep olundukda udûl-ı müslimînden filân bin filân ve filân bin filân liecli'ş-şehâde hâzırân olub fi'l-hakika mezbûr filân bizim huzurumuzda kefil bi'l-mal kefalet hasebiyle dâ'ine deyni eda idüb ba'de'l-esbab mekful 'ane müracaat idüb alduğu suretidir filân bin filân filân bin filân mahzarında tâkrir-i dâ'vâ idüb mukaddemâ mezbûr filânın filân filân nâm kimesneye filân behasından bin akçe deyni olub meblağ-ı mezbûre mezkûr filânın ve merkûm filânın kabulünü haviye kefaletle kefil oldum idi ba'dehu mezbûr filân kefaletim hasebiyle benden meblağ-ı mezbûru talep ve dâ'vâ idüb bi't-tamam kabz itmeğin ben dahî mezbûr filâna müracaat idüb meblağ-ı mezbûru filâna müracaat idüb melağ-ı mezbûru talep ederin dediğinde gibbe's-suâl mezbûr filân husus mezbûru bi'l-külliye

35a

İnkâr idüb müddeî mezbûrdan davasına muvafık beyyine talep olundukda udûl-ı müslimînden filân bin filân ve filân bin filân liecli'ş-şehâde hâzırân olub fi'l-hakika mezbûr filân sûret-i kefalet bi'l-mal Mahrûse-i Brusa mahallatından filân mahalle sükkanından filân nâm kimesne filân bin filân mahzarında ikrâr ve itiraf idüb mezkûr filânın iş bu hazır bi'l-meclîs olan filân bin filân zimmetinde ceht-i karzdan bin akçe hakkı olub meblağ-ı mezbûre tarafından emr-ü kabulü haviye kefalet ile kefil oldum deyü ikrâr edecek mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu sûret-i vekâlet Mahrûse-i Brusa mahallatından filân mahalle sükkanından filân bin filân mahzarında tâkrir-i kelam idüb filân zimmetinde ceht-i karzdan on bin akçe hakkı dâ'vâ ve ba'dehu kabz ve bana iysale mütevakkıf olduğu umurun cümlesine mezbûr filânı vekil ve münaza naib-i nasb eyledim dedikde merkûm filân dahî vekâlet merkûme-i kabul-i hatt-i meâb lazımesini edaya taahhüd edecek mâ vaka'a gibbe't-taleb ketb ve tahrir olundu sûret-i

subût vekâlet filân bin filân mahzarında tâkrir-i dâ'vâ idüb filân mahallede sakin filân nâm kimesnenin merkûm filân zimmetinde filân behasından hakkı olub mezbûr filân meblağ-ı mezkûru kabz ve kendüye iysale beni tevkil eyledi vekâletim hasebiyle meblağ-ı mezbûru filândan taleb ederin dedikde gıbbe's-suâl mezbûr filân cevabında fi'l-hakika benim mezbûr filâna filân behasında

35b

Bin akçe deynim vardır lakin mezbûru kabza tevkil eylediğini bilmem deyü efkâr edecek gıbbe'l-istişhâd filân ve filân liecli'ş-şehâde hâzırân olub fi'l-hakika mezkûr filânın merkûm filân zimmetinde olan olan bin akçe hakkı taleb ve kabz ve kendüye iysale bizim huzurumuzda vekil nasb idi bu hususa şahidleriz şehâdet dahî ideriz deyü edâ-yı şehâdet-i şer'iyye ettiklerinde ba'de riayete şeraitü'l-kabul şehâdetleri makbule olub mâ vaka'a ketb olundu sûret-i müdarebe filân filân nâm kimesne mahzarından ikrâr ve tâkrir-i kelam idüb mezbûr filân bana müdarebe-i şer'iyye tarikiyle kendi malından on bin akçe fiddi verüb ben dahî meblağ-ı mezbûru bundan bi't-temam alub kabz eyledim şol veche üzere ki meblağ-ı merkûm ile ticaret idüb serair elinden bir mikdar faide hâsıl olursa nısf-ı amelim mukabelesinde nısf-ı mezkûr filânın dedikde mukırr-ı merkûmu kelimat-ı meşrûhasında mezkûr filân bi'l-muvâcehe tasdik edecek mâ vaka'a ketb olundu sûret-i subût müdarebe filân filân mahzarında tâkrir-i dâ'vâ idüb bundan 'akdem mezbûr filâna müdarebe-i şer'iyye tarikiyle kendi mâlimdan bin akçe verdim idi sual olunmak taleb ederin dediğinde gıbbe's-suâl mezbûr filân bi'l-külliyeye inkâr idüb müddeî mezbûrdan davasına mutabık beyyine taleb olundukda udûl-ı müslimînden filân ve filân liecli'ş-şehâde hâzırân olub fi'l-hakika mezbûr filâna mukaddemâ kendü malından müdarebe-i şer'iyye tarikiyle bizim huzurumuzda bin akçe

36a

Verüb ol dahî yedinden kabz eyledi bu hususa şahidleriz şehâdet dahî ideriz deyü edâ-yı şehâdet-i şer'iyye ettiklerinde şehâdetleri makbule olub mevki bi't-taleb ketb ve tahrir olundu sûret-i subût havalede filân filân mahzarında ikrâr ve tâkrir-i kelam idüb benim mezbûr filâna filân behasından bin akçe deynim olub benim dahî iş bu hazır-ı fi'l-meclîs filân zimmetinde karzdan bin akçe hakkım olmağın meblağ-ı mezbûru mezkûr filâna merkûm filândan mezbûr filânın rızası ile ve mezbûr filânın kabulünü haviye havale-i sahihe ile havale eyledim dediğinde mukırr-ı mezbûru ikrâr meşrûhunda mezbûr filân dahî bi'l-muvâcehe tasdik edecek mâ vaka'a gıbbe't-taleb ketb olundu sûret-i subût havalede filân filân mahzarında tâkrir-i dâ'vâ idüb bundan 'akdem benim filân nâm kimesne zimmetinde karzdan bin akçe hakkım

olub mezkûrun dahî merkûm filân zimmetinde filân behasından bin akçe hakkı olmağın meblağ-ı mezbûru havale-i sahihe ile mezbûr filân havale olub ol dahî havale-i kabul eyledi meblağ-ı mezkûru mezbûrdan taleb iderim dedikde gıbbe's-suâl mezbûr filân bi'l-küllîye inkâr idüb müddeî merkûmdan davasına liecli'ş-şehâdet hâzırân olub bab-ı sabî' cınayat ve hükmü'z-zeyat ve bunların keşfine müte'allikdir katline itiraf suretidir Mahrûse-i Brusa'da filân mahalle sükkânından filân filân

36b

Mahzarında tâkrir-i dâ'vâ idüb iş bu tarih-i kitab şehrinin beşinci vâki' olan filân günü filân zamanda filân mevzide mezbûr filân sulbi oğlum filânı filân yerde yerağla 'ameden urub mecruh eyleyüb ol cerrahından fevt oldu mucibiyle kısas olunmak taleb ederim dedikde gıbbe's-suâl mezbûr filân fi'l-hakika yevm-i mezbûrede ve vakt-i mezkûrede ve mevzi-i mestûrede mezkûr filânın sulbi oğlu merkûm filânı filân yerde yerağla 'ameden urub katleydim deyü bi't-tav'i's-saf ikrâr ve itiraf eylediğinde mâ vaka'a gıbbe't-tasdik ketb olundu subût-ı katl suretidir gıbbe's-suâl mezbûr filân bi'l-küllîye efkâr idüb müddeî mezbûrdan davasına mutabık beyyine taleb olundukda udûl-ı müslimînden filân ve filân liecli'ş-şehâdet hâzırân olub fi'l-hakika mezbûr filân vakt-i mezkûrede zikrolunan mevzide mezbûr filânı filân yedinde ameden yerağla urub katl eyledi bu hususa şahidleriz şehâdet dahî ideriz deyü edâ-yı şehâdet-i şer'îyye etdiklerinde gıbbe't-ta'dîl ve't-tezkiyye şehâdetleri hayyuz kabulde vâki' olub mucibi ile hükmolunub bu huruf ketb olundu sûret-i afv-ı ani'l-kisas der Mahrûse-i Brusa mahallatından filân mahfel-i kazada filân mahzarında bi't-tav'i's-saf ikrâr ve itiraf idüb bundan 'akdem mezbûr filân filân günde filân mevzide sulbi oğlum filânı filân yerinde ameden bıçağıyla urub katletmeğın mezdurdan dem

37a

Ve diyetini taleb-i dâ'vâ idüb şuhud udûl-ı müslimîn müvâcehesinde isbat eyledim idi lakin femen afv-u ıslah ve ecr-i alellahu ayet-i kerimesi fehvasınca taleben liecli'l-cezil menü'l-lahe elmelikü'l-celil mezkûr filânı vilayetim hasebiyle kısasdan af idüb zimmetini husus-ı mezbûr müte'allik cem-i dâ'vâ ve münazat ve iman ve husumatdan ibrâ-i 'âmm ile ibrâ ve iskat-ı ta'am ile iskat eyledim dedikde mukırr-ı mezbûru ikrâr-ı meşrûhunda vicahen tasdik ve şifahen tahkik edecek bi't-taleb ketb olundu hata-i katle itiraf suretidir filân filân mahzarında tâkrir-i dâ'vâ idüb mezbûr filân filân mevzide karındaşım olan filânı tüfenk ile urub katleyledi dem ve zimmetini taleb iderim dedikde gıbbe's-suâl mezbûr filân cevabında fi'l-hakika filân mevzide sîd itmeğe meşgul iken merkûm filânı sîd-ı zan idüb hitaben tüfenk ile urub

ketleyledim deyi bi't-tav'i'r-rıza ikrâr ve itiraf eyledikde mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu bir kimesnenin dişini çıkardığı sabit olduğu suretdir Mahrûse-i Brusa'da filân sükkandan filân filân mahzarında tâkrir-i dâ'vâ idüb mezbûr filân bi'la veche şer'i yumruk ile benim ağzımı urub bir dişimi çıkardı sual olunub mucibi taleb ederin dedikde gıbbe's-suâl mezbûr filân dahî fi'l-vâki' filânın ağzın yumruk ile urub dişini çıkardığına bi't-tav'i's-saf ikrâr ve itiraf edecek mucibi ile nısf aşr-ı diyet hüküm olunub mâ vaka'a gıbbe't-taleb ketb olundu sûret-i subût

37b

Mezkûr gıbbe's-suâl mezbûr filân bi'l-külliyeye inkâr idüb müddeî mezbûrdan davasına mutabık beyyine taleb olundukda udûl-ı müslimînden filân ve filân liecli'ş-şehâde hâzırân olub fi'l-hakika mezbûr filân mezkûr-filânın bi'l-a vechi şer'i ağzına yumruk ile urub bir dişini çıkardı bu hususa şahidleriz şehâdet dahî ideriz deyü edâ-yı şehâdet-i şer'iettiklerinde ba'de't-ta'dîl ve't-tezkiyye şehâdetleri makbule olub gıbbe't-taleb ketb olundu sûret-i keşf-i mecruh Mahrûse-i Brusa mahallatından filân mahalle ahalisinden filân ve filân nâm kimesneler mahfel kazaya gelüb tâkrir-i kelim idüb mezbûrede filân nâm mevzide filân kimesneyi mecruh etmişler üzerine varulub keşf ve tahrir olunmak taleb ideriz dediklerinde canib-i şer'den mevlana filân irsal olunub zi'l-kitabda esamesi mestûr olan müslimîn ile üzerine varub nazar ettiklerinde fi'l-vâki' mezbûr filân filân yerinde bıçak yarasıyla mecruh olub carihandan sual olundukda filân yerden gelirken mevzi-i mezbûre geldiğimde filân nâm kimesne beni bıçak ile urub mecruh eyledi cariham mezkûr filândır mahalle-imezbûre ahalisinden ve gayriden bir ferd ile dâ'vâ ve husumetim yokdur dediğinde mevlanayı mezbûr mahlinde tahrir ve terkim idüb gelüb ihbar eylediğinde mâ vaka'a ketb olundu sûret-i keşf mütevellidir Mahrûse-i Brusa'da hala subaşı olan filân bin mahfel-i kazaya gelüb tâkrir-i kelim idüb Mahrûse-i mezbûrede filân yerde şahs maktulen

38a

Yatur üzerine varılub keşf ve tahrir olunmak taleb ederin dediğnde canib-i şerden mevlana mehmed irsal olunub zi'l-kitabda mastürü'l-esamı olan müslimînden ile üzerine varub nazar eylediklerinde fi'l-hakika filân mevzide tarik-i a'm üzerinde filân nâm kimesne maktül olub filân yerinde ve filân yerinde filân yarası olduğu müşahede olunduğunu mevlanayı mezbûr mahal-i mezkûrde tahrir idüb gelüb ihbar eylediğinde mâ vaka'a ketb olundu bab-ı semen mezra ve mesakat ve şirket beyânındadır filân filân mahzarında ikrâr ve tâkrir-i kelim idüb Mahrûse-i Brusa haricinde filân yerde vâki' malumatü'l-hudud olub taht-ı tasarrufumda olan mezrayı tarih-i kitab şehri guresinde sene-i tamamına değın mezbûr filâna def ve teslim ve

zira itmek için filân kadar hinta tehm dahî verdim oldahî nehc-i muharrer üzere ahz ve teslim idüb akd-u mezra inşa eyledik şol veche üzere ki mezbûr filân mezra-i mezkûrda zikrolunan hintayı zira idüb ve kendi bakarları ile sürüb araz ve bezer benim ve bakr ve amel mezbûrun evvela ba merallahü teâlâ hinta ve şair ve samından her ne hâsıl olursa münasefe tarikiyle mabey'nimizde taksim oluna dediğinde mukırr-ı mezbûru ikrâr-ı meşrûhunda merkûm filân dahî tasdik ve nehc-i mezkûr üzere akd-u mezrayı tahkik edecek mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu suret akd-u mesafat filân filân mahzarında ikrâr ve itiraf idüb Mahrûse-i Brusa tevabından filân karyede vâki' filân ile mahdud olan bağçemi mezbûr filâna tarih-i kitab

38b

Şehri guresinde sene-i kamile gayetine varınca def ve teslim idüb akd-u müsakat eyledik şol veche üzere ki mezkûr filân zikrolunan bağçenin işharını saki idüb ve iğsan ...? seni kat eyleye ba müra'l-lahe tela ısmar-ı işcardan filâna hasıl olursa mabey'nimizde mana safa tarikiyle taksim olunduğunda gıbbe't-tasdik bi't-taleb ketb olundu sûret-i şirket müfaveze filân filân mahzarında ikrâr ve itiraf idüb mezbûr filân ile her birimiz on bin akçeyi efrac ve malımızdan mümtaz kılub şirket muaveze tariki üzere akd-u şirket eyledik şol veche üzere ki her birimiz ahirin vekili ve kefilî olub emta-i mütenna iştira ve bey' idüb ba müra'l-lahe tala faidesinde her ne hasıl olursa mabey'nimizde münasefe tarikiyle taksim oluna dediğinde mezbûr filânı mezkûr filân kelimat-ı meşrûhasında tasdik edecek mâ vaka'a bi't-taleb ketb olundu sûret-i şirket azandır filân filân mahzarında ikrâr ve itiraf idüb mezbûr filân ile her birimiz mâlimızdan bir mikdar akçe efrac idüb ve birbirine halt idüb şirket-i inan tarikiyle akd-u şirket eyledik şol veche üzere ki her birimiz ahirin vekili olub ve tasarrufuma mezun olub imta mütenna iştira bey' idüb faidesinden her ne hasıl olursa bey'nimizde tansif oluna dediğinde mezbûr filânı dahî mezbûr filân kelimandan tasdik ve veche meşrûh üzere akd-u şirketi tahkik eylediğinde mevki

39a

Gıbbe't-taleb ketb ve tâkrir olundu sûret-i şirket sanai filân filân nâm hayat filân nâm hayat mahzarında tâkrir-ü kelim idüb ezbur filân ile şirket-i sanai tarikiyle ikimiz akd-u şirket eyledik şol veche üzere ki her birimiz hayat sanatı işleyüb her ne hâsıl olursa mabey'nimizde ale's-seviye taksim olunduğunda mezbûr filânı mezkûr filân kelimat-ı meşrûhasında tasdik ve vicahe merkûm üzere akd-u şirketi tahkik edecek mevki ketb olundu sûret-i şirket vücuh böyle yazılır feln filân muhırında tâkrir-i kelim idüb mezbûr filân ile hala şirket-i vücuh tariki üzere akd-u şirket eyledik şol veche üzere ki her birimiz ahirin vekili olub kendi

mâlimız ile istediğimiz emta iştirâ idüb her ne hâsıl olursa mabey‘nimizde münasafa tarikiyle taksim olduğunda mezbûr filân kelimat-ı meşrûhasında mezbûr filân dahî tasdik edecek mevki ketb olundu bab-ı tabi envai nakl şehâdet vürudu beyânındadır sûret-i subût deyindir dâ‘i-i tahrir-i kitab nakli ve baas tastir-i hitab hükmü oldur ki Mahrûse-i Brusa’da filân mahalle sükkanından iş bu ba’isü’l-kitâb filân bin filân meşhuriyetü’l-beyân vechi üzere davayı sahihe şer’iyye ile mesbûk istişhâd şer’i sudurundan sonra udûl-ı müslimînden ve mahfel mümininden filân bin filân ve filân filân nâm kimesneler nakl e tahvil için mahal cerrah ve ta‘dîle liecli’ş-şehâde hâzırân olub hala

39b

Darü’s-saltanatü’s-seniyye-i konstantiniyyede filân mahallede sekunu musemmu olan filân bin filân nâm kimesne zimmetinde müddeî mezbûr filânın filân behasından bin akçe hakkı olub meblağ-ı mezbûr zimmetinde lâzımü’l-eda vacibü’l-kaza deynidir bu hususa şahidleriz şehâdet dahî ideriz deyü edâ-yı şehâdet-i şer’iyye ettiklerinde şehâdet ve davada mutabık ve min hinetü’l-lafz ve’l-mani tevakıf mütehıfk olub şeraitü’l kabul şehâdet bihma meha riayet olunduktan sonra şehâdetleri makbule ve rütbe-i itibar ve kabule muvasala kalub hakikat-i hal ve hülâsa-i makal ba‘de’t-taleb ve’s-sual Mahrûse-i konstantiniyyede hala seyuf bir ahin kıta ile hısm uruf-ı mühasemat ve kezalik ...? eyleyece rüsum-ı münazaat eden ilm-i âlem-i bani va fazıl ve samdanı neyubu feail va mali metnu efazıl ve iali filân if’al mütekalat keşaf gavamız muzalat haber mahir bahr zahir efendi hazretlerinin melis-i celil vacibü’t-tebcillerine vüsul ve nevbandan bu kitab müstetab vasıl olan efendilerin meclîs-i refiyelerine inha olundu lede’l-vüsulü’l-saf aliyyelerinden memöldurki telakki bi’l-kabul ve amel bi’l-medvil buyrula sûret-i subût istihkâk dâ‘i-i tahrir-i vesika ve baas tastir varaka-i anika budur ki Mahrûse-i Brusa sükkanından iş bu ba’isü’l-kitâb seded edâ-yı inşiyab filân bin filân nâm kimesneden meşhudiye canibü’l-beyân

40a

Vecihi üzere davayı sahiha-i şer’iyye ile mesbuk istişhâd şer’i sudurundan sonra udûl-ı müslimînden ve menhul-i mümininden filân bin filân ve filân bin filân bin filân nâm kimesneler nakl ve inha için mahfel ve imzaya liecli’ş-şehâde hâzırân olub hala Mahrûse-i Edirne hiffet baliyyemizde filân mahallede sekunu istima olan filân yedinde olan orta boylu açık kaşlı ela gözlü Rusiyyü’l-asl filân bin filân Abdullah nam emr-i gulam müddeî mezkûr filânın abd-i memlûkü olub tarih-i kitabdan bir yıl mukaddem memlûkünden ıbak etmişdi bu hususa şahidleriz şehâdet dahi ideriz deyü edâ-yı şehâdet-i şer’iyye ettiklerinde ba‘de riayete

şeraitü'l-kabul şehâdetleri makbule olub hakikat hal ve hülâsa-i makal Mahrûse-i mezbûrede bi'l-fiil hükm-ü müddet şiar olan Kıdvetü'l ulema-yı kiram amede füzelayü'l-feham (...?) fezail matbu ifazil halel-i müşkilat mesail-i müfahir ifahim ve mail efendi hazretlerinin cenab-ı fezail münasablarına ve usul ve nevabdan bir kitab müstetab vasıl olan efendilerin meclîs bir fiyelerine inha olundu lade'l-vusul latf cisim ve kerem ümemlerinden memuldür ki kabulü ile enam ve medluliyle amel idüb inde'l-ahâ'l-mülkü'l-halel sevaab cem ve icra cezil ile müşab evela ..? zilk ve harer fi'l-yevm filân vekalet ile tahrir böyle yazılır ve tahlif yazıla eddua ba'de riayet-i şeraitü'l-kabul şehâdetleri makbule olub ba'dehu müddeî mezbûr

40b

Gulam-ı mezkûru ahire bey' ve hibe itmeyüb vücuh-ı şer'iyyeden bir vecihle mülkünden izale ve ihrac itmedüğüne yemin billah-i teâlâ eylikden sonra gulam-ı mezbûru taleb ve da'vaya ba'dehu kabz ve kendüye iysale ve kabz ve iysal tevakkuf eylediği umurun cümlesine filân nâm kimesneyi vekil ve naib menab-ı nasb idüb ol dahî vekâlet-i mezbûreyi kabul ve hidemat lâzimesini edaya taahhüd edecek hakikat-ı hal ve hülâsa-i makalde usubet tarikiye isbat ve raset suretidir veche tahrir-i kitab ve mucib tastir-i hitab budurki Mahrûse-i Brusa mahallatından filân mahalle sükkanından iş bu ba'isü'l-kitâb filân bin filân nâm kimesneden davayı sahiha-i şer'iyye ile mesbuk istişahâd-i şer'i sudurundan sonra udûl-ı müslimînden yine mahalle-i mezbûre sükkanından filân bin filân ve filân bin filân nâm kimesneler nakl ve tahvil için mahalle-i cerh-i ta'dîle liecli'ş-şehâde hâzırân olub hala Mahrûse-i Galata'da filân mahallede vefat idüb mühellafatı andan emin-i bey'tü'l-mal olan kimesne yedinde mazbuta olan filân bin filân nâm kimesnenin müddeî mezbûr filân liebeveyn ammi ve bi'tarikü'l-usubetü'n-nisbiyye varesi devriyare müteveffayı mezbûr filân nâm kimesnenin sulbi oğludur müddeî mezbûr merkûm filân ile liebevey ve ammi karındaşlarıdır babaları filân ve valideleri filâna hatun ve cedleri filândır müteveffayı mezbûrun veraseti mezkûr filâna münhasıra olub gayri vâris ve terekesine müstehâk bilmeziz bu hususa

41a

Şahidleriz şehâdet dahî ideriz deyü edâ-yı şehâdet-i şer'iyye ettiklerinde ba'de riayet-i şeraitü'l-kabul şehâdetleri makbule olduktan sonra hakikat-ı hal ve hülâsa-i makal fahr-u ulema-i kiram zahr-i fuzelayı fihâm ilm-i âlem hadd-i menar fazl-u takiy Mahrûse-i mezbûrede hâkim-i ma'delet-i şiar olan efendi hazretlerinin huzur-ı şerif fezayilü'l-eliflerine vusul ve nuvabdan bu kitab vusul bulan sûret-i subût nesebbiyyedir oldu ki oldur ki iş bu ba'isü'l-kitâb filân bin filân nâm kimesneden davayı sahiha-i şer'iyye ile mesbuk-ı istişahâd

şer'i sudurundan sonra filân bin filân ve filân bin filân nâm kimesneler nakl ve tahvil için mahalle-i cerh ve ta'dilde edâ-yı şehâdet-i şer'iyye idüb hala Mahrûse-i filânda filân mahallede vefat idüb muhellafatı andan emin-i bey'tü'l-mal yedinde mazbut olan filân bin filân nâm kimesne müddeî mezbûr filânın babası mezkûr filânın mu'taki olmağla müddeî mezkûr gusubet-i seyyiye tarikiyle vârisi olub veraseti mezbûre münhasıradır mezbûrdan gayri vâris ve terekesine müstehâk bilmeziz bu hususa şahidleriz şehâdet dahî ideriz dediklerinde ba'de riayete şeraitü'l-kabul şehâdetleri makbule olduktan sonra hakikat-ı hal ve hülasa-i makala-i sagirin vasisi isbat-ı veraset böyle yazılır oldur ki Mahrûse-i Brusa mahallatından filân mahalle sükkanından olub vefat idüb filân nâm kimesnenin sulbi sagir oğlu filânın vasiy-i şer'isi olan iş bu ba'isü'l-kitâb filân

41b

Bin filân nâm kimesneden meşhudiye at'ü'l-beyân vechi üzere davayı sahiha-i şer'iyye ile mesbuk istişhâd şer'i sudurundan sonra udûl-ı müslimînden filân bin filân ve filân bin filân nâm kimesneler nakl-i tahvil için mahalle-i cerh ve ta'dile liecli'ş-şehâde hâzırân olub sagir-i mezbûr hala Mahrûse-i filânda vefat idüb muhellafatı anda olan emin-i bey'tü'l-mal yediyle mazbut olan filân nâm kimesnenin sulbi sagir oğlu olub veraseti sagir mezbûre münhasıradır sagir-i mezbûrdan gayr-i veras ve terekesine müstehâk bilmezden bu hususa şahidleriz şehâdet dahî ideriz deyü edâ-yı şehâdet-i şer'iyye ettiklerinde ba'de't-ta'dîl ve't-tezkiye şahidleri makbule sûret-i subût akar oldur ki iş bu ba'isü'l-kitâb filân bin filân nâm kimesneden davayı sahiha-i şer'iyye ile mesbuk istişhâd-ı şer'iyye sudurundan sonra udûl-ı müslimînden filân bin filân ve filân bin filân nâm kimesneler nakl ve tahvil için mahalle-i cerh ve ta'dilde edâ-yı şehâdet-i şer'iyye idüb Mahrûse-i filândan filân mahallede vâki' filânı havi ve müştemil ve filân ile mahdud olub elan filân nâm kimesnenin yedinde ve taht-ı tasarrufunda olan menzîl müddeî mezbûr filânın mülk-i mahz-ı sahihi olub babası filândan ırs-ı şer'i ile intikal eylemişdir biz bu hususa şahidleriz şehâdet dahî ideriz dediklerinde şehâdetleri ba'de't-ta'dîl ve't-tezkiye hayyiz-i kabulde vâk'a olduktan sonra hakikat-ı

42a

Hal ve hülasa-i makal ba'de't-taleb ve's-sual bi't-taleb ketb ve tahrir olunub yed-i talebe def olundu sûret-i subût mihr-i müeccel oldur ki Mahrûse-i Brusa'da filân mahallede sakin olan iş bu ba'isü'l-kitâb filân binti filân nâm hatunundan davayı sahiha-i şer'iyye ile mesbuk istişhâd-ı şer'iyye sudurundan sonra udûl-ı müslimînden filân bin filân ve filân bin filân nâm kimesneler nakl ve inha için mahfel-i fasl ve imzaya liecli'ş-şehâde hâzırân olub hala

medine-i filânda sukunu istima olunan Ahmed bin Abdullah nam kimesne bundan ‘akdem müddeîye-i mezbûrenin zevci olub ba‘de tatlik itmekle zimmetinde mihr-i müeccelden bin akçe hakkı kalub meblağ-ı merkûm zimmetinde lâzımü’l-eda ve vacibü’l-kaza deynidir bu hususa şahidleriz şehâdet dahî ideriz deyü edâ-yı şehâdet-i şer’iyye ettiklerinde ba‘de riayet-i şeraitü’l-kabul şehâdetleri makbule olub hakikat-ı hal ve hülasa-i makal ba‘de’t-taleb ve’s-sual ketb olundu sûret-i subût müdarebedir oldur ki Mahrûse-i Brusa sükkanından iş bu naklü’l-kitab filân bin filân nâm kimesneden davayı sahiha-i şer’iyye ile mesbuk istişhâd-ı şer’i sudurundan sonra filân ve filân ve filân bin filân nâm kimesneler liecli’l-nakl ve’l-inha mahfel-i kazada edâ-yı şehâdet-i şer’iyye idüb hala filân kasabada sakin olub a’ti’z-zikr olunan müdarebemi inkârı istima olan filân nâm kimesneye bundan ‘akdem müddeî mezbûr müdarebe-i şer’iyye ile kendi malından iki bin akçe vâki‘ ve teslim eyleyüb

42b

Mezbûr filân dahî meblağ-ı mezbûru bizim huzurumuzda müddeî mezkûrun yedinde bitmame alub kabz eyledi bu hususa şahidleriz şehâdet dahî ideriz dediklerinde şehâdetleri ba‘de’t-ta‘dîl ve’t-tezkiye sûret-i subût ve diyet bu minval üzere yazılır oldur ki iş bu filân bin filân nâm kimesneden davayı sahiha-i şer’iyye ile mesbuk istişhâd-ı şer’i sudurundan sonra udûl-ı müslimînden filân bin filân ve filân bin filân nâm kimesneler nakl ve tahvil için mahalle-i cerh ve ta‘dîle lecli’ş-şehâde hâzırân olub kasaba-i mezbûrede filân mahallede sakin olub ve riayet-i cayü’l-beyânı inkârı musmu’ olan filân nâm kimesneye müddeî mezbûr mukaddemâ bi’tarikü’l-vediatü’l-şer’iyye filân esbabı def ve teslim idüb ol dahî bizim huzurumuzda istida ve kabz ve teslim eyledi bu hususa şahidleriz şehâdet dahî ideriz deyü edâ-yı şehâdet-i şer’iyye ettiklerinde merasim kabul-i şehâdet meraatden sonra şehâdetleri makbule olub hakikat-ı hal sûret-i subût-ı gasb oldur ki Mahrûse-i Brusa sükkanından iş bu naklü’l-kitab filân bin filân nâm kimesneden meşhud at’iü’l-beyân vechi üzere davayı sahiha-i şer’iyye ile mesbuk istişhâd-ı şer’i sudurundan sonra udûl-ı müslimînden filân bin filân ve filân bin filân nakl ve tahvil için mahalle-i cerh ve ta‘dîle liecli’ş-şehâde hâzırân olub hala Mahrûse-i filânda filân mahallede sekunu istima olunan filân bin filân nâm kimesne

43a

Mezkûr filânın üç bin akçe kıymetlü bir re’s davarı aygır bargiri gasben ahz-u kabz eyledi bu hususa şahidleriz şehâdet dahî ideriz deyü edâ-yı şehâdet-i şer’iyye ettiklerinde şehâdetleri ba‘de’t-ta‘dîl ve’t-tezkiye makbule olduktan sonra (Allah) sûret-i subût-ı sulh dâ‘i-i yi tahrir-i huruf ve ba’isü’t-tastir satver-i melûf budur ki Mahrûse-i Brusa sükkanından ba’isü’l-

kitâb filân bin filân nâm kimesneden davayı sahiha-i şer'iyye ile mesbuk istişhâd-ı şer'i sudurundan sonra udûl-ı müslimînden filân bin filân ve filân bin filân bin filân nâm kimeseler nakl ve tahvil içi mahfel-i fasl ve imzaya liecli'ş-şehâde hâzırân olub hala Mahrûse-i filânda filân mahallede sekunu istima olunan filân nâm kimesne bundan 'akdem müddeî mezbûr filândan bir tavrı aygır bargir ahz eyledi deyü davayı talep idüb ba'de'l-inkâr bin akçeye sulh olub ba'de'l sulhu yedinden alub kabz eyledi bu hususa şahidleriz şehâdet dahî ideriz deyü edâ-yı şehâdet-i şer'iyye ettiklerinde gibbe't-ta'dîl ve't-tezkiyye şehâdetleri makbule olub (Allah) sûret-i subût istihkâk mea'l-tevkildir oldur ki Mahrûse-i Brusa'da filân mahalle sükkânından iş bu ba'isü'l-kitâb filâna bint-i filân nâm hatun meşhurunbih at'ü'l-beyân vechi üzere davayı sahiha-i şer'iyye ile mesbuk istişhâd-ı şer'i sudurundan sonra udûl-ı müslimînden filân bin filân ve filân bin filân bin filân nâm kimesneler nakl ve inha için mahfel-i fasl ve imzaya liecli'ş-şehâde hâzırân olub

43b

Hala Mahrûse-i filânda zabtü'l-avabık yedinde olan uzun boylu çatık kaşlı kara gözlü filân bint Abdullah nam cariye müddeîye-i mezbûrenin ümmü memlûkesi olub bir ay mukaddemâ mülkünden ıbak eyledi bu hususa şahidleriz şehâdet dahî ideriz deyü edâ-yı şehâdet-i şer'iyye ettiklerinde ba'de riayete şeraitü'l-kabul şehâdetleri makbule olub müddeî mezbûre cariye-i mevsufe-i mezkûreyi ahre bey' ve hibe itmeyüb vücuh-i şerden bir vecihle mülkünden ihrac itmediğine ba'de'l-istihlaf yemin-i billah-ü teâlâ eyledikden sonra cariye-i mezbûreyi talep ve davaya ba'dehu ahz ve kendüye iysal ve husûl-i meram mütevakıf olduğu umurun cümlesine hamîlü'l-kitâb filân bin filân vekilü'l nasb edüp ol dahî vekâleti mecburiyeyi kabul hıdmeti lazımlı nizam eyledikde hakikat-i hal ve masduka-i makal gibbe't-taleb ve's-sual bu huruf ketb olundu harer fî aher şehr-i filân sûret-i istiracı semen oldur ki iş bu naklü'l-kitab filân bin filân nâm kimesneden davayı sahiha-i şer'iyye ile mesbuk istişhâd-ı şer'i sudurundan sonra filân bin filân ve filân bin filân bin filân nâm kimesneler nakl ve irsal için meclîs-i şer'i şerif vacibü't-teşrife liecli'ş-şehâde hâzırân olub bundan 'akdem şeria-i şer'i tarikiyle müddeî mezbûrun abd-i memlûkü olub yedinde iken filân kasabada filân nâm kimesne müstehâk çıkub istihkâkını şuhud-ı udûlille nahı anü'l-münha olan hâkim-i münha huzurunda isbat idüb ba'de'l-hükmü'ş-şer'i yedinde alduğu orta

44a

Boylu açık kaşlı ela gözlü Rusiü'l-asl filân bin Abdullah nam gulam beyyine müddeî mezbûr filân hala kasaba-i filânda sekunu mesmu olan filân nâm kimesneden bin akçeye işтира idüb

def-i semen eylediği gulamdır müddeî mezbûr için semen-i merkûm ile mezkûr filâna hak rücu vardır bu hususa şahidleriz şehâdet dahî ideriz deyü edâ-yı şehâdet-i şer'iyye ettiklerinde gibbe't-ta'dîl ve't-tezkiyye şehâdetleri hayyiz-i kabulde vâka olduktan sonra hakika-it hal ba'de't-taleb ketb olundu sûret-i subût hürriyeti asliyye beyânındadır oldur ki Mahrûse-i Brusa'da filân nâm kimesnenin mülkiyet zami ile yedinde olan filân nâm gulam tarafından husus-i at'i'z-zikri dâ'vâ ve isbata vekâleti veçhi şer'i üzere sabit olan ba'isü'l-kitâb filân nâm kimesneden davayı sahiha-i şer'i ile mesbuk istişhâd sudurundan sonra udûl-ı müslimînden filân bin filân ve filân bin filân bin filân nâm kimesneler nakl ve tahvil için mahalle-i cerh ve ta'dîlde edâ-yı şehâdet-i şer'iyye idüb hala zikrolunan Mahrûse-i Brusa'da mezkûr filân yedinde olan orta boylu açık kaşlı mezkûr filân hürre'l-asl olub vilayet-i Karamanda filân kasabada filân nâm hürre'l-asl sulbi ve filân nâm hürre'l-aslın sadri oğludur kendiye ebeveynine katen rakdarı olmamuşdur bu hususa şahidleriz şehâdet dahî ideriz dediklerinde ba'de't-ta'dîl ve't-tezkiyye sûret-i subût talak oldur ki iş bu ba'isü'l-kitâb filâna binti filândan davayı sahiha-i şer'iyye ile mesbuk istişhâd-ı şer'i sudurunda

44b

Sonra udûl-ı müslimînden filân bin filân ve filân bin filân bin filân nâm kimesneler nakl ve tahvil için mahalle-i cerh ve ta'dîle liecli'ş-şehâde hâzırân olub hala kasaba-i filânda sakin olan filân bin filân nâm kimesnenin müddeî mezbûr zevcesi olub bundan 'akdem filân şehrinin filânıncı gününde bizim huzurumuzda mezbûreyi talâk-ı selâse ile tatlik eyledi bu hususa şahidleriz şehâdet dahî ideriz deyü edâ-yı şehâdet-i şer'iyye ettiklerinde ba'de't-ta'dîl ve't-tezkiyye hayr-u kabulde vâki' sûret-i subût halidur oldur ki iş bu ba'isü'l-kitâb filân bin filân nâm kimesneden davayı sahiha-i şer'iyye ile mesbuk istişhâd-ı şer'i sudurundan sonra filân bin filân ve filân bin filân bin filân nâm kimesneler nakl ve tahvil için mahalle-i cerh ve ta'dîle liecli'ş-şehâde hâzırân olub mukaddemâ müddeî mezbûrun zevcesi olub hala filân kasabada sekunu istima olunan filâna binti filân tarih-i kitabdan iki ay mukaddem zevci müddeî mezbûr ile bin akçe mihr-i müeccel ve nafaka-i âdeti üzerine bizim huzurumuzda muhalla idüb birbirinin zimmetini zevciyyete müte'allik dâ'vâ ve husumatdan ibrâ-i 'âmm ile ibrâ eylediler idi bu hususa şahidleriz şehâdet dahî ideriz deyü edâ-yı şehâdet-i şer'iyye ettiklerinde gibbe't-ta'dîl ve't-tezkiyye şehâdetleri hayyiz-i kabulde vâki' olub hakikat-i hal ketb olundu sûret-i vekaletdir oldur ki Mahrûse-i Brusa mahallatından filân mahalle sükkanından filân bin filân nakl ve inha için mahfel-i fasl ve imzaya

45a

Hâzır olub Mahrûse-i filânda zimem-i nasdan olan hukukumu ahz-u kabza ba'de bana iysale ve kabz ve iysal tevkif eylediği umurun cümlesine iş bu naklü'l-kitab filân bin filân vekil ve münaye naib nasb eyledim dedikde mezbûr filân dahî vekâlet-i merkûmeyi kabul eyledikde hakikat-i hal ve hülasa-i makal gıbbe't-taleb ve's-sual mevki ketb olundu sûret-i vürud-ı nakl kasaba-i filân sükkânından filân bin filân mahfel-i kazada filân mahzarında tâkrir-i dâ'vâ idüb mezbûrun zimmetinde cihet-i karzdan bin akçe hakkım olub deyn-i mezkûru kasaba-i mezbûrede hakimü'ş-şer olan filân efendi huzurunda filân ve filân şehâdetleri ile isbat idüb kitab nakli ihraç eyledim mucibince meblağ-ı mezbûru taleb ederin deyü müddeasına mutabık ve cevhe merkûm üzere subût deyni natık mevlanayı mezbûrun hatt-ı vehametini müştemil ve sene-i filân şehri silkinde intizam bulan şehri muharremü'l-haram evahiri tarihiyle müverrah kitab nakli ve hitab hükümü iraz idüb kitab-ı mezkûr medyun-ı mezbûr mahzarında feth ve kıraat olundukda mezbûr filân kitab-ı mezkûru mevlanayı mesfur meclîsinde vürudunu inkâr edecek gıbbe'l-istişâd zeyl-ü kitab-ı mezkûrde bey'n şühudu't-tarik isimleri mestûr olan müslimînden filân ve filân hâzırân olub fi'l-hakika kitab-ı mezkûr mevlanayı mezbûrun meclîsinde varid olub bizim huzurumuzda imza ve mühürleyüb bizi hatt-ı vehametini şahid eyledi zeylinde olan hatt-ı hatii mezbûrundur bu hususa

45b

Şahidleriz şehâdet dahî ideriz deyü edâ-yı şehâdet-i şer'iyye ettiklerinde ba'de riayete şeraitü'l-kabul şehâdetleri makbule olub mucibiyle meblağ-ı mezkûrun edasına tenbih olunub gıbbe't-taleb bu huruf ketb ve tahrir olundu harer fi evahir-i şehri filân sûret-i diğere ve revde nakl böyle yazulur Mahrûse-i filân sükkânından iş bu ba'isü'l-kitâb filân bin filân mahfel-i kazada Mahrûse-i Brusa'da bi'l-fiil bey'tü'l-mal emini olan Mahrûse-i merkûmede filân handa vefat iden filân bin Abdullah'ın muhallafatına vazü'l-yed olan filân bin ibn-i abdül-mennan mahzarında tâkrir-i kelam idüb müteveffayı mezbûr filân benim babam mezkûr filânın mutaki olmağla ben mezbûrun usubet-i sebebiyye ile vârisi olub veraseti bana münhasıra olmağın vechi merkûm üzere verasetimi kasaba-i mezbûre bi'l-fiil hakimü'ş-şer olan filân efendi huzurunda filân ve filân şehâdetleri ile isbat idüb nakl-i şehâdet ihraç eyledim mucibince emin mezbûr müteveffayı mezbûrun muhallafatından kasriyed itmek için tenbih olunmak taleb ederin deyü kelimat-ı meşrûhasına mutabık vechi mezkûr üzere verasetini natık mevlanayı mezbûrun hat ve hatmini müştemil ve filân tarihi ile müverrah kitab nakli ve hitab hükümü ibrâz eylediğinde gıbbe's-suâl emin merkûm müteveffayı mezkûrun muhallafatına vazü'l-yed eylediğine itiraf idüb vürud-ı kitab mezkûru inkâr edecek

zeyl kitabda yemin-i şühudü'l-tarik isimleri mestûr olan bab-ı öşr-ü vakıfname ve istibdal-i vakf -1

46a

Vesaye ve keşf-ü vakf-ı nasb vasi ve bunlara müta'allik olan eşyâ beyânındadır suret ve kaziyye-i akar hamd-ı mevfur ve şükr na-mahsur evvel vakf umur ve kâşif istar cumhur canibine muin ve maksurdur ki dar-ı cenabı a'mal hasan erbâbına lütf-u ihsan eyledi ve salat-ı ol seyyid kâinat ve mefhar-u mevcudat-ı makbule dergâh-ı âli muharremül halvetü haneli bi haneli suali meallahü a'la Muhammed resülü'llah hazretlerinin merkâd-ı münevver ve meşhud-i muattarine işar olunur ki tarik-i hayratı beyân vekil-i müberratı ayân eyledi ve dahi zümre-i el ve evlâd ve fırka-i ashab ihsanadları müşahidine nesar olunur ki her biri vakf-ı esrar-ı şer'i ve ahkâm ve kâşif-i esna bir hakayık deyn beni aliyyü's-selavetü's-selam olmağla nucum sema saadet ve kevakib-i 'azzu rif'atdırlar rıdvânullah-ü teâlâ aleyhim ecmain ve ba'd dâ'i-i tahrir-i rak menşur ve badi-i ve bais tastir-i setur budur ki Mahrûse-i Brusa damet-i mazumuna ani'l-nehusana mahallatından filân mahalle sükkânından sahibü'l-hayrat kasibü'l-müberreat fahr-i erbâbü'l-bab dünya Mehmed çelebi bin Abdullah vakfına dar-ı dünya medar-ı fena ve marurane olub naimi zillü zail ve makamı zeyf rahil mevcudane âdem-i lâzım ve sıhhatine sefm-i mülâzım idiğine yakinen âlem ve cazem olmağla inşaa-i hayretmeye azim olub bey't-i safiye ve taviyyet-i vafiye ile hasbetün-lahü ve talebeler zah-ı selek mülkünde menlek ve müniarat ve semt-i zabt ve tasarrufunda muntazam ve münzabit olan

46b

Mahalle-i mezbûrede filânı müstemil olub filân ve filân ile mahdud olan menzîl de vakf-ı sahih müeyyed ve habs-i sarih muhallad ile vakf idüb şart eyledi ki menzîl-i mezbûrda hayatda oldukça kendi sakin olub keyf-ü mâyeşâ ve yehtar-ı mutaarrif evvela bi emerü'l-lahü'l-mülkü'l-teâla bu dar-ı fenadan saray-ı bekaya intikal ve irtihal eyledikde menzîl-i mezbûrda hayatda oldukça zevcesi ve halilesi fahrü'l-muhdarat tacü'l-muvakkarat filân hatun sakine evvela mezbûre dahî fevt oldukça kendi evlâdı evlâdı evlâdı neslen ba'd nesin ve feraen an asl sakin olalar ba'de inkirazü'l-evlâd tevcih olunub oldahî sakin olub menzil-i mezbûru liecli't-te'cîl mütevellî nasb eylediği filân bin filâna teslim eyledim oldahî vakfiyyet üzere kabz-u teslim idüb mütevellîlerin sair evkafda tasarruflar gibi tasarruf eyledü deyü mecelley-i şer'ide bi't-tav'i ikrâr ve itiraf idüb ol dahî vakf-ı mezbûru kelimat-ı meşrûhasında bi'l-muvâcehe tasdik ve bi'l-müşâfehe tahkik idüb vakf tamam olduğdan sonra vakf-ı mezbûr mütevellî mezkûr mahzarında tâkrir-i dâ'vâ ve tasvir-i müddeî idüb vakf-ı akar-ı imam

muhtar kudretü'l-imayete seracü'l-ümme kâşif-i en'imme Ebu Hanife E'l-kûfi cüzi bi'l-hayr ve kefma hazretlerinin reyimiz ve mezahib hatırlarıyla gayri lâzım olub vakf-ı mezbûrdan rücu-i şuru' olmağın zikrolunan vakıfdan rücu eyledim mütevellî mezbûr dahî menzîl-i mezkûrdan kasriyed idüb bana teslim itmek taleb ederin

47a

Dedikde mütevellî mezbûr dahî cevab-ı sevab ve hitab müstabe şuru' idüb vakf-ı mezbûr imameyn-i hüameyn Ebu Yusuf sani imam-ı salis Mehmed Hasan Şeybani Hazretlerinin mezheb-i şeriflerinde sıhhat-i vakf ile lüzum tevaen ve mülâzimen olmağın rey-i imameyn üzere vakf-ı mezbûrdan rücu gayri meşru dercub-ı dürreden imtina idüb hâkim Muvakkî'ü'l-kitab tevabıyla ve hüsnü meâb izale minfedü'l-ahkamü'l-leyali ve'l-eyyam hazretlerinden rey-i imameyn üzere lüzum-ı vakfa hükm-ü şer'i ve kaza-i meri taleb eyledikde müşârun ileyh dam müşârun ileyh hazretleri dahî temhid kavaid hayri evveli ve teşyidi menabi vakfi ecri görüb âlimen bi'l-hilaf ve meraye vacib-i riayete fi'l-hükm bi'l-evkaf rey-i imameyn üzere lüzum-ı vakf-ı mezkûre hükm-ü sahih şer'i ve kaza sarîh meri idüb min ba'd vakf-ı mezbûr vakf-ı sahih ve lâzım ve habs-ı sarîh mütehattim olub nakz-i ve nakzine mecal ve tağyir ve tebdiline imkân adimü'l-ihimal oldu tahrîren fi'l-yevmü'l-aşr min şehri filân sûret-i vakfiyye-i nüfuz hamd-ı müvepped ve şükr-ü mühelled ol vakf-ı zemair ve kâşif-i serair hazretlerinin kâh akdes ve kargâh-ı mukaddeslerine ref olunur ki filân âlim ve rezzak beni âdem ve nükudundan beri ümemü'l-vürud ol sahib-i makam Mahmud ve nakad-ı bazariyyan hazretlerinin ravzısına isar olunur ki şefi-i assat-ı ümmet ve kabile-i erbâb-ı himmetdir ve bakiye-i nakdiyye-i selam âl-i evlâd-ı kiramları

47b

Şahid-i vacibü'l-ihiramlarına nesar olunur ki her yeri makbule cihan-ı din ve nazar-ı şer'i mübindirler rıdvânallah-ü teâlâ aleyhim ecmain ve ba'd-i bais tahrir ve tıka ve dâ'i-i tastir ve reka-i inka budur ki Mahrûse-i Brusa sükkânından bais-i sıhhat nisab fahr-i erbâbü'l-hayrât zehr-i esbabü'l-mirât filân bin filân ba'de haramü'l-mülkü'l-mennan ve kıta ki bu dar-ı dünyayı sebât ve bi beka olub naim-i şerif zevalde mukim maruz irtihalde olduğunu mülâhaza kılub es-sadakati fedyetü'l-muasi yevm-i yu'hezü'l-cürmun bi'l-nihâsı mefhud mâlumu olub ahsen-i hasenat ve ifzal-i sadakat av idi müstemire olan sadaka-i hariyye olmağın niyet-i safiye ve tavviyet-i vafiye ile hasbetü'l-lahü'l-azim ve rağbetü's-sevabeü'l-cesimü'l-habib mal ve ihlasü'l-vakf ihrac ve ifraz idüb şart eyledi ki mal-ı mevşuf ve meblağ-ı mevşuf yılda onu on bir ziyade rey-ü riyaadan ari ve nehc-i sıhhat ve sedadan cari veche halel ve tarik-i

mübah üzere istiğlal ve istirbah oluna bifazlu'l-lah-ü teâlâ hâsıl olan zerbi galle ve nemma ve fazilesinden yılda üç yüz altmış akçe mütevellisine vazife olub ma adası mahalle-i mezbûre fukarasının avarızına sarf oluna ve vakf-ı mezbûr evvela hayatda oldukça kendi müteveli olub ba'de ve hane mahalle-i mezbûre avarızını vakfına her kim müteveli olursa ol dâ'i-i bu vakfa müteveli olub

48a

Vazife-i merkûme mutasarruf evvela ve eğer mürur-ı eyyam ve güver-i avam hasbi ile mutasarrıf mezbûreye sarf-ı müteazzir olursa hâsıl olan rebi ve galle mutlaka fukara-i müslimîne sarf oluna deyüb nukud-ı mezbûreyi liecli't-te'cıl müteveli nasb eylediği filâna mahfel-i kazada tarih-i kitabda bir yıl mukaddem teslim eyledim idi deyü bi't-tav'i's-saf ikrâr ve itiraf idüb müteveli mezbûr dahî vakf-ı mezkûru kelimat-ı meşrûhasında tasdik ve nehc-i mestûr üzere meblağ-ı mezbûru bir yıl mukaddem vakfiyyet üzere alub kabz eylediğini tahkik idüb emr-ü vakf ve teslim-i ikmal ve tesmim olunduktan sonra vakf-ı mezbûr vakf-ı mezkûrdan rücu ve mukaddemât niz'a şuru' idüb vakf-ı dünya yeridür imme-i salise-i ticarimiz ve mezheb hatırında batıl ve ona müteferr-i olan şurut ve kuyud dahî hile-i hiffet ve kabulde atıldır ve müteveli mezbûrun bir yılda vazife-i tevliyet için olduğu meblağ-ı mezbûr üç yüz altmış akçenin üç yüz akçesi ecr-i misilden zaid olmağla lâzımü'l-istirdâddır binaen aleyh-i zalik aslı mal marr ve mütevellinin ziyade olduğu meblağ malumü'l-mikdar bana red olunmak taleb ederin dedikde müteveli mezbûr dahî istintâk olundukda fi'l-hakika vakf-ı mezbûr inde'l-imaü's-selâse hilye-i sıhhati fakd ve meblağ-ı mezbûr icr-ü misilden ziyadedir lakin vakf-ı nukud ve zımmında olan şurut ve kuyud imam-ı makber ve hümmam-ı hayyiti makar Hazret-i İmam Züfer-i Tayibullah mezce-a bi'l-miskü'l-ezmerden darh-ı medarihi rahmet bari merhûm imam

48b

Ensari rivayetim üzere sahih ve caiz ve şerif sıhhati caiz olub fi zemanına kuzzât-ı selam ve vülat-ı enam ol rivayet ile hükme müvellâ oldukları tuğrayı garrayı sultani ile mahalli olan menşurlarında musarrah ve mestûrdur deyü reddeden imtina idüb ilâyı kitabı tevki-i müstetabı ile muvakki olan hâkim-i adil şerih-i muadil hazretleri huzurunda müterafian ve hükme taliban olduklarında hâkim-i müşârun ileyh dahî vakfa nazar ve mubtil-ı hayr olmakdan hazr idüb vakf-ı nukud-u mahudun ve zımmında olan şurut ve kuyudun sıhhatine ve zeman-ı zâid-i mezbûrdan müteveli mezkûrun beraat zimmetine hüküm idicek vakıf-ı sâlif-i kesiriü'l-avarif inan-ı Kelâmını semt-i ahire atıf olub eğerçe hüküm-ü mezbûr ile vakfa sıhhat hâsıl oldu lakin

İmam-ı Azam ve imam-ı ‘akdem katında sıhhat lüzumu müstelzem olmayub kabil-i rücu olmağın tekrar rücu eyledim asl meblağ-ı merkûm ve ecr-i misilden zaid olunan mikdar malum bana red olunmak taleb ederin dediğinde müteveli mezbûr tekrar cevap verüb eğerçe İmam-ı Azam katında mefariki ani’l-lüzum olduğu meşhur ve malumdur lakin âlim-i rabban-i İmam Ebu yusufü’ş eş-şehir bi’l-imamü’l-sani mezhebi şerifinde mücerred vakaftü demekle ve fazıl hemedani imam-ı salis Mumammed bin Hasan eş-şeybani rey-i münifinde teslim-ile’l-müteveli olunmağla lüzum arız olub mezheb-i imameyn üzere lüzum-ı vakfa ve ecr-i misilden zaid olduğum vazife-i malume mütalebesinde zimmetimin beraatına hükm olunmak taleb ederin

49a

Dedikde hâkim muma ileyh lazale’l hakkı cariyen beyne yedeyhi dahî temhidi kavaidi hayri evla ve teşyidi mebani-i vakfı ahrâ görüb rey-i imameyn üzere vakf-ı mezbûrun lüzumuna vazife-i mezbûre mütalebesinde mütevellinin beraat zimetine hükm buyurub min ba’d vakf-ı mezbûr vakf-ı sahih ve lâzım ve habs-i sarıh ve mütehattim olub nakz-ı ve tebdili muhal ve tağyir-i adimü’l-ihimal oldu tahriren fi evahir-i şehir-i filân davayı vakf bağçe ve isbatdır tevaif-i şeraif sufiyeden taife-i şerie-i nakşibendiyeinin kiram vacibü’l-ikramından olub vakf-ı at’iü’l-beyânı dâ’vâ için canib-i şer’i mergubdan müteveli nasb olan fahrü’s-sülahai’s-salikin zahrü’l-ulemaü’s-salihin e’l raclü’l-mükerrümü’l-muciddi’l-şeyh Ali Efendi bin Mahmud mahfel-i kazada bundan ‘akdem Mahrûse-i Brusa fenasında filân nâm mahallede sakin iken takdir-i rabbani ile vedâ-yı âlem fani iden merhum eş-şeyh Mustafa Efendinin ibnü’l merhum eddaricü bila rahmetil kayyum Kıdvetü’l meşayihül sade eş şeyh Üftade Efendinin sulbi oğlu ve vârisi İbrahim nam sagirin vasi şer’isi olub at’i’z-zikr olan bağçeye vazü’l-yed olmadığı mahzar-ı hasımında vechi şer’i üzere sabit olan muharrem halife ibn-i Abdullah müvâcehesine tâkrir-i da’va ve tasvir-i müddeî idüb hala vasi-i mezbûrun yedinde olub mahalle-i merkûmda vâki‘ şarken tarik-i a’mma ve kabiletin merhum Şabanoğlu türbesi divarına ve garben müşârun ileyh Şeyh Üftade Efendi korusuna ve şimalen Bekir bin Abdullah mülküne

49b

Müntehi ve muttasıl ve eşcar-ı mütennevi ve ma-i cariyi havi ve müştemil olan bağçe Mahrûse-i mezbûre evkaf medrese-i mamuresi olan merhum ve meğfurunleh müfti Ahmed Paşa eskenü’l-lahe fi’l-cenneti haysü şa-e hazretlerinin silkilde münselik ve münharit ve semt-ü zabt ve tasarrufunda münsamet ve münzabit iken hasbetü’n lillahi ve taleben-rızahu zikrolunan bağçeyi taife-i nakşibendiyye sülehasından yerine vakf ve tayin idüb vechi meşrûh

üzere dokuz yüz otuz senesi tarihiyle müverrah ve mevlana Mehmed bin Eflâton nam naibü'ş-şer imzasıyla mümzaat vakfiyye-i mamul biha olub bundan mukaddem taife-i mezbûreden umdetü'l-meşayihü's-sade merhum ilahizade Şeyh Mehmed Efendi Hazretleri zikrolunan vakfiye mucibince mutasarrıf olub mürur-ı eyyam ve kürurı avam ile emade-i muhtelifeye düşmeğin hala vasi mezbûr taife-i mezbûreden değil iken hilaf-ı şartı vakf tasarruf eder sual olunub yedi kasr ve izale olunmak taleb ederin dedikde gibbe's-suâl vasi-i mezbûr cevabında zikrolunan bağçe müteveffayı müşârun ileyhın mülkü olub fevt olmağla oğluna intikal itmeğin vesayetim hasebiyle tasarruf ederin ve vechi merkûm üzere vakf olduğu bilmem deyü inkâr edecek gibbe'l-istişhâd Mahrûse-i mezbûre tevabiinden Gülpınar nam karyeden bi'l-fiil imam olan fahrü's-sülahai'l-kiram mevlana Şaban Halife ibn-i Mehmed liecli'ş-şehâde hâzırân olub fi'l-hakika zikrolunan

50a

Bağçe taife-i Nakşibendiyeden bir salh kimesneye alen nematin mebsut mevkuf ve meşrut olub bundan mukaddem taife-i mezbûrede müşârun ileyh ilahizade Şeyh Mehmed Efendi zikrolunan vakfiye mucibince mutasarrıf olub vechi merkûm üzere vakf-ı sahih ve lâzım ve müsecceldir deyü şehâdet idüb ve Mahrûse-i mezbûre kalesi mahallatından Osman Efendi mahallesinde imam olub meriz ve seyr olmağla mahfel-i kazaya ihzar-ı tayin olan fahrü'l-eimme mevlana Muharrem halife ibn-i Mehmed nam şahid asıl aher-i işhad eylediği fahrü's-salihinü't-nasihın mevlana Mehmed Efendi ibn-i Abdulhafız ve mevlana Hüseyin Efendi ibn-i Ahmed liecli'ş-şehâde hâzırân olub aslımız olan müşârun ileyh Muharrem Halife dediği ben şahidim şehâdet dahî ederin ki zikrolunan bağçe taife-i nakşibendiyeden bir salih kimesneye ale'l-vechü'l-mesbut mevkuf ve meşrut olub bundan mukaddem taife-i mezbûreden müşârun ileyhhü'l-hayzade Şeyh Mehmed Efendi zikrolunan vakfiye mucibince mutasarrıf olub vechi meşrûh üzere vakf-ı sahih ve lâzım ve müsecceldir siz dahî benim lisandan şahid olub şehâdet edin deyü bizi işhad eyledi biz dahî mezbûrun şehâdeti üzere şahidleriz şehâdet dahî ideriz deyü edâ-yı şehâdet-i şer'iyye ettiklerinde ba'de riayete şeraitü'l-kabul şehâdetleri makbule olub mucibi ile hüküm olundu tahriren fi'l-yevmü'l-hamis aşr min şehr-i Rebiü'l-ahire ve İşirin ve elf (15 Rebiü'l ahir 1020)

50b

Vakfiye-i mergupdur ve müraidir elhamdülillah-allahu'l vakfiye-i ale'l-esrar e'l-müttaili ale'ş-se'ni ve'l edvar ve's-selatu âlâ resuliü'l-muhtar ve ale alil -lahü'l-ebrar ve sahabetü'l-ahyar amma ba'd men arif ve habire hai ve her vakf basirehu musevverası değildir ki dar-ı

dünya karin-i fena ve rehin ena mukimi misafir mekin muhacir ve nimeti nimete mashub müsehhati müsehhata maklub olub fenasından sûret-i fena numayan ve suretinden ne şekil harabı zahir ve ayân ders-i akıl ve danâ ona Kâilü'l-îtinâ olub zeharîfina cendan mefdun ve temvihatina muğter mefbun olmayub bu mürehale-i aileden zaruri sefer ve bi ihtiyar rihlet ve güzër kalmağı kendüye maktü ve mukarrer bilib yedinde vusat ve tedarike kudret var iken ve ve ma tükaddimu li-enfusikum min hayrin tecidûhu indellah fehvasınca zad-ı ahiret takdimine sai ve şari ve innallahe yuhr-il mütesaddikine mütsaddikat sihab-ı dürer bârından bu sinan-ı amali baran ceza-i kesir ile renan ve seyr olmağıla mübadir ve mütesadi' olub binaen âlâ zalik ba'isü'l-kitâb müşkin nikab tacü'l-muhsenatü'l-muazzemat ibtihacü'l-muhasenatü'l-mükerat Gevherhan Sultan ebnetü'l-merhum e'l meğfurulleh e's-sultan Selim Han aleyhi merhamete ve'r-rıdvan hazretlerinin münkalarından sahbetü'l-hayratü'l-hisan berizad hatun ibneti Abdullah e'l-mennan taleben li-merzati rabhel'celil-i şuru-ı nehc-i hayr-u cemil

51a

Sukuk-i meslek vakf ve tesbil idüb nehc-i ati üzere kendi canibinden ikrâr-ı vakf ba'dehu dâ'vâ rücu filân bin filânı vekil ve filân bin filânı liecli't-tes'cıl mütevellî kılmağın meclîs-i şer'a hâzırân olub vekil-i mezbûr merkûme tarafından nehc-i ati üzere ikrâra ve davayı rücu vekâleti hasm cahid-i şer'i mahzarında filân bin filân ve filân bin filân şehâdetleri ile isbat ettikten sonra bi'l-ve kale ikrâr idüb müvekkilem merkûme berizad hatun hîn-i vakf ve teslimine değın silki milkinde muntazam ve taht-ı tasarrufunda sabit ve kıyam olan Mahrûse-i Galata kazası tevabiından kasaba-i Kasım Paşa mahallatından filân mahallesinde cevanibi filân mülkleriyle mahdud olub filânı ve filânı havi olan mülk-i menzîlini hasbeten lillahi teâlâ vakf ve tesbil idüb sekinasını hayatda oldukça kendüye ba'deha Pür cefa bint-i Abdullah nam hatuna ba'deha kendi üteka ve evlâd-ı mütekasına batnen ba'de batnın şarî idüb ba'de'l-inkraz menzîl-i mezbûr medine-i münevvere Sallallahü aleyhi vessellem âlâ merakiduha evkaf-ı aliyyesine mülhak olub mütevellisi yediyle icar olunub hazıl olan gallasından menzîl-i mezbur hasbel ihtiyaç tamir ve meremmet olunub meremmetden baki olan belde-i mezbûre fukarasına sarf oluna deyü vaka-i mezbûre tayin vakf ve şerait tebyin-i kuyud ve zevabıt eyledikten sonra mütevellî-i mezbûre teslim ol dahi kabz ve teslim edüb

51b

Mütevellîler evkaf-ı saireyi tasarruf eyledikleri üzere vakf-ı mezbûre tasarruf eyledi deyü vekil mezbûr ikrâr eyleyüb ve mütevellî mezbûr ati ikrârında tasdik ve cemi-i kelimatında tahkik idüb emr-ü vakf tamam ve hal tesbil iticam bulunduktan sonra ahkâm-ı vakai ahkâm

içün bir nehc-i sabık davayı rücu-i şerü idüb vakf-ı akar eğerce İmam-ı Âzam ve hümamı efham Ebu Hanife bi'l-kûfi cuzi bi'l-hayr ve kûfi rey-i şerifleri üzere sahih ve meşrudur lakin serume vakfindan rücu caiz olduğu sebebiyle vekâletim hasebiyle vakf-ı mezbûrdan rücu idüb müvekkilemin mülk istirad iderim deyü mütevellî mezbûr ile neza ve naire husumetin berü'l-tehab ve't-tema kaldıkda mütevellî mezbûr hüsnü hitab ile cevaba ve meslek sevaba salik olub fi'l-vâki' vakf-ı akar reis ima-i kitab hazret-i İmam-ı Âzam ve hümam efham saray şerifleri üzere sıhhat-ı vakf lüzumu müstelzem değildir lakin sair ima-i din rıdvânullah-ü aleyhim ecmain kulları üzere sıhhat lüzumundan müfareka olmamağın onların rey-i şerifleri üzere vakf-ı sahih ve lâzımdır deyü reddetme imtina ve işar naireü'l-cac ve neza eyleyüb bi'l-ahere hâkim Muvakkî'ül kitab yesru'l-lah'la hüsnü'l-münkaliib ve'l-meâb hazretlerine mütarafan olub ve husus-ı kaziyede hükm-ü şer asdarına nazaran ve mütarafan olduklarında hâkim muma ileyh tarafının kelimatına nazar-ı vaadlesine a'mal fikir kılındıktan sonra canib-i vukufu evveli ve aybare inşeb ve ahiri

52a

Görmeğın sıhhat lüzuma müfareka olmaz din-i ima-i din vahdate tayin kulları üzer vakf-ı mezbûrun lüzumuna hükm-ü sahih-i şer ve tescil muteber ve meri kılındı ba'de'l-yevm vakf-ı mezbûr sahih lâzım ve habs müveyyed dâ'i-i m oldu nakz-ı nakuzu mahal ve teğyir ve tebdil-i adimü'l-ihhtimal oldu femezıyede ba'd masumu fainnema ame ale'd-din yebeddelüne vallahe semai aleyhim ve icralü'l-vakf ale'l-hayü'l-kıym tahrir fi'l-yevm filân ve fi şehr filân ve fi sene filân teet biavnü'l-lah

Bir karyede sakin olan zeyd âlim hane defterinde mestûr olmayub padişah-ı âlem penah hazretlerinin dacilerinden olub zamanından karye-i mezbûre ahalisini avarız-ı divaniyye ve teklif ırkiyye vere gelmiş değil iken ba'de'l-vefat tâleb-i ilm olan oğulları ehl-i karye avarız ve sair teklif olmağa şer'in kadir olurları beyân buyrulub musab evvelü'l-cevab selatibi maziye ilme ve taleb-i ilm olanlardan avarız ve sair teklifi af buyurmalarıdır zeyd-i mezbûre ehl-i karye avarız teklifine kadir olmazlar ve nehn-i memurun batana evvelü'l-emr ve it'ate ve tasdike kabul kula fasul a'mavi

Cehariş? Kazasına tabi gerdek özü nam karyede olub

52b

Ma'hüve'l-muharrer-i fihi vâka'a ale'l-melei'l-ayan-i şebu anni ani'l-beyân ve ene'l-fakir-i iliyhi subhanehu filân bin filân e'l-mavla Boğdan ufıye anhuma

Ma'hüve'l-mastur-u fi hi minü'l-muameleti's-şer'iyye sahha indi nemmakahü'l-faki-u ileyhie subhane hu

Nasb haze'l-vasyi zabt-ı emvali's- nemmakahü'l-faki-u ileyhie subhane hu filân bin filân e'l-müvlla bi-Edirne hilafete aufiye anhuma

Ma'hüve'l-masturu fi heze'l-kitab-ı mine'l-hibibete sahha indiî

Ma'hüve'l-muharrer-ü fi hi min kefaleti'n-nefs bi'l-mal-i zubirahu fi hi'l-fakîr-i ileyh subhanehu

Ma'hüve'l-muharrer-ü fi hi mukarreri indi min bey'ü's-semer ale's-şeceri vâkı'ü nim fakîr-i ileyh subhanehu

El-emru kema hurrire fi hi min talebü's-şufaati vâkı'ü indi nemmakahü fakîr-i ileyh subhanehu e'l müvela mahalle-i filân ufiye anhu

Ma'hüve'l-mastur fi tayyi'l-kitab-i ha keza vallahu elemu bi savap

Âlume bi'-s sevab harrerehü'l-fakîr-i ileyhi subhanehu

Mesele bir karye ahali hilafü's-şer akçe alur ve bigayri hak tazim eden zeyd cayi gelmezden mukaddem Amr ve Bekir firar etseler ve Beşir ve Halid dahî ol karyede bulunmayub akçe verildiğine rızaları yok iken ahali karye mezbûreyn zeyd talibe-i (silik...) bir mikdar akçe verüb beyyinlerinde tevzi ve tahmil eylediklerinden sonra Amr ve Bekir ve Halid ve Beşer'den bir mikdar akçe tahmil idüb ba'dehu almağa şer'an kâdir olurlar mı beyân buyrulub müsab oluna el-cevab olmaz

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

4. SAKK MECMUALARINA AİT TERMİNOLOJİ

Ahirü'l-emr: En nihayet, sonunda.

Ahz: Alma, tutma kabul etme.

Ahz ü ita: Alışveriş.

Ahz ü kabz: Kendine mâl etmek, istimlak.

Akd-i nikâh: İki tarafın nikâhı iltizam ve taahhüd etmeleridir ki, bu hususdaki icab ve kabulün birbirine rabt edilmesinden ibarettir. Buna nikâh kıymak denir.

Akîbü'l-inkâr: İnanmama, tanımama, reddetme, bir şeyin yokluğunu iddia etme.

Akîbü'l-istişâd: Birisinin şahitliğini istemek. Şahit göstermek. Delil olarak ileri sürmek.

Âtiyü'l-beyân: Belirtilerek, bildirilerek.

Ât'i'z-zikr: Adı zikredilen, geçen kişi.

Ba'de'l mevt: Ölümden sonra.

Ba'de'l müddet: Sonraki zaman.

Ba'de'l-hesâb: Hesaba çelikdikten sonra.

Ba'de'l-yevm: Bundan sonra, artık, sonraki gün.

Ba'de's-subût: Tespit edildikten sonra.

Ba'de't-ta'dîl ve't-tezkiye: Adil ve şehâdeti kabul edilir olan kimseler için kullanılan terimdir.

Ba'isü'l-kitab: Hüccet, belge, dava sahibini belirtmek için kullanılan tabirdir.

Bârgâh-ı Gerdun: İktidar zamanı, ortamı.

Bâr-gîr: Beygir, at.

Behremen: Her, herbiri.

Bey' : Satış, satmak, bir malı diğer mal ile değiştirmek.

Beyyine: Delil, şahit, bir dâvayı ispat için ibraz edilen hüccet, vesika manasınadır. Adaletli kimsenin şahadetlerine beyyine-î âdile denir.

Bezzâz: Manifaturacı.

Bi'l müşâfehe: Konuşma, sözlü olarak bildirme.

Bi'l-kifâye: Yeterli miktarda, yeterli olma.

Bi'l-küllîye: Tamamen, büsbütün olarak.

Bi'l-müvâcehe: Yüzleşerek, yüzleştirilerek.

Bi't-tav'i's-saf: Saf, temiz bir istekle.

Binti: Kız (evlat) anlamında.

Bosnaviyyü'l-asl: Boşnak asıllı.

Cûd-ı rafet: Merhametli ve cömert.

Dâ'i: Duacı dua eden.

Deyn: Borç.

Edâ: Yerine getirmek, ödemek.

Edâ-i şehâdet-i şer'îyye: Hukuki sahitliği yerine getirme

Eflâkü'l-asl: Eflak asıllı.

Ehibba-i nesebiyye-i seniyye: Yüce dostlara ahbabların en değerlileri.

Evlâd-ı zükûr: Erkek çocuklar.

Ezvâc: Zevceler, kocalar ve eşler.

Fahrü'l-cuyüş: Kumandan.

Fahrü'l-emâcid ve'l-ayân: Askeri sınıfa mensup kişiler için kullanılan dua sözcüğü.

Fahrü'l-kuzzât: Yüksek rütbeli kadı.

Fakîrû'l-hâl ve kesîrû'l-iyâl: Kendi fakir dostu çok.

Fi'l-yevmü'l-hamis: Haftanın beşinci günü.

Fidd-i rayic: Gümüşün güncel değeri.

Fiddi: Günüş akçe.

Fil-vaki': Gerçekte, aslında.

Filânü'l-asl: Yeri belli olmayan kimse.

Fudula: Ekmek, pide.

Fukara-i müslimîn: Müslümanların fakirleri için kullanılır.

Gıbbe'l-inkâr: İnkârdan sonra.

Gıbbe'l-istishâd: Sorgulandıktan sonra.

Gıbbe's-sual: Sorgulandıktan sonra.

Gıbbe't-taleb: Talep edildikten sonra.

Gıbbe't-tasdik: Tasdikten sonra, hüccetlerde ikinci tarafın beyânı birinci tarafın ikrârını teyit edecek mahiyette bu ifade kullanılır.

Habs: Tutmak, tevkif etmek, men eylemek, bir şahsı veya bir malı bir mevkide nezaret altında bulundurmaktır.

Hak-i pay: Padişahın bulunduğu yer, başkent, payitaht.

Hakkü't-taleb: Hak talep etmek.

Hamîlü'l-kitâb: Belge sahibi

Hurretü'l-asl: Hür asıllı.

Hayyiz: Yön, alan, saha mevki, mekân.

Hîn: An, zaman, vakit.

Hüccet: Senet, vesika.

Hüsnü meâb: Varılacak yer, padişahın kaldığı yer, payitaht.

İbrâ-i 'âmm: Bütün davalarda aklanma, temize çıkma.

İhkâk: Yerine getirme, icra etme.

İkrâr: Açıktan söylemek, kabul ve tasdik etmek.

İmtisâlen: Uyarak, bağlı olarak.

İsti'ab: İçine alma, içine sığınma, tutma, kaplama.

İstihkâk: Bir hakkın talep edilmesi ve bir şeyin bir şahsa ait bir hak olduğunun zuhuru mânâsına gelir.

İstintâk: Sorguya çekmek, söyletmek, ifade almak.

İstirdâd: Geri alma, alınma, verilmiş veya gönderilmiş bir şeyin geri alınması.

Kabz: Tutmak, ele almak, kavramak, tahsil etmek, teslim olmak.

Kâlilü'l-îtinâ: Değeri küçük.

Kâlilü'l-vukû': Az gerçekleşen.

Kârgüzâr: İş yapabilen, elinden iş gelen.

Karz: Borç, ödünç verilen mal.

Keyfe mâ yeşâ: Dilediği gibi.

Kıbel: Yan, taraf, yön.

Kıbel-i şer': Şer'i yönden, mahkeme tarafından.

Lâzımü'l-istirdâd: Geri alma, yeniden ele geçirme.

Lede'l-vüsul: Varıp ulaştığında.

Li'l-emri'l-âlf: Yüce emir gereğince.

Li-ecli's-şehâde: Şahitlik etmek için.

Li-ecli't-temessük: Borç senedi için.

Mâ vaka'a: Olmuş bitmiş, geçmiş olan.

Macariyyü'l-asl: Macar asıllı.

Mahzar-ı müslimîn: Şikâyet içerikli yazı.

Mâil-i türâb: Akışkan sıvı toprak.

Mebî': Satılan şeydir. Yani satışta taayyün eden bir ayindir ki, bey'iden asıl maksut olan da budur.

Meclis-i şer': Kadıların verdikleri kararları temyizen inceleyen kurul.

Medyûn: Borçlu, verecekli

Menkûha: Nikâhlanmış olan kadın

Merkad-i münevver: Peygamber kabri veya Ekâbir kabri

Mestûr: Satırlanmış, yazılmış

Meşhed-i mutahhar: Mezar kabir, şehitliği

Meşrûh: Şerh olunmuş, açıklanmış

Mevkûf: Durdurulan vakfedilen, daimi bir halde bırakılan.

Mezbûr: Adı geçen, yukarıda zikredilen.

Mihir: Evlenirken erkek tarafından kadına verilen nikâh bedeli.

Mihr-i muaccel: Nikâhta kız tarafına verilen ağırlık, para, başlık.

Mihr-i müeccel: Boşanma veya ölüm hâlinde, kız tarafına verilen para.

Min ba'd: Bundan sonra.

Mudd: Ölçü birimi ölçek ismi.

Muhâlasat: İyi dostluk kurma.

Mukaddemâ: Önceden.

Muma ileyh: Az önce anılan, adı geçen kimse, yukarıda anılan, adı geçen kişi.

Muvâfakat-i mer'î: Riayet edilen, hükmü geçen. Makbul sayılan, hürmet edilen.

Muvakkü'l-kitab: Kadı.

Mübeyyin: Açıklayan, beyan eden, meydan okuyan.

Müddeî: Dava eden, davacı.

Mürâsele: Kadı mektubu

Müşârun ileyh: Adı geçen isim, isim anılan kişi, İsmi evvelce söylenmiş olan

Müte'allik: Asılı, bağlı. Taalluk eden, ilgili ilişiği olan.

Müvâcehe: Yüzleşme, yüz yüze gelme.

Müvellâ: Bir işi takip etmekle mahkemece görevlendirilen kimse, sakıncalı davalara bakmakla geçici görevlendirilen hâkim.

Nehc: Doğru yol.

Nizâ: Anlaşmazlık.

Râfiü'l-kitâb: Hüccti sahibi.

Rikk Darî: Kul, memluk, köleleştirme.

Rumîyyü'l-asl: Rum asıllı olan kimse.

Rusiyyü'l-asl: Rus asıllı olan kimse.

Sâlifü'l-avsâf: Evvelce vasıflandırılmış, özellikleri anlatılmış olan.

Selem: İleride teslim edilecek bir malın şimdiden parasının alınması yoluyla yapılan satım, peşin para ile veresiye mal alma usulü.

Semen: Bahâ, kıymet, değer, tutar.

Sûret-i subût: Tesbit edilme şekli.

südde-i sidre: Varılacak son yer, en son merci.

Şufâ: Bir malı satarken öncelik hakkı komşusuna ait olma, ön alım.

Tâbe serâhu: Toprağı temiz olmak.

Talâk-ı Bâin: Yeniden bir mehir tespit ederek nikâh kıymadıkça karı ile koca arasındaki evlilik bağı kesip onları birbirinden ayıran ve nikâhtan doğan karşılıklı hak ve görevlere derhal son veren boşama türü.

Talâk-ı Selâse: Erkeğin ayrı ayrı üç kez ya da bir arada üç kez karısını boşadığını bildirmesiyle gerçekleşen boşanma türü.

Tâlik-i talak: İslâm Hukuku içinde yer alan “talikî şart” kuralıyla açıklanabilir. Bu kural, bir hukuki işlemin hükümlerinin işlemeye başlamasının, gelecekte gerçekleşmesi muhtemel bir olaya bağlanmasını ifade eder. Burada ileri sürülen şart, hukuka, örf ve âdete, ahlâka uygun olmasıdır. Şartlı boşanma.

Tav': İsteyerek, arzuyla.

Tefviz: Tefviz, lûgaten ihmal manasınadır. Mehrin tayin ve tesmiye edilmemesi bir ihmal demek olduğundan mehr tesmiye edilmeksizin veya nefy edilerek yapılan bir nikâh emrine tefviz denir.

Telfif: Dürme, sarma örtme.

Temeyyüz: Seçkin.

Tevliyet: Mütevellilik, vakıf işlerine bakma vazifesi. Yüz çevirme, yüz döndürme.

Tezvîc: Evlendirme, kocaya verme.

Tilâvet: Kur'an-ı Kerim'i ahenkli ve kurallarına göre okuma.

Udûl-ı müslimîn: Adil kişiler.

Vechü'l-hasm: Davalının yüzüne karşı.

Zügm: Haksız yere, zan altında bırakma.

SONUÇ

Sakk mecmuaları Osmanlı hukukunun önemli kaynakları arasında bulunan şer'iyce sicillerinin gelişi güzel yazılmadığı ve belli bir üslup çerçevesinde tutulduğunu gösteren yöntem kaynaktır. Bunlar mahkemelerde verilen hükümlerin yazıya nasıl geçirileceğini gösteren ve kadıların ilk meslek deneyimi için kılavuz niteliğinde olan metod kaynağıdır. Tecrübeli kadılar tarafından şer'iyce sicilleri içerisinde yer alan belli başlı konuların seçilerek bir araya getirilmesi ile oluşan bu mecmualar şer'iyce sicillerin özü olarak kabul edilebilir.

Sakk mecmualarında, fetva literatüründe olduğu gibi sembolik isimler kullanılmıştır. Filân filân kelimesi bu bağlamda kullanılan ifadelerdendir. Yine fetva formülasyonunda yer alan Amr, Ebu Bekir, Halid gibi kişi isimleri yerine Mehmet, Abdullah, Osman'ın kullanıldığı görülmektedir. Bu durum Osmanlı hukuk sisteminin iki önemli kaynağı arasında çok sağlam bir irtibat bulunduğunu göstermektedir. Bunları adeta bütünün iki parçası gibi bir fonksiyona sahip olarak değerlendirilmelidir.

Tez konusu çerçevesinde çalıştığımız Bursa'ya ait sakk mecmuasında ticari ve sosyal hayata dair konuların sıklığı dikkat çekmektedir. Bir diğer dikkat çekici husus yemin müessesesinin işler halde olduğu ve buna özen gösterildiğidir. İncelemiş olduğumuz kaynak Bursa'da hangi tür davaların sıklıkla yaşandığı hakkında bilgi vermektedir. İncelediğimiz sakk mecmuasında tarih bulunmamaktadır. Burada esas amaç bilgi yönlendirmesi olduğu görülmektedir. Bursa'ya ait olan bu mecmuada dönemin ekonomik, sosyal gelişmelerine ve sosyolojik olaylara büyük önem verildiğini görebilmekteyiz. İncelemiş olduğumuz sakk mecmuasında birçok hukuki dava bulunmaktadır. Bunlar hibe, talak, mehr, kefalet, mal taksimi, vakıf ve tereke gibi konular olup ayrıca temessük, mürasele, hüccet gibi belgelerde ele alınmıştır.

Sakk mecmualarının içerdiği konular ve başlıklarından anlaşılacağı üzere XVII. yüzyıl Bursa'sından günümüzdeki birçok davaya benzer olay görülmektedir. Bu olayların Osmanlı döneminden günümüze kadar toplumun benzer konular hakkında mahkemelere başvurduklarını göstermektedir.

Sakk mecmuaları Osmanlı hukuk sisteminde önemli bir yer teşkil etmektedir. Osmanlı coğrafyasında görülün davaların aynı düzen ve üslup içerisinde görülmesi büyük ölçüde bu belgeler sayesinde olmuştur. Kadıların başucu kitabı olarak nitelendirilen bu kaynaklar

üzerinde yeterince araştırma yapılmadığı ve günümüzde çoğu nüshanın da tasnif edilmediği açıktır.

Mecmualar her ne kadar da bilgi yönlendirme amacıyla ve kadınlara işlerini öğretmek için yazılmışsa da bunların birer tarihi kaynak olarak kullanılması gerektiği ve bu sayede birçok alanda bizlere yardımcı olacağı, daha sistematik ve detayla bir çalışma ile bu kaynakların öneminin ortaya çıkacağı ve tarihimize katkı sağlayacağıda şüphesizdir.

غیة الطالب کتب بر شیخ اوزونای صحت شرکت صنایع فلان فلان ۱۳
 نام خطاط فلان نام خطاط محمد بن تقی کلیم ایوب مزنی فلان علی
 شرکت صنایع طوقها آید عقد شرکت ایلاکری شیخ اوجا اوزونای که
 هر بهر شیخ اوزونای صنعتی اقلیوب هر بهر حاصل اوزونای مایه مزنی علی
 السویه تقسیم اوزونای دیکله مزنی فلان ماکری فلان کلمات مشرف
 سنده تصدیق و وجه مجموع اوزونای عقد شرکت تحقیق ایلاکری
 مایه کلیم اوزونای صحت شرکت و وجه اوزونای فلان فلان
 محمد بن تقی کلیم ایوب مزنی فلان ایلاکری کلمات و وجه طوقها
 اوزونای عقد شرکت ایلاکری شیخ اوجا اوزونای که هر بهر شیخ اوزونای
 اوزونای کله مالک ایلاکری عقد شرکت ایلاکری هر بهر حاصل اوزونای
 مایه مزنی و مناصف طوقها تقسیم اوزونای دیکله مزنی فلان کلمات
 مشرف سنده مزنی فلان دخی تصدیق ایلاکری مایه کلیم اوزونای
 باب صاحب الفروع نقل شهادت و روزی بیانش در صورت
 بیعت دین دار حاجی شیخ کباب نقلی و باعش فطیر خطالب
 حکم اوزونای که هر بهر بهر سنده فلان کلمات مزنی باعش فطیر
 فلان بن فلان مشهور ربانی السیان و جهلی اوزونای دعوائی صحیحی
 مشرفی ایلاکری سبوقی است بهر شیخ صمد بن نصره عدله سلیمان
 و محمد بن سبوقی فلان فلان فلان فلان نام کلمه از نظر خطالب
 ایچون حکم استخراج و تصدیق لاجل الشهادة حاصل اوزونای حالا

ظریفی غرض سندن سنده کامل غایبند و از غرض و تسلیم اوزونای
 عقد سادات ایلاکری شیخ اوجا اوزونای که ماکری فلان کلمات
 باغی کلیم شیخ بن سقایی سندن و مناصف باعش فطیر ایلاکری
 نام آله تقالی آثار شیخ اوزونای فلان حاصل اوزونای مایه مزنی منا
 صمد طوقها تقسیم اوزونای دیکله مزنی غایبند تصدیق بالطلیق اوزونای
 صحت شرکت مفارقه فلان فلان خطاط اقلی و اوزونای ایلاکری
 مزنی فلان ایلاکری هر بهر مزنی اوزونای بیگ انجعی اوزونای مالک اوزونای
 قاطیلیوب شرکت معاوضه طوقها اوزونای عقد شرکت ایلاکری شیخ اوجا
 اوزونای که هر بهر مزنی اوزونای و کله کلیم اوزونای ایلاکری سبوقی است
 و بیع ایلاکری نام آله تقالی فایده سندن هر بهر حاصل اوزونای مزنی
 مناصف طوقها تقسیم اوزونای دیکله مزنی فلان ماکری فلان کلمات
 مشرف سندن تصدیق ایلاکری مایه کلیم اوزونای صحت
 شرکت عنان اوزونای فلان فلان محمد بن اقلی و اوزونای اوزونای
 فلان ایلاکری هر بهر مزنی مالک اوزونای مفارقه اوزونای ایلاکری و بهر
 خطاط ایلاکری شرکت عنان طوقها عقد شرکت ایلاکری شیخ اوجا
 اوزونای که هر بهر مزنی اوزونای و کله کلیم اوزونای و مناصف مالک اوزونای
 امتناع و مناصف ایشتر و بیع ایلاکری فایده سندن هر بهر حاصل اوزونای
 بیخیزه تصدیق اوزونای دیکله مزنی فلان دخی مزنی فلان کلمات
 تصدیق و وجه مشرف اوزونای عقد شرکت تحقیق ایلاکری مایه کلیم
 غیة الطالب

KAYNAKÇA

Sakk Mecmuası, Ankara Milli Kütüphanesi, nr. Yz. A 2297

AĞCA, Elif, *Sakk Mecmuası Transkripsiyonu Ve Değerlendirmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep, 2011.

AKDAĞ, Mustafa, *Türkiye İktisadi ve İçtimai Tarihi*, C. 1, Ankara, 1995.

AKGÜN, Ali Rıza, *Molla Hüseyin'in "Dürerü'l-Hükkâm" Adlı Eserinde Şafi Mezhebine İsnat Edilen Görüşlerin Tahkik ve Tahlili*, Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2014.

AKGÜNDÜZ, Ahmet "İslam Hukukunun Osmanlı Devletinde Tatbiki: Şer'iyeye Mahkemeleri ve Şer'iyeye Sicilleri", **İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi**, S. 14, Ankara, 2009, s. 13-48.

_____, *Osmanlı Hukukuna Giriş Ve Fâtih Devri Kanunnâmeleri*, FEY Vakfı Yay., İstanbul, 1990.

_____, "Dürerü'l-Hükkâm", **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, C. X, İstanbul, 1994, s. 27-28.

ANHEGGER, Robert, İNALCIK, Halil, *Kanunname-i Sultani Ber Muceb-i Örf-i Osmani*, S. 5, TTK Yay. Ankara, 2000.

Anonim Tevârîh-i Âlî Osman (Nşr. F.Giesse, Haz.: Nihat Azamat), Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1992.

Aşıkpaşaoğlu Tarihi (Nşr. Atsız), MEB, İstanbul, 1992.

ATAR, Fahrettin, "Fetva", **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, C. 12, Ankara, 1995, s. 486-497.

_____, "Kadı", **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, C. 24, İstanbul, 2001, s. 66-69.

AYAR, Talip, "Osmanlı Devlet Teşkilatında Fetva Eminlerinin Görevleri", **AÜİFD**, S. 38, Erzurum, 2012, s. 404-421.

AYDIN, M. Akif, "Kanunnameler ve Osmanlı Hukuku'nun İşleyişindeki Yeri", **Osmanlı Araştırmaları XXIV**, İstanbul, 2004, s. 37-46.

_____, *Türk Hukuk Tarihi*, Beta Yayınları, İstanbul, 2005.

BARCAN, Ömer Lütfi, “Osmanlı Kanunnameleri”, **III. Türk Tarih Kongresi**, Kasım, 1943, s. 505-519.

BOZATAY, Şeniz Anbarlı, DEMİR, Konur Alp, “Osmanlı Adli ve İdari Sisteminde Kadılık: Kurumsal bir Değerlendirme”, **M. Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C.6, S. 10, Burdur, 2014, s. 71-89.

Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, (Haz., A. Fikri Yavuz ve İsmail Özen), C. I, Meral Yayınevi, İstanbul, 1972.

BİLMEN, Ömer Nasuhi, *Hukukî İslamiye ve İstılahatı Fıkhiyye Kamusu*, Bilmen Basım ve Yayınevi, İstanbul, 1967.

CANATAR, Mehmet, “Yasa, Yasak, Yasakname Tabirleri”, **Adalet Kitabı**, (Editör: Bülent Arı, Selim Aslantaş), Yeditepe Yay, Ankara, 2015, s. 41-53.

CRONE, Patricia, *Ortaçağ İslam Dünyasında Siyaset Düşüncesi*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2007.

ÇADIRCI, Musa, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Ankara, 1997.

ÇAKAR, Ayşen Seymen, “Adalet Mülkün Temeli Midir?”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, S. 106, Ankara, 2003, s. 261-276.

ÇAKILCI, Diren, “Bir Hukuk Mektebi: Medresetü'l Kûzat”, *Mediterranean Journal of Humanities*, **Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi III/1**, 2013, S. 89-110.

ÇELİK, Seydi, “Osmanlıda Devlet, Hukuk, Adalet Algısı”, **KÜ. Hukuk Fakültesi Dergisi**, S. 9, Ocak, 2014, s.1-14.

DEMİR, Abdullah, *Osmanlı Mahkemesi*, Yitik Hazine Yayınları, İzmir, 2010.

DEMİR, Ahmet, *Fatih Devrinde Yerli Bir Osmanlı Âlimi: Şeyhülislam Molla Hüsrev (1400-1480)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2004.

E. Tyan “Kadi” **The Encyclopededia of İslam**, C.IV, 1997, s. 373.

EKİN, Ümit, Tokat’a Dair Bir Sakk Mecmuası, Bilge Yayıncılık, İstanbul, 2010.

EKİN, Ümit, “Sakk Mecmualarının Tarih Araştırmalarında Kaynak Olarak Kullanılması Üzerine Bir Deneme” **BİLİG**, S. 53, Bahar, s. 115-136.

EKİNCİ, Ekrem Buğra, “Osmanlı Devleti'nde Mahkemeler ve Kadılık Müessesesi Literatürü”, **Türkiye Araştırmaları ve Literatür Dergisi**, C. 3, S. 5, 2005, s. 4217-439.

EKİNCİ, Mehmet, *Mütûn-İ Erbaâ'da İmâm Ebû Yûsuf'a Atfedilen İbâdetle İlgili Görüşlerin Tahkiki*, Selçuk Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2011.

ERDOĞAN, M. Can, *Osmanlı Devletinde Siyaset Düşüncesinin Yönetim Anlayışı Üzerindeki Etkileri (1453-1789)*, Kırıkkale Üniversitesi Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2016.

ERGÜN, Mustafa, “Medreselerde Okutulan Dersler ve Ders Kitapları” **AKÜ. Anadolu Dil-Tarih ve Kültür Araştırmaları Dergisi**, S. 1, Afyon, 1996, s. 1-26.

ERTEN, Hayri, *Konya Seri 'yye Sicilleri Işığında Ailenin Sosyal ve Kültürel Yapısı (18. yy İlk yarısı)*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 2001.

FARLEY, James Lewis, *Turks and Christians: A. Solution of the Eastern Question*, London, 1876.

Fatih Sultan Mehmed, *Kanunnâme-i Âl-i Osman- (Tahlil ve Karşılaştırmalı Metin)*, (Haz. Abdülkadir Özcan), Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2003.

FEYZİOĞLU, Hamiyet Sezer, *Tanzimat Döneminde Kadılık Kurumu ve Şer'i Mahkemelerde Yapılan Düzenlemeler*, Hel Yayınları, Ankara, 2014.

GEDİKLİ, Fethi, *Bosna'da Hukuksal ve Toplumsal Hayat*, İz Yayınları, İstanbul, 2015.

GÖKBİLGİN, Tayyib, “XVI. Asırda Mukaata ve İltizam İşlerinde Kadılık Müessesesinin Rolü, **IV. Türk Tarih Kongresi**, Ankara, 1948, s. 438.

GÖKÇE, Turan, “Anadolu Vilayetine Dair 919 (513) Tarihli Bir Kadı Defteri”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, S. IX, İzmir, 1994, s. 215.

_____, “Osmanlı Kanunnameleri ve Bir Kanunname Sureti Hakkında”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, C. V, İzmir, 1990, s. 201-227.

GÜR, Refik, *Osmanlı İmparatorluğunda Kadılık Müessesesi*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2015.

HAS, Şükrü Selim, “Mülteka'l-Ebhur”, **DİA**, C. XXXI, İstanbul, 2006, s. 550-553.

HIZLI, Mefail, “Osmanlı Medreselerinde Okutulan Dersler ve Eserler”, **UÜİF Dergisi**, C. 17, S. 1, Bursa, 2008, s. 25-46.

İMBER, Colin, *Şeriattan Kanuna*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2004.

İNALCIK, Halil, “Kanun” , **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, C. 24, Ankara, 2001, s. 323-324.

_____, “Kutadgu Bilig’de Türk İdare Geleneği ve Adalet”, **Adalet Kitabı**, (Editör: Bülent Arı, Selim Aslantaş), Yeditepe Yayınları, Ankara, 2015, s. 20-34.

_____, *Osmanlı Hukukuna Giriş, (Örfî- Sultanî Hukuk ve Fatih'in Kanunları)*, **AÜSBF Dergisi**, C.13, S. 2, Ankara, 1958.

_____, *Osmanlı İmparatorluğunda Klasik Çağ*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2014.

_____, *Osmanlı'da Devlet, Hukuk ve Adalet*, Eren Yayınları, İstanbul, 2000.

ERKAYA, Muhammed Esad, *Hanefî Fakihlerin Muhaddisleri Tarafından Zayıf Hükmü Verilen Hadisleri Kullanma Nedenleri (El-Hidâye Örneği)*, SÜSBE, Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Konya, 2009.

İPŞİRLİ, Mehmet, “Klasik Dönem Osmanlı Devlet Teşkilatı”, **Osmanlı Devleti Tarihi**, (Editör: E. İhsanoğlu), C.I, İstanbul, 1999.

İPŞİRLİ, Mehmet, “Mahzar”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, C. 27, Ankara, 2003, s. 398-401.

KALLEK, Cengiz, “el-Hidâye”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, C. XVII, İstanbul, 1998, s. 471-473.

_____, “Sak” **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, C.XXXV, Ankara, 2008. s. 584-586.

KAYA, Süleyman, “Mahkeme Kayıtlarının Kılavuzu: Sakk Mecmuaları” **TALİD**, C. III, S.5, İstanbul, 2005, s. 379-416.

_____, “Sakk”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, C.XXXV, TDV, Ankara, 2008, s. 586-587.

KENANOĞLU, M. Macit, “Osmanlı Kanunnâmeleri Neşriyatı Üzerine Bir Tahlil”, **TALİD**, C. 3, S. 5, İstanbul, 2005, s. 141- 186.

KOCA, Ferhat, “Fetvahane”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, C. 12, Ankara, 1995, s. 496- 500.

KOÇ, Yunus, “Erken Dönem Osmanlı Hukuku: Yaklaşımlar, Temel Sorunlar”, **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, C. 16, Ankara, 199, s. 116-117.

KÖPRÜLÜ, Mehmet Fuad, “Ortazaman Türk Hukuki Müesseseleri: İslam Amme Hukukundan Ayrı Bir Türk Amme Hukuku Yok Mudur?”, **Adalet Kitabı**, (Editör: Bülent Arı, Selim Aslantaş), Yeditepe Yay, Ankara, 2015, s. 50-78.

_____, *İslam Medeniyeti Tarihi*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2004.

Lütfi Paşa Tevârîh-i Âlî Osman, (Çevr. Kayhan Atik), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001.

MARDİN, Ebül’ula, “Kadı”, **İslam Ansiklopedisi**, C.6, MEB Yayınları, İstanbul, 1977 s. 42-46.

_____, “Fetva”, **İslam Ansiklopedisi**, C. 4, MEB, İstanbul, 1988, s. 582-584.

Mehmet Akif Ersoy, *Safahat*, Kahraman Yayınları, İstanbul, 1996.

Mütercim Asım, *Kamus*, C. IV, İstanbul 1305.

ORTAYLI, İlber, “Osmanlı Devleti’nde Kadı”, **Diyanet İslam Ansiklopedisi**, C. XXIV, Ankara, 2001, s. 60-73.

_____, “Osmanlı Kadısı- Tarihi Temeli ve Yargı Görevi”, **AÜSBF Dergisi**, C. 30, S. 1-4, Ankara, 1997, s. 117-128.

_____, *Osmanlı Devleti'nde Kadı*, Turhan Yayınları, Ankara, 1994.

_____, *Türkiye İdare Tarihine Giriş*, Turhan Kitabevi, Ankara, 1996.

Osmanlı Devlet Teşkilâtına Dair Kaynaklar, Kitâb-ı Müstetâb, (Yay. Yaşar Yücel), AÜ Basımevi, Ankara, 1974.

ÖRSTEN, Seda, “Osmanlı Hukuk Tarihi Kaynağı Olarak Fetva Mecmuaları”, **Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları**, S. 4, 2007, Güz, s. 29-40.

_____, *Osmanlı Hukukunda Fetva*, **AÜSBE**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2005.

ÖZCELİK, İsmail, *Devlet-i Aliye'nin Taşra Yönetimi (Sancak Kanunnamelerinden Örnekler)*, Gazi Kitapevi, Ankara, 2016.

_____, *Devlet-i Aliye'nin Toplumsal Düzeni ve Kurumları*, Gazi Kitapevi, Ankara, 2014.

ÖZEN, Şükrü, “Osmanlı Döneminde Fetva Literatürü”, **TALİD**, Cilt 3, S. 5, 2005, 249-378

PAKALIN, M. Zeki, *Osmanlı Tarihi Deyimleri Ve Terimleri Sözlüğü*, C.II, İstanbul 1983.

PARLATIR, İsmail, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Yargı Kitabevi, Ankara, 2011.

SEVİM, Ali, Merçil, Erdoğan, *Selçuklu Devletleri Tarihi, Siyaset, Teşkilat ve Kültür*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2014.

SOFUOĞLU, Hadi, “İlm-i Sakk ve Debbağ-zade Numan Efendi'nin “Tuhfetü's- Sukuk”ü”, **DEÜİFD**, S. XXXV, 2012, s.197-221.

Şemsettin Sami, “Kanunnâme”, **Kâmus-i Türkî**, Dersaadet, 1317.

UNAN, Fahri, “Osmanlı İdare Felsefesinde Adalet”, **Adalet Kitabı**, (Editör: Bülent Arı, Selim Aslantaş), T.C Adalet Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2007, s.105-115.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilatı*, TTK, Ankara, 1984.

ÜNAL, Mehmet Ali, “Osmanlı Devleti'nde Merkezi Otorite ve Taşra Teşkilatı”, **Osmanlı**, C. 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999, s. 111-122.

YETKİN, Aydın, “Osmanlı Devleti’nde Hukuk Devletinin Gelişim Süreci”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. 6, S. 24, 2013, s. 380-413.

